МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙУНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Міжнародна науково-практична онлайн-конференція

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

14 квітня 2022 року

Біла Церква
2022

УДК 340

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Шуст О.А., д-р екон. наук, ректор.
Варченко О.М., д-р екон. наук.
Мерзлов С.В., д-р с.-г. наук.
Димань Т.М., д-р с.-г. наук.
Ковальчук І.В., канд. юрид. наук.
Бровко Н.І., д-р. юрид. наук.
Нікітенко О.І., д-р юрид. наук
Копотун І.М., д-р юрид. наук,
Академія ГУСПОЛ (Чеська Республіка)
Олешко О.Г., канд. с.-г. наук.

Відповідальна за випуск – Бровко Н.І., д-р юрид. наук.

Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 14 квітня 2022 р. м. Білоцерківський НАУ. 130 с.

Збірник підготовлено за авторською редакцією доповідей учасників конференції без літературного редагування. Відповідальність за зміст поданих матеріалів та точність наведених даних несуть автори.

©БНАУ

ЗМІСТ

Секція 1 Теоретичні, історичні, філософські, соціологічні аспекти права

Мельник Л.М., Грек І.М. «Русскій мір» як політтехнологія: історія виникнення..... **5**
Росавіцький О.О. Правда і міфи історії утворення російської імперії – погляд з 21 століття **7**
Ордіна Л.Л. Діяльність УПА у другій світовій війні: бій під Гурбами (21-25 квітня 1944 р.).....**9**
Настюк А.А. Роль Ігоря Рюриковича в боротьбі за княжу владу до його правління **11**
Терешук М.М. Генезис юридичної відповідальності в публічному праві..... **15**
Малишко Д.В., Терещук М.М. Теоретико-правове осмислення категорії «правова система»..... **17**
Козійчук Б.Р., Косович В.М. Поняття гідності: теоретико-правовий аспект **20**
Касич Є.Ю., Лантух І.С. Булінг у дитячому середовищі: причини, наслідки та відповідальність.....**23**
Процько М.І. Соціологічні та правові особливості анатомії людської деструктивності..... **25**

Секція 2 Сучасні проблеми правового регулювання в галузі конституційного, адміністративного, фінансового та міжнародного права

Бровко Н.І. Проблеми правового статусу українських мігрантів в умовах військової агресії РФ..... **27**
Мельник О.Г. Антикорупційні заходи у сфері сільського господарства в контексті відносин України з Європейським Союзом..... **30**
Сімакова С.І. Природа права людини на свободу пересування: теоретико-правовий аналіз **32**
Єфремова І.І. Особливості реалізації приватних прав в умовах воєнного стану..... **35**
Домбровська О. Права дитини в умовах збройного українсько-російського конфлікту..... **37**
Поляруш-Сафроненко С.О. Правове регулювання порядку добровільного об'єднання територіальних громад **41**
Вакулюк В.Ф., Кондратюк Т.М. Правове регулювання обліку внутрішньо переміщених осіб **45**
Копотун І.М., Рудик М.М. Нормативно-правововe забезпечення безпеки дорожнього руху: міжнародний досвід..... **47**
Оніщик Ю.В. Примирення сторін як спосіб вирішення митних спорів **50**
Макарчук В.В. Діяльність бюро економічної безпеки України в умовах воєнного стану.....**53**
Самойлович А.А. Адміністративно-преюдиційні питання у сфері безпеки дорожнього руху **56**
Нікітенко О.І. Поняття, принципи та правове регулювання адміністративної відповідальності **58**
Дем'янченко А.С., Заєць А.П. Проблеми нормативного закріплення адміністративного захисту прав громадян на доступ до державної служби.....**62**
Ковальчук І.В. Правове регулювання податкових змін в українському законодавстві, покликаних підтримати економіку в умовах воєнного стану **65**
Малишко І.В. Альтернативні способи вирішення податкових спорів в Україні **68**
Щербина О.Є., Настіна О.І. Медіація: формування правової культури позасудового вирішення конфліктів **71**
Коваль О.А. Принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури України **72**
Сокиринська О.А. Правовий аналіз поняття «незаконного арешту» під час міжнародного конфлікту та конфлікту неміжнародного характеру **75**

Секція 3 Актуальні проблеми цивільного, господарського, екологічного, земельного, аграрного права, трудового права та права соціального забезпечення

Пахомова А.О. Особливості правової природи мирової угоди у цивільному процесі..... **78**
Аргат Я.П. Ліцензування господарської діяльності.....**80**
Потапенко С.А. Особливості містобудівної (землевпорядної) документації.....**82**
Настіна О.І. Реквізиція та націоналізація як способи примусового припинення права власності на землю **87**
Гриненко Б.А., Кондратюк Т.М. Міжнародна підтримка українським аграріям в умовах війни..... **88**
Новак Т.С. До питання правового регулювання охорони праці неповнолітніх осіб – членів фермерських господарств **90**
Обіюх Н.М. Правові проблеми охорони рекреаційних зон в Україні..... **92**
Євтушенко Ю.І., Дараганова Н.В. Зарубіжний досвід оплати листка тимчасової непрацездатності **96**
Лук'яненко В.В., Кондратюк Т.М. Щодо питання соціального захисту малозабезпечених сімей..... **99**
Іванець І.О., Кондратюк Т.М. Правові засади надання соціальних послуг..... **102**
Ломакіна І.Ю. Проблеми трудового виховання неповнолітніх **105**

Секція 4 Педагогічні та психологічні аспекти права

Цвид-Гром О.П. Діджиталізація правової галузі: сучасні виклики підготовки фахівців сфери юриспруденції **108**
Велика К.І. Врахування психологічної складової під час навчання іноземних мов у вищій школі **110**
Шульська Н.М., Римар Н.Ю., Зінчук Р.С. Законодавчі норми функціонування української мови як державної..... **113**
Карпенко С.Д. Міждисциплінарні аспекти вивчення явищ міжкультурної комунікації.....**115**
Рєзнік В.Г. Мова права Німеччини: лінгвістичні особливості та соціальна значущість **117**
Рейда О.А. The main elements of strategic communication system in NATO **120**
Клочко А.О. Психологічні особливості формування правової свідомості здобувачів вищої освіти.....**122**
Хомчук О.П. Психологічні чинники протиправної поведінки підлітків **124**
Мельник В.О.Щодо питання змісту правовідносин органічного виробництва……...**128**

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ, ІСТОРИЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА

УДК 327

«РУССКІЙ МІР» ЯК ПОЛІТТЕХНОЛОГІЯ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ

Мельник Л.М.,
кандидат політичних наук, доцент
завідувач кафедри філософських та політичних наук
Грек І.М.,
асистент кафедри філософських та політичних наук
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Відлуння агресії «русского міру» відчув практично кожен українець починаючи із 24.02.2022 коли росія розпочала повномасштабну війну проти України. Проєкт «Русского міру» концептуально був оформлений у 90-х роках XX століття такими російськими політтехнологами, як Сергій Градировський, Борис Межуєв, Юхим Островський, Валерій Тишков, Петро Щедровицький, Володимир Цимбурський та ін. як простір поширення російської мови, спільних радянських і пострадянських культурно-історичних кодів, ностальгії по СРСР. На переконання Ю. Островського, геокультурний підхід є альтернативою геополітичному підходу. Російський інтелектуал заявляв, що сучасні нації являють собою спільності людей, в яких об’єднуюча основа – це спільні культура та мова, в не спільна територія [2].

«Саме російська мова та російськомовна російська чи радянська культура разом з історичною пам'яттю об'єднують і конструюють цей світ», - зазначає В. Тишков у статті «Руській мір: зміст і стратегії» [4].

Цікаво, за визначенням Ю. Островського, що та ж людина яка володіє декількома мовами – «прикордонна людина» по якій проходить кордон між цими мовними світами. Тут межа може перетворюватися з лінії поділу в лінію об'єднання: « З одного боку ми говоримо про кордон між мовними світами. В цьому сенсі нові кордони світу - нові кордони в світі світів, що об'єднують мовні світи, в якому стикаються, взаємопроникають російський світ з китайським світом, з англосаксонським світом, з романо-германським. І ось вони перетинаються, входять один в одного, химерним чином шаруються, вже не двовимірного, а багатовимірний і межі цих світів проходять по людям і російський світ простягається до тих меж, де є людина, що говорить по-російськи. Входить Татарстан в російський світ або Франція - російський світ, чи Ізраїль? Це російський світ входить в Татарстан, Ізраїль, Канада. Це він

присутній там в цих географічних просторах. В цьому сенсі, коли в Україні вас запитують – «ви що тут дієте як в російському світі?» - Ви можете відповісти “ні, я дію тут від імені російського світу, всередині нього, в деякому сенсі за його дорученням», звичайно мова не дає письмових витрат приписів, але дає нам приписи набагато більш глибинні і потужні» [3].

Зазначимо, що такий компонент, як спільна мова надають нібито цивілізаційній ідеологемі «Руській мір» імперського забарвлення. Відомо, що серед основних ознак цивілізації не принципово наявність спільної мови, на противагу імперії.

Отже, на переконання вищезазначених російських теоретиків «Руській мір» - це цивілізаційний простір існування російської мови, який піддається геокультурній інтеграції.

В Кремлі концепт «Руській мір» виступає як аналог євразійської доктрини, розроблений спеціально для України та Білорусі. Аналітик Московського центру Карнегі І. Зєвєлєв тлумачить проект «Руській мір» як «концепцію з потужними філософсько - світоглядними конотаціями. Вона більшою мірою пов'язана з громадською, а не тільки державною, діяльністю. Концепція співвітчизників спирається на юридичні норми, в той час як поняття «руського міру» лежить переважно в області самосвідомості. Два поняття перетинаються в точці вільного вибору тих, хто тим чи іншим чином усвідомлює свій зв'язок з Росією» [2].

На думку І. Зєвєлєва, причиною прийняття курсу «Руського міру» як кремлівської зовнішньополітичної доктрини стало повернення Росії до імперської, великодержавної моделі розвитку й ескалація відносин із Заходом: «Росія прийшла до цього…в результаті загострених відносин із Заходом. Невдача спроб стати самостійною частиною Великого Заходу і усвідомлення тієї обставини, що за цим може стояти щось більше, ніж миттєвий розклад на міжнародній арені, знову змусили Росію задуматися про своє місце в світі. Крім того, претензії на статус Великої держави змусили російське керівництво спробувати сформулювати цілі зовнішньої політики в термінах, що виходять за рамки національних інтересів».

«Ставлення до того, що близько чверті росіян живе за межами Російської Федерації, з них більше половини - в суміжних державах, потенційно може стати найважливішим чинником розвитку російської національної ідентичності і системи міжнародних відносин у Євразії до 2020 року», - підкреслив І. Зєвєлєв [1]].

Для сучасної Росії, євразійський проект – повернення до реставрації новітньої Російської імперії на теренах колишнього Радянського Союзу як російського цивілізаційного простору, можливо, навіть у значно ширших

кордонах. Московське євразійство відверто імперіалістичне. Євразійська агресія Кремля, ідеологічно виправдана «месіанським» покликанням «Руського міра», що відштовхується від політичної сторони концепцій російських мислителів минулого століття.

Список використаних джерел:

1. Зевелев И. Россия и «Русский мир» // Фонд Карнеги за международный мир. Электронный ресурс http://russia-2020.org/ru/2010/07/15/russia-and-russian-world.
2. Панарин А. В каком мире нам предстоит жить? [Геополитический прогноз, сделанный в 1997 году]. Библиотека думающего о России. Электронный ресурс - http://www.patriotica.ru/actual/panarin_prognoz.html.
3. Островский Е. Новые границы мира: геокультура // Центр гуманитарных технологий: Стенограмма лекции гуманитарного технолога Ефима Островского, состоявшейся 6 апреля 2002 года в Оренбургском государственом университете. Электронный ресурс http://gtmarket.ru/laboratory/publicdoc/2006/472.
4. Тишков В. Русский мир: смысл и стратегии В. Тишков // Стратегия России от 7 июля 2012 года. Электронный ресурс http://pravoslavye.org.ua/2012/07/

УДК 340.5

ПРАВДА І МІФИ ІСТОРІЇ УТВОРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ – ПОГЛЯД З 21 СТОЛІТТЯ

Росавіцький О.О
старший викладач кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

«Ми є народ у якого вкрали назву»
Михайло Грушевський

Коли починаєш розуміти і вникати в ті чи інші тенденції формування держави і права, то чітко стає зрозумілим, що чим більше ти знаєш, тим більше виникає у тебе тих чи інших питань відносно того чи іншого періоду розвитку як власної країни, так і інших країн, в тому числі і наших сусідів.

Про те, сьогодні мова піде не про проблематику чи білі плями в історії державотворення, а лише про один елемент придуманої історії, яка на сьогодні видається як єдина прописна істина концепції «руського міра».

Як відомо з теорії держави і права: Импе́рия, назва, що походить з латинської - «imperium», тобто влада, являє собою не що інше, як монархічну державу на чолі з імператором, або колоніальну чи міжнародно значиму державу, що спирається у своїй внутрішній і зовнішній по літиці на військові стани , тобто - організовану армію яка діє в

її інтересах . Як правило, імперія об'єднує різні народи і території в єдину держ аву зєдиним політичним центром, що грає помітну роль в регіоні або навіть у вс ьому світі.

Як випливає з вищенаведеного: будь яка імперія базується на захватництві метрополією та узурпації прав чужих територій, в іншому випадку її, тобто метрополії як імперії ніколи б не відбулось. «Історію пишуть переможці…». Саме цей вислів все частіше можна зустріти з засобів пропаганди сусідньої з нами держави, яка уже і за рахунок військової сили намагається нав'язати нам свій, не наший, «русский мир»…

Дещо відступивши від власної теми доповіді, хотів би пролити світло і на інше питання, що має безпосереднє місце в фальсифікації і міфолізації історичних подій. Так чомусь слова «Історію пишуть переможці.» більшість російських істориків приписують то Йосипу Джугашвілі, то Георгію Жукову, про те автором цієї фрази є не хто інший як Антон Дрекслер [1], відморожений нацист і є провідником сучасних російських руйнівників історії. До речі, фраза повністю звучить так: «історію пишуть переможці, тому в ній не згадують переможених. Сенс висловлювання: для досягнення своїх цілей можна піти на будь-які найстрашніші та мерзенні злочини, бо після перемоги вас виправдають придворні історики.»

Саме за цим «правилом» трапилося і в 1721 році, коли Петро1 перейменував Московське царство на Росію, а себе проголосив імператором. Так, назва цілої держави, відомої в історії від IX століття як Русь чи Руська земля з центром у Києві, з легкої руки царя Петра I стали предметом політичної маніпуляції та дієвим інструментом виправдання загарбання чужих територій.

Слід зазначити, що Російська імперія виникла на основі земель колишнього Московського царства, і нову назву отримала в процесі петровських реформ. Але безпосереднім співучасниками Петра I в його реформі, а по факту - крадіжці історичної назви “Русь” були й українці, а якщо точніше - пташенята “могилянського гнізда”.

Феофан Прокопович, переїхавши з Києва до Петербурга, став ідеологом реформ Петра I, створивши історичний міф про “триєдиний російський народ”, про те, що Московія і Київська Русь мають спільні історичні корені, тобто, Московія має “спадкові права” на Русь. Нарешті, саме Феофан Прокопович запропонував Петру I назвати з'єднану з Україною Московію Російською імперією. Він запропонував запозичити у греків їх слово “Ρωσία”, яким вони називали всі простори на північ від них, окультурені древнім Києвом і церковно підлеглі Константинополю, і додати до назви другу літеру «с», перетворивши грецьку «Росию» до новомосковської «Россії» [2].

Що відбувалося далі — ми добре знаємо, що відбувається зараз, на жаль, також…

Список використаних джерел

1. Антон Дрекслер https:// uk.wikipedia/org./wiki/ Антон Дрекслер
2. Мирослав Ліскович "Російська імперія" – продукт Києво-Могилянського колегіуму https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2411520-greki-z-makedoncami-nagadali-ukraini-pro-vkradenu-u-nei-nazvu-rus.html

УДК 94(477.51)

ДІЯЛЬНІСТЬ УПА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: БІЙ ПІД ГУРБАМИ (21-25 КВІТНЯ 1944 р.)

Ордіна Л.Л.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософських та політичних наук
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

У процесі аналізу недостатньо дослідженого періоду української національно-визвольної боротьби часів Другої світової війни розглянуто драматичні події збройної боротьби між Українською повстанською армією та Червоною армією 1943-1944 р.

У 1944 р., продовжуючи відступ німецьких військ з України, червоноармійці та загони НКВС поступово звільняли території Західної України. Саме в цей рік посилюється діяльність Української повстанської армії (далі – УПА), якою керував Роман Шухевич. Основна ідея УПА – боротьба з тоталітаризмом Радянського Союзу за незалежність України. Діяльність повстанського визвольного руху в Україні найбільш ґрунтовно досліджено у працях М. Бойко, П. Мірчука та ін.[1].

На Рівненщині сформувалась група ВО УПА-Південь «Богун» під керівництвом Петра Олійника «Енея», чисельність якої становила 6960 тисяч чоловік. До військової організації входили курені та окремі загони.

З 21 по 25 квітня 1944 р. в урочищі Гурби Рівненської області відбувся самий потужний бій в історії УПА. Перебіг Гурбинської битви відбувався таким чином:

* 21.04. – у Кременецьких та Дерманських лісах, що на Здолбунівщині, для зупинення бійців УПА просуватись в центральну частину України, загони НКВС підтягують 8 піхотних бригад, кінний полк, танковий батальйон та авіацію. Загальна чисельність військ НКВС та червоноармійців складала близько 35000 тис. чоловік. У ВО УПА-Південь перед битвою відбулось

об’єднання 4 куренів під керівництвом І. Сала («Мамай»), О. Степчука («Сторчан»), С. Котика («Докс») та І. Золотнюка («Довбенко»), загальна чисельність повстанців становила близько 3500 тис. чоловік.

Паралельно відбувається загальна мобілізація на Волині, діяльність якої перешкоджала УПА. Повстанська листівка від 30 березня 1944 р. оголошує: «Московський імперіалізм хоче загнуздати наших українців мобілізацією. А потім, маючи нас у руках, кинути в карних загонах на першу лінію, на гарматне м'ясо, або морити голодом в таборах праці»[2, с.34].

* 22.04. – у пасхальні дні на позиції повстанців було скинуто радянські авіабомби, працювала фронтова артилерія, в дію вступають танки.

* У ніч з 23.04. на 24.04. загонам НКВС не вдалося захопити позиції бійців УПА, друга атака танками теж була не вдалою, тому червоноармійці починають генеральний наступ на повстанців в Гурбинському лісі.

* 24.04. - курінь командира «Сторчана» був оточений радянськими бійцями. З 10.00. до 14.00. повстанці мужньо боролись і загинули як герої. Під натиском червоноармійців новомобілізовані частини повстанців відступають. Попри запеклі бої протягом дня, бійцям повстанської армії вдалось утримати свої позиції.

* 25.04. – вранці радянські війська пішли знову у наступ. Загони повстанців, чисельність яких складала близько 2000 тис. чоловік, вирішили прориватись між передовими угрупованнями НКВС, малими та великими групами у с. Буща на Рівненщині, в якому відбувся бій повстанців з 75 бійцями НКВС. У результаті битви було знищено загін червоноармійців та 2 танки.

Отже, масована спецоперація загонів НКВС проти з’єднань Української повстанської армії на Волині зазнала поразки. З мінімальними втратами у результаті прориву повстанців, ідея бліц-кригу проти УПА була провалена. Мужність і героїзм українських повстанців став на заваді краще озброєному та чисельному ворогу. Після Гурбинської битви боротьба українських повстанців за волю та незалежність України тривала ще понад 10 років.

Слава Україні! Героям Слава!

Список використаних джерел:

1. Бойко М. Бібліографічний огляд збройної боротьби Волині. Торонто, 1976. 257 с.
2. Мірчук П. Українська Повстанська Армія, 1942-1952., Мюнхен 1953, Львів: Просвіта, 1991. 320 с.
3. І. Марчук, О. Тищенко. Гурби. Квітень 1944-го. Рівне: видавець О.Зень, 2009. 204 с.

УДК 94(477.51)

РОЛЬ ІГОРЯ РЮРИКОВИЧА В БОРОТЬБІ ЗА КНЯЖУ ВЛАДУ ДО ЙОГО ПРАВЛІННЯ

Настюк А. А.
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного, адміністративного
та фінансовогоправа
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ. Україна

У 862 році на запрошення кривичів, словен (ільменських), меря і весь на північ Русі прибув Рюрик. Він з'явився не один, а разом із своїми братами. Рюрик, за даними Софійського першого літопису, сів князювати в Новгороді. Його брати Сінеус сів в Білоозері, а Трувор в Ізборські [1, с. 13-14]. Фактично відбулось родово-колегіальне управління землями. Патріарший літопис повідомляє, що у 865 році Трувор та Сінеус вмирають. Цього ж року у Рюрика народився син, якого нарекли Ігорем. Слід зауважити, що цього ж року Аскольд розорив землі полочан [2, с. 9]. Полочани були під рукою Рюрика [3, с. 9].

Брати Рюрика могли загинути як від війни з Аскольдом, яка відбулась цього року, так і від ненасильницької смерті. Оскільки літописець смерть братів назвав раніше, ніж розорення земель полочан Аскольдом, то можливо брати померли до війни. Підозра щодо невипадкової смерті братів викликає факт народження в цей рік у Рюрика спадкоємця [2,с. 9].

Чи могли дядьки являти загрозу для малолітнього Ігоря? Розглянемо системи передачі влади в Київській Русі. З самого початку в Київській Русі діяла система, що по смерті батька його діти боролись за владу. Хто перемагав, той і князював. Ті хто програвали, знищувались або ув’язнювались. Діти Святослава вступили в боротьбу за владу, де переміг Володимир Святославович [4, с. 41-44]. Його ж діти діяли аналогічно, і в цій боротьбі в кінцевому результаті переміг Ярослав Володимирович [4, с. 65-75].

Пізніше в Київській Русі діяв майорат, згідно якого влада передавалась не від батька до сина, а по принципу старшинства в роду. За цією системою влада успадковувалася старшим по віку родичем, який, як правило, був братом батька.

По смерті Ярослава Київ не перейшов до внука Ростислава, батько якого був старшим серед братів. Владу прийняв наступний по старшинству брат, а саме Ізяслав [1,с. 182]. Коли помер Святослав Ярославович, влада перейшла до його вигнаного ним же старшого брата Ізяслава Ярославовича [3,с.85]. Коли помер Ізяслав Ярославович, то вона перейшла не до його старшого сина, а до його брата Всеволода [3,с.87]. Після смерті останнього сина Ярослава

Всеволода влада перейшла до племінника його старшого брата Ізяслава, Святополка II[1,с.207]. За цією системою князівський стіл успадковувався між братами по старшинству, а коли всі брати повмирали, то князем ставав старший син старшого брата.

Третя система стала формуватися Володимиром Мономахом. Суть її зводилась до передачі влади своєму синові в обхід дядьків. Мономаху вдалося передати управління Київською Руссю своєму синові Мстиславу [4, с.159]. Мстислав, в свою чергу, передав не своєму сину, а братові Ярополку II [4, с. 168]. Слід сказати, що дана система в цей період розвитку держави давала збій, але й друга система (майорат) теж порушувалася, наприклад, тим же Володимиром Мономахом, який зайняв Київський стіл не чекаючи своєї черги.

Отже, якщо в той час коли правив Рюрик діяла перша система, то дядьки мали б убити свого племінника. Якщо діяла друга система, то після смерті Рюрика мав би правити не його син Ігор, а його брати. Спочатку мав провити Сінеус, а по його смерті Трувер. Ігор в цій системі був третім претендентом на княжий стіл.

Припустимо, що третя система спадкування утвердилась в більш ранньому часі і в даний період влада передавалась від батька до сина. В такому випадку правити мав після смерті батька саме Ігор, але поцікавимося коли помер Рюрик і коли став князювати Ігор.

Рюрик помер у 879 році, а Ігор став князювати в 913 році. Сам князь Ігор згідно Патріаршого літописа народився у 865 році [2,с. 9]. Згідно даних літописа, Ігореві по смерті батька виповнилось 14 років. Правити він почав у 913 році. Виходить, князю Ігорю було приблизно 48 років, коли він прийшов до влади. Фактично владу він зміг отримати тільки після смерті узурпатора Олега, який правив Руссю з 879 по 913 рік. Ігор, якому було 14 років, став правити тільки після 34 років по смерті батька Рюрика.

Саме з цих подій ми можемо припустити, що дядьки Ігоря Трувор та Сінеус могли відсторонити від управління племінника та правити від його імені. Слід зазначити, що Радзівіловський літопис вказав « и избрашя 3-е братья з, роды своими, и пояша себе всю русь.» Дане джерело вказує на те, що Рюрик сів в Ладозі, а не у Новгороді. [5, с.16]. В літописі вказано, що запросили не одного брата, а трьох. Рюрик як старший серед них родич, став головним. Але чи по його смерті Ігор був би старшим в роду? Після смерті Рюрика чи зміг би чотирнадцятирічний князь протистояти своїм дорослим дядькам? Як показав час, Ігор не зміг вберегти владу навіть від свого опікуна Олега. Навіть якщо дядьки Ігоря не могли зайняти княжий стіл, то нічого їм не заважало правити від його імені, як це робив Олег.

Рюрик не боявся б за життя сина, якби діяла лествінічна система. За цією системою спадкування влада передалась дядькам і тільки після їх смерті Ігор став би князем. Але яке б місце зайняв Олег, якби молодого Ігоря від влади відсторонили його дядьки? Олегу б довелося чекати поки вони повмирають. А якщо б дядьки повністю взяли Ігоря під своє крило, то Олег взагалі втратив би вплив на нього.

Брати Рюрика були загрозою для сина Рюрика і Олега. Олег був би зацікавлений, щоб Рюрик позбавився своїх братів і розчистив дорогу для свого сина, в тіні якого Олег і хотів правити. Чому Олегу був потрібний Ігор? Згадаємо вбивство Аскольда та Діра. Олег, вбиваючи їх сказав «вы несте князи, ниже роду княжа, и зде княжите, азъ есмъ роду княжа,», «се естъ князь, сынъ Рюриковъ [6,с. 239]. Саме із цієї підстави Олег убив Аскольда та Діра.

Він знищив братів мотивуючи це тим, що Ігор законний князь оскільки є сином Рюрика і має більше прав на Київ. Слід зазначити, що польський історик Длугож вказав, що Аскольд був останнім нащадком роду княжого Кийовичів [7,с. 138-139]. Іакімовський літопис не виключає родинні зв'язки між Рюриком та Аскольдом [8, с,372], [9. с 110]. Тому звинувачення Олега в безродності Аскольда було безпідставним і саме їх право на Київ і призвело до ліквідації братів як конкурентів Ігоря.

Псковський другий літопис вказує, що від варяг прийшло п'ять князів: перший Аскольд, другий Дір, третій Рюрик, четвертий Сінеус, п'ятий Трувор. [10, с.2]. Цей перерахунок доволі цікавий тим, що князі помирали саме в зворотній послідовності. Спочатку вмерли Сінеус і Трувор у 865 році [2, с. 9]. Ми віднесемо їх вбивство до першої хвилі. Далі помирає Рюрик у 879 році. Друга хвиля. Аскольда та Діра вбивають у 881 році за Патріаршим літописом і у 882 році за Нестором [2.с 15]. Третя хвиля вбивств. Смерть князів псковський літописець вказав у зворотньому порядку, розбивши її на три хвилі. Що цікаво, за рік до смерті братів Рюрик знищив новгородську опозицію. Лідера опозиції Вадима Хороброго було вбито, а залишки опозиції пізніше втекли до Києва [2,с. 9].

Саме ці смерті призвели до того, що князь Ігор став єдиним законним претендентом на владу над усіма землями, якими володіли всі п'ять князів. Слід врахувати, що Сінеус та Трувор померли, не залишивши спадкоємців і ці княжі гілки обірвались. Єдиний відомий син Аскольда загинув у Болгарії [2, с. 9]. По їх смерті Рюрик прийняв всю повноту влади і розпочав роздавати землі своїм людям. Літописець перерахував наступні землі: Полоцьк, Ростов, Белозеро та інші [11.с 13]. Звернемо увагу на Білоозеро, в якому князював Сінеус. Воно було передано людям Рюрика. Можемо припустити, що земля Трувора теж перейшла до прибічників Рюрика. А отже ті боярські сили, які стояли за Трувером і Сінеусом були відсторонені від влади, що, у вою чергу, посилило

Рюрика. А так як біля нього був Олег, то і його позиції сильно змістилися адже він залишився єдиним фаворитом при дворі Рюрика.

Яку ж подію у 865 році вніс літописець коли брати Рюрика померли? Саме в цей час у Рюрика народився син Ігор. І з-за цих обставин ні Сінеус, ані Трувор не могли стати на шляху Ігоря до влади. А так як дядьки померли бездітними, то і їх нащадків у них не було. А значить боярам мертвих братів не було навколо кого об'єднуватись із-за відсутності претендентів. Смерть братів Рюрика призводить до того, що Ігор стає після батька старшим в роду і ніхто на законних підставах не може забрати у нього влади після смерті батька. Єдиний хто стоїть на шляху отримання влади Ігорем над північною Руссю є батько.

У 879 році Рюрик помирає і Ігор в чотирнадцять років стає князем. Але Рюрик перед смертю передає княжіння Олегу, назначаючи його опікуном свого сина. Чому Рюрик дав на руки свого чотирнадцятирічного сина Олегові? Літопис пояснює це тим, що Ігор ще був дитиною [12, с 12]. Але за Ніконовським літописом Ігорю виповнилося 14 років. В 14 років за Римським правом хлопець міг одружуватися. Чи можливо Рюрик не передавав влади Олегові, а останній сам її взяв із мертвих рук князя?

У 882 році Олег вбиває Аскольда і Діра мотивуючи тим, що правити має Ігор, так як він князь і син Рюрика. Але псковський літопис Аскольда і Діра називав князями і записав їх першим та другим, в той час як Рюрик був третім по списку князем [10, с.2]. Абсурдність обставини полягає не тільки в звинуваченні неродовитості Аскольда і Діра, але й в тім, що Олег взяв на руки Ігоря, показуючи його київським князям. [12,с. 13]. Слід нагадати, що Ігор родився у 865 році, а події відбувались у 882 році. Отже, Ігорю було 17 років. В цій ситуації Олег взяв уже сімнадцятирічного хлопця на руки, як малу дитину. Складається враження, що літописець приховав справжній вік Ігоря, зробивши з нього немовля, тим самим узаконивши право Олега управляти Київською Руссю.

Ми вважаємо, що Олег після народження Ігоря вирішив використати його, щоб узурпувати владу в Київській Русі, що йому і вдалося. Спочатку він позбавився від дядьків Ігоря, можливо використавши побоювання Рюрика за безпеку сина. Олег позбавився Рюрика і на це вказує те, що останній нібито передав владу не сину, а Олегу. Ми припускаємо, що версія про «опікунство» була придумана після вбивства Рюрика, щоб легітимізувати владу Олега. Щоб надати легітимності опікунству літописці дорослого князя стали представляти дитиною. Завдяки цій комбінації він захопив владу на півночі Русі (Славії). Наступним його кроком було вбивство Аскольда та Діра і захоплення влади на півдні Русі (Куявія). Цю узурпацію Олег замаскував під нібито встановлення легітимної влади у Києві і посадження на княжий стіл там законного князя Ігоря, який насправді був маріонеткою в руках Олега. Ігор зміг посісти

київський стіл тільки в 913 році, тобто через 31 рік. Саме стільки Ігор чекав поки його опікун помре. Історично сталося так, що всі п'ять претендентів на княжий стіл в Київській Русі померли і Олег, маючи повний контроль над Ігорем зміг спокійно правити до кінця своїх років. Олег, фактично, був руським прообразом Тамерлана і встановив аналог японського сьогуната, де військовий вождь здійснював керування країною, а правитель виконував номінальну роль, знаходячись у заручниках.

Список використаних джерел:

1. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Софийская первая летопись. Старшого извода. Москва: Языки русской культуры, 2000. Т. 6. 581 с.
2. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Патриаршая или Никоновская летопись. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Праца, 1862. Т. 9. 256 с.
3. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Лаврентьевская и Троицкая летописи. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Праца, 1846. Т. 1. 267 с.
4. Татищев. В.Н. История Российская. Москва: Єрмак, 2005. Т.2. 732 с.
5. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Радзивиловская летопись. Ленинград: Наука, 1989. Т. 38. 177 с.
6. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Ипатиевская летопись. Санкт-Петербург: Типография Леонида Демиса Эдуарда Праца, 1843. Т. 2. 377 с.
7. Брайчевський М.Ю. Коли і як виник Київ. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. 164 с.
8. Татищев. В.Н. История Российская.Москва-Ленинград: Академия наук СССР, 1963. Т.1. 503с.
9. Татищев. В.Н. История Российская. Москва: Ладомир, 1994. Т.1.. 450 с.
10. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Псковские Софиевские летописи. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Праца, 1851. Т. 5. 275 с.
11. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Холмогорская летопись. Двинской летописец. Ленинград: Наука. 1977. Т. 33. 250 с.
12. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Софийская первая летопись. Ленинград: Издательство РАН, 1925. Т. 5. 240 с.

УДК 340.342.6

ГЕНЕЗИС ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Терещук М.М.
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри конституційного права
та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Генезис юридичної відповідальності в публічному праві має безпосередній зв'язок з етапами розвитку держави та права. Історико-правовий аспект вивчення юридичної відповідальності в публічному праві передбачає

необхідність осмислення її джерел формування і тенденцій розвитку в конкретних історичних умовах.

Так, процес формування такого явища як юридична відповідальність у публічному праві невід'ємно пов'язаний зі становленням права в цілому. Незважаючи на те, що дихотомія права, тобто розмежування на приватне та публічне дістало свого обґрунтування в Античному Римі, застосування юридичної відповідальності публічно-правового характеру мало місце раніше – ще за часів виникнення перших протодержав у світі.

Сучасна юридична наука розрізняє види юридичної відповідальності за галузевим принципом, що автоматично вказує її приналежність до публічних чи приватних галузей права.

В.М. Кириченко та О.М. Куракін, які до видів юридичної відповідальності відносять конституційну, кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну та матеріальну [1, с.169].

Вагомим критерієм поділу юридичної відповідальності на види є галузевий. К.В. Басін розглядає галузевий критерій класифікації як найважливіший, оскільки надає можливість встановити галузеву приналежність юридичної відповідальності [2, с.93].

За таким критерієм О.О. Кутафін виокремлює такі види юридичної відповідальності як кримінальна, адміністративна та цивільно-правова, а також й конституційну відповідальність, зазначаючи те, що вона є покаранням за порушення конституційних норм і здійснює правовідновлюючі функції [3, с.389].

У свою чергу О.В. Скрипнюк та В.Л. Федоренко вказують на ще один критерій поділу юридичної відповідальності на види, який, на наш погляд, є головним для предмета нашого дослідження – суб'єкт притягнення до відповідальності. За цим критерієм, на їхнє переконання, до публічної відповідальності належать кримінальна, адміністративна та конституційна, оскільки вона має чітко виражений політико-правовий характер і пов'язана зі здійсненням публічної влади в суспільстві [4, с.73].

Таким чином, розглядаючи аспекти виникнення та розвитку юридичної відповідальності в публічному праві слід аналізувати та досліджувати її шляхом аналізу таких видів відповідальності як кримінальна, адміністративна та конституційна.

Становлення феномену юридичної відповідальності в публічному праві невід'ємно пов'язане з виникненням права, держави та державної влади.

З розпадом первіснообщинного ладу та виникненням приватної власності, що зумовила майнову нерівність, рабство, торгово-економічні відносини, появу класів та соціальних груп, виникає необхідність у новій організації суспільних

відносин. Усе це стало передумовою становлення права, держави як особливої організації влади. Публічне право виникає одночасно з виникненням держави. О.Ф. Скакун, розглядаючи державу, вказує на те, що на даний момент неможливо сформулювати загальне розуміння держави, оскільки кожному етапу її розвитку притаманні особливі ознаки та риси [5, с.117], але в той же час окреслює коло універсальних елементів, що є характерними для держави всіх історичних епох.

Виходячи з такого положення, держава представляє собою не просто особливу організацію публічної влади, а й таку організацію, яка виступає механізмом досягнення інтересів панівних класів чи соціальних груп через апарат управління та примусу [5, с.117].

Разом з державою виникає ще один соціальний феномен – право.

Передумовою виникнення права було порушення соціальної однорідності суспільства та ускладнення соціальних відносин, що розвивалися.

Таким чином, право є унікальним і багатовимірним, складним і багатогранним, суспільно необхідним і багатозначним феноменом, в якому тісно переплітаються духовні, культурні й етичні засади, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина та цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний юридичний досвід, правові ідеали, інституційно-нормативні утворення і правові відносини.

Список використаних джерел:

1. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права: модульний курс: навч. посіб. Київ, 2010. 264 с.
2. Басін К. В. Кримінально-процесуальна відповідальність як різновид процесуальної (теоретико-правові аспекти). *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки.* Вип. 19. 2003. С. 93–97.
3. Кутафин О. Е. Предмет конституционного права. Москва, 2001. 448 с.
4. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення: монографія / Колектив авторів. Відп. ред. Ю. В. Баулін. Донецьк, 2013. 424 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. / Пер. з рос. Харків, 2001. 656 с.

УДК 340.342.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВА СИСТЕМА»

Малишко Д.В.,
студентка 4 курсу
Науковий керівник – **ТЕРЕЩУК М.М.**,
кандидат юридичних наук
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Висвітлення сутності і ролі права в житті потребує колосального підходу до правових явищ у всій їх різнобарвності і взаємодії, а також врахування специфіки по відношенню до людини, держави, суспільства. Разом з багатьма правовими явищами в науці було обґрунтовано і санкціоновано поняття “правова система”.

Під правовою системою розуміють складне сумарне багатопланове поняття, через яке прямо відображається зв'язок права з усією структурою суспільства і держави. Правові явища й процеси в кожній державі можуть перебувати в багатозначних станах, однак при цьому зберігати в специфічній формі відносини правової спільності, цілісності, комплексності, що й дозволяє говорити про правову систему.

Правова система - це обумовлений об'єктивними закономірностями розвитку суспільства цілісний комплекс взаємозалежних і погоджених явищ і процесів, які постійно відтворюються й використовуються людьми і їх організаціями (у тому числі державою) як суб'єктами права для досягнення приватних і публічних цілей, забезпечення правопорядку.

Комплекс спеціальних правових засобів складає механізм правового регулювання, що забезпечує результативний правовий вплив на суспільні відносини. Конституція має фундаментальне значення для всієї правової системи завдяки сукупності основоположних норм.

Алєксєєв С.С. запропонував виділити такі елементи правової системи:

- власне об'єктивне (позитивне) право як сукупність загальнообов'язкових норм, виражених у законі, інших формах позитивного права;
- правову ідеологію - активну сторону правосвідомості;
- юридичну практику - правову діяльність [1, с. 57].

В.П. Сінюков, стверджує що правова система це соціальна організація, яка включає також основні компоненти національної правової культури [2, с.246].

Таким чином, правова система – це сукупність внутрішньо узгоджених, взаємопов'язаних, соціально-однорідних юридичних засобів, за допомогою яких держава здійснює необхідний нормативно-організуючий вплив на суспільні відносини (регулювання, охорона, захист).

Як складне правове явище, правова система містить у собі головні конструктивні і похідні компоненти, за допомогою яких досягаються кінцеві цілі правового регулювання. Ці компоненти структуруються в її підсистеми, що розкривають динаміку правової системи в цілому.

Для того, щоб правильно визначити структуру правової системи, необхідно визначити критерії відбору її елементів. Основними вимогами в даному випадку будуть їх внутрішня впорядкованість (організаційний критерій); правове спрямування діяльності (правовий критерій), який повинен бути виражений нормативно у відповідних законодавчих актах, положеннях, що відображають

мету створення правової системи, сферу діяльності, характер її основних завдань та функцій, особливості їх реалізації; специфічні принципи організації і діяльності (програмний критерій), тощо.

І.В. Петеліна виділяє такі елементи правової системи:

– право (система норм);

– законодавство (як форма виразу норм);

– правові установи, що здійснюють правову політику держави;

– судова та інша юридична практика;

– механізм правового регулювання;

– правореалізаційний процес (акти застосування норм права й тлумачення норм права);

– права, свободи та обов'язки громадян (суб'єктивне право);

– система правовідносин;

– законність та правопорядок;

– правова ідеологія (правосвідомість, юридичні доктрини, правова культура);

– суб'єкти права (індивідуальні та колективні);

– систематизуючи зв'язки;

– інші правові явища (юридична відповідальність, правовий статус тощо), що утворюють "інфраструктуру" правової системи [3, с. 28].

Такий підхід претендує на гранично повне окреслення обсягу поняття й характеризує правову систему як складне утворення в єдності всіх його можливих складових частин, але разом з тим з певною надмірністю кількості складових елементів. Проте, за визначенням, до правової системи не можуть належати всі можливі правові явища, оскільки це суперечить основній її функції стосовно навколишнього середовища-спрощення складності правової реальності та й самому способу конструювання системи як певної ідеальної моделі цієї реальності. Кожен із самостійних елементів правової системи суспільства має власну структуру, свої принципи організації і діяльності.

Отже, усі елементи правової системи тісно пов’язані один з одним, є взаємозалежними, втім мають і відносну самостійність. Усі вони виконують загальні і специфічні функції у правовій системі, характеризуються єдністю й розходженнями, сприяють ефективності дії всього розглянутого утворення.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Теория права. М., Издательство БЕК. 1994. 57 с.

2. Российская правовая система. Введение в общую теорию / В.Н. Синюков / 2-е изд. доп. М., Норма. 2010. 672 с.

3. Петелина И. В. Теоретические проблемы российской правовой системы : автореф. дис .....канд. юрид. наук. Саратов, 1996. 28 с.

УДК 342.7

ПОНЯТТЯ ГІДНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Козійчук Б. Р.
студент І курсу юридичного факультету
Науковий керівник - **КОСОВИЧ В. М.**
д.ю.н.,проф. завідувач кафедри теорії та
філософії права юридичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Поняття гідності людини набувало нових значень із розвитком суспільства. Окрім того, розуміння категорії ускладнювалося різними підходами до визначення дефініції, адже поняття можна розглядати як і у філософській, так і в соціальній, психологічній, правовій, моральній, релігійній парадигмах. Попри складність визначення поняття гідності людини і її плюралістичного забарвлення, у науковому вимірі існує прихильність науковців до пошуку істини в сучасному розумінні гідності і її правозастосуванні. Дослідженням цього питання прямо чи опосередковано займалися Б. Л. Дучак, О. В. Грищук, С. Цебенко, І. Забокрицький, С. Л. Вдовіченко, В. М. Кампо, О. П. Кучинська, С. В. Стецик, С. П. Добрянський та ін. Зважаючи на існування численних порушень прав і свобод людини у світових війнах (у тому числі сучасності), а й відтак їхньої основи – гідності, вважаємо, що дослідження цього питання є актуальним і потребує глибшого аналізу саме в теоретико-правовому аспекті.

Поняття «гідність» (походить з лат. dignitas) має республіканське походження з часів Давнього Риму. Первісне значення поняття було тотожним до морально-етичної норми «повага», що визначалося за вчинками, заслугами особи. Міфологічний і реальний культ героїв, котрі приносили себе в жертву заради держави, ставав гарантуванням високого сприйняття особи навіть після її смерті. Тобто, ми вважаємо, що гідність не є похідною основою системи прав людини, а саме життя, бо без його відсутності не існувало би і гідності. Зважаючи на тодішнє станове розшарування суспільства, у якому зароджується гідність, поняття не можна ототожнити з рівністю, на відміну від сучасності, де рівність носила правовий контекст (всі громадяни Риму є рівними між собою у правах), натомість гідність стала моральною категорією, яка не потребувала юридичного закріплення. З часом гідність набула визначального характеру за посадою, яку

обіймали представники тодішніх міст-полісів (гідність консула, гідність претора і т. і.).

Переломним моментом у розумінні гідності є зародження філософського напряму стоїцизму у Давній Греції. У грецькому варіанті слово «гідність» перекладається як ахіōma, тобто те, що є правильним і не потребує доведення. Зважаючи на таке трактування цієї категорії, вважається цілком логічним грецька революційна концепція космополітизму, що змінила привілей громадянина міста на визнання усіх громадянами світу. З нашої точки зору, ідеї такого філософського напряму не лише пришвидшили перехід поняття «гідність» з моральної у соціальну парадигму, а й у релігійну. Це підтверджується засадами християнського віровчення. Католицький теолог Тома Аквінський у своїх працях твердив, що людина сотворена на образ і подобу Божу, а, отже, всі люди є рівні у своїй гідності. Цей теологічний підхід не став перехідним етапом до нового розуміння, а й є актуальним і по сьогодні, адже він розвивається у християнських спільнотах як те, що існує в Божих очах, а й відтак має існувати і в очах людських. Як голосить золоте правило моралі «стався до людей так, як хочеш, щоб вони ставилися до тебе».

Починаючи з XVII ст. розуміння категорії «гідність» зазнало нових трансформацій. Це пов'язано із вченнями таких мислителів як Томас Гоббс, Іммануїл Кант та ін. Так, Т. Гоббс вважав, що інстинкт самозбереження змушує людину коритися законам, тобто відмовитись від неосяжної нецивілізованої свободи, визнаючи існування як і себе, так інших індивідів у соціальному просторі. У свою чергу І. Кант, доводив, що людина як уособлення істоти, яка є носієм гідності, не є засобом, а метою. Виходячи з цього тезису, можна вважати, що людині присвоюється не лише власна гідність через усвідомлення, а й індивідуальний характер, що передбачає визнання гідності інших членів суспільства. Власне, і навпаки: визнаючи гідність інших, людина тим самим, визнає гідність власну (цю ідею глибоко розвинув американський філософ XX ст. Джон Ролз). Завдяки цим філософським підходам, стан суспільства у другій пол. XX ст. призвів до кардинальних змін: Першої та Другої світових війн, що в першому випадку знищила існування імперій Європи, а в другому – утворила міжнародні організації, що визначили людину, її права і свободи – цінністю.

Легалізація гідності стала не лише потрібним, а й вимушеним кроком, тому з утворенням ООН в міжнародному праві з'явились такі нормативно-правові акти як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Пакт про економічні, соціальні та культурні права та Пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), що разом із Загальною декларацією прийнято називати Міжнародним Біллем про права людини [1, с. 49]. У Преамбулі Загальної декларації вперше юридично моральна категорія «гідність» набула правового статусу, а саме у такій дефініції: гідність –

це властивість всіх членів людської сім'ї, основа свободи, справедливості та загального миру [3, с. 1]. У ст. 3 «Заборона катування» Європейської конвенції з прав людини законодавець ототожнює сучасне правове розуміння гідності з її порушенням (негативним аспектом), тобто катуванням чи нелюдським поводженням [4, с. 1]. Інші підходи до трактування поняття можна знайти у конституціях європейських держав. Наприклад, Конституція України (1996 р.) ст. 3 проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [6, с. 4], а Конституція Республіки Польща (1997 р.) ст. 30 вказує, що «природна і невід'ємна гідність людини є джерелом свобод і прав людини і громадянина. Вона непорушна, а повага до неї та її захист є обов'язком публічних влад» [5, с. 21].

Як зазначає проф. О. В. Грищук: «Правовий підхід розглядає людську гідність подвійно: як явище об'єктивне (антропна гідність, гідність як цінність, принцип, джерело прав людини, їх мета чи зміст) та як явище суб'єктивне (право людини)» [2, с. 100]. Це зокрема закріплено в рішеннях Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року № 11-рп/99 та від 23 травня 2018 року 5-р/2018, які відсилаються до ст. 28 КУ, що «кожен має право на повагу до його гідності».

Виходячи із вищенаведених підходів до трактування поняття «гідність», що формувались крізь протікання в історичному аспекті розвитку суспільства, вважаємо за доцільне виокремити гідність як самодостатнє поняття, що прямо і безпосередньо є невід'ємною властивістю людини, а тому і не потребує застосування у словосполученнях «гідність людини, групи, нації тощо». Гідність – це складна багатоаспектна категорія, що досі не знайшла чітко окреслених меж свого розуміння, а й тому, на нашу думку, не потребує пошуків дефініцій у загальнотеоретичному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Б. Л. Дучак. Людська гідність у праві. Наукові записки НаУУКМА. 2017. Том 200. «Юридичні науки». С.47-50.
2. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософсько-правова рефлексія. Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави : збірн. тез Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 р. Хмельницький : ХУУП, 2018. С. 98-105
3. Загальна декларація прав людини (повний текст). URL: https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version-
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала) / В. М. Шаповал. К.: Москаленко О. М., 2018. 84 с.
6. Конституція України: чинне законодавство станом на 16 лютого 2021 р.: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2021. 80 с.

УДК 340

БУЛІНГ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРИЧИНИ , НАСЛІДКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Касич Є.Ю.
курсант ІІ курсу навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник - **ЛАНТУХ І. С.**
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

На сьогодні дуже актуальною проблемою є поширення булінгу саме у дитячому середовищі. Резонансні справи та новини на всіх національних телеканалах є підтвердження цьому. Іноді суспільство, а насамперед батьки, але саме вони зіграти важливу роль у запобіганні проявів булінгу, навіть не помічають такі негативні фактори, що присутні у житті дитини: психологічне, сексуальне, економічне насильство, цькування та знущання серед однолітків, але дана поведінка є ознаками глобального діяння як «Булінг», статистика якого з кожним днем зростає, а сам булінг диференціюється.

На нашу думку, причинами булінгу є різні фактори, одним із факторів є стосунки між дітьми та батьками, методи виховання та рівень підтримки та довіри дітей до своїх вихованців. Передусім тому, що насильство відбувається переважно в місцях, де відсутній контроль і нагляд дорослих. Як зазначила Провідний спеціаліст Чернігівського районного відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Чернігівській області Коваль Наталія Миколаївна: «Найголовнішою проблемою, що стосується цькування в школі, експерти називають розрив між поколіннями. Посилення цінностей індивідуалізму в суспільстві, який витісняє на другий план цінності сім'ї, та розвиток інформаційних технологій, що дозволяє дітям самостійно отримувати необхідну інформацію, призвели до того, що батьки втратили монополію на свій авторитет по відношенню до дитини. Саме через цей розрив у комунікації поколінь 48% дітей ніколи не розповідали про випадки насилля в школі. А 25% – говорили про це не з дорослими, а з другом, братом чи сестрою. З тих, хто мовчать, – 40% соромляться про це говорити, а 22% заявили, що це нормальне явище. В більшості випадків дорослі ігнорують факти насилля між дітьми. Лише третина дорослих у таких ситуаціях стає на бік постраждалої дитини. Така реакція підриває довіру дітей до вчителів та батьків.» [1]

Отже, важливо зрозуміти ,що існують певні вікові потреби та бар'єри, що виникають між підлітками. Перехідний вік характеризується, завоюванням авторитету у колі знайомих та сім'ї, що супроводжується суперництвом та негативними наслідками, які створюють вже вищезазначену проблему «Булінг».

Так як ми розпочали дискусію про наслідки, даного критичного діяння, то можемо сказати, що результатів настільки багато, що їх досі досліджують психологи в усьому світі. Наслідки поділяються на: наслідки для жертви булінгу та для булера. Розповімо про наслідки для жертви, адже ми вважаємо, що жертвою(потерпілим) є більше шансів стати. Вищезазначена Коваль Наталія вклала свій внесок у нагальну підтему саме так: «Опинившись в ролі жертви булінгу, дитина одержує величезну кількість психічних травм, які неминуче позначаються на її подальшому житті:- Розлади психіки. Навіть одиничний випадок булінгу залишає глибокий емоційний шрам, що вимагає спеціальної роботи психолога. Вона схильна і до депресій, і до суїциду.- Складнощі у взаєминах. Шанси стати жертвами мобінгу на робочому місці у людей, які пережили булінг в дитинстві, зростають в багато разів. Світова статистика стверджує, що дорослі, які перенесли знущання в дитинстві, в більшості своїй залишаються самотніми на все життя, їм важче підніматися кар'єрними сходами. - Хвороби. Результатом булінгу дуже часто бувають фізичне нездужання.» [1]

Відповідно до дослідження ЮНІСЕФ про статистику поширення проявів булінгу: «67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу;24% дітей стали жертвами булінгу; 48% дітей нікому не розповідали про випадки булінгу; 44% школярів були спостерігачами булінгу, але ігнорували його, бо їм було страшно за себе; більшість дітей булять за те, що вони виглядають, говорять, думають не так, як інші діти.»[2], відповідальність за заподіяне має важливе місце. Існує Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» в якому сказано: «З прийняттям нового закону було запроваджено адміністративну відповідальність. Відтепер вчинення булінгу (цькування) стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу карається штрафом від 850 до 1700 грн або громадськими роботами від 20 до 40 годин. Такі діяння, вчинені повторно протягом року після або групою осіб караються штрафом у розмірі від 1700 до 3400 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин…» [3]. Отже, відповідальність в Україні може впливати на статистику булінгу та контролювати її.

Враховуючи вищезазначене, ми дійшли до висновку, що булінг зростає на грунті рівня стосунків у сім'ї та злагодженості колективу. Негативні наслідки, кримінальна відповідальність проблеми з психікою, все це є наслідками

негативного діяння, яке намагаються зупинити або запобігти вчиненню не тільки в Україні, але й в усьому світі.

Список використаних джерел

1. Булінг в школі, причини та наслідки URL: https://mkocubynska-gromada.gov.ua/news/1537779230/ [дата звернення 22.02.2022]

2. Протидія булінгу URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu [дата звернення 22.02.2022]

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text [дата звернення 22.02.2022]

УДК 316.74:37-056.26

СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ АНАТОМІЇ ЛЮДСЬКОЇ ДЕСТРУКТИВНОСТІ

Процько М.І.
Головний консультант відділу представництва в судах юридичного управління
Центральна виборча комісія
м. Київ, Україна

Вихідною думкою фроммовскої теорії деструктивності є положення про некоректність порівняння людини з твариною. Е. Фромм далекий від того, щоб лестити сучасному людству: «Людина відрізняється від тварин саме тим, що вона вбивця.

Це єдиний представникприматів, який без біологічних і економічних причин мучить і вбиває своїх одноплемінників і ще знаходить у цьому задоволення».

Вчений змушений відкрити людству неприємну правду:

«У міру цивілізаційного прогресу ступінь деструктивності зростає (а не навпа ки). Насправді концепція вродженої деструктивності відноситься скоріше до історії, ніж до передісторії.

Е. Фромм досить переконливо критикує два крайніх наукових напрямки: інстинктивізм і біхевіоризм.

На думку дослідника, однаково помиляються як ті, хто бачить витоки агресивності лише в біологічних інстинктах, так і ті, хто заперечує значимість цих інстинктів іінтерпретує людину як маріонетку соціа льного середовища. Вчений вважає, що агресивність - досить складний феномен,

компоненти якого мають різну генетичну природу і різну причинну обумовленість.

Якщо позначати словом агресія всі шкідливі дії, тобто всі дії, які завдають шкоди і призводять до руйнування живого чи неживого об'єкта (рослини, тварини і людини в тому числі), то тоді, звичайно, пошук причини втрачає свій сенс.

Якщо назвати одним і тимже словом дії, напрямок на руйнування, дії, призна чені для захисту, і дії, що здійснюються зконструктивною метою, то, мабуть, треб а розлучитися з надією вийти на розуміння «причин», що лежать в основі цих дій.

Різновид агресії, що виявляється в формах невмотивованої жорстокості і деструктивності, називається у Фромма злоякісною.

Супроводжуєтья прагненням до максимально можливого руйнівного ефекту, вона відсутня у тварин і властива тільки людині. Злоякісна агресія не сприяє біологічному пристосуванню, виживання і продовження роду і є аномалією.

Але, будучи аномальною, вона, тим не менш, становить важливу особливість людської психіки і характерології.

Здібна породжувати почуття задоволення і навіть задоволення у тих, хто мучить або вбиває, вона являє собою пристрасть як біосоціальний феномен, що виникає в результаті взаємодії людських потреб з соціальними умовами.

Для обґрунтування своєї концепції Е. Фромм використовує велику аргумента цію зрізних галузей науки: нейрофізіології, психології тварин, палеонтології, антропології. До даних нейрофізіології вчений вдається для того, щоб спростувати сформовану під впливом фрейдизму поширену думка, ніби наявний у людини інстинкт агресивності є, поряд з сексуальністю, головним,і спроби обмежити цей інстинкт за допомогою культурних імпульсівчас то виявляються приреченими на невдачу (звідси велика кількість насильницьких злочинів).

Спираючись на дослідження нейрофізіологів, Е. Фромм спростовує це положення. Експериментальні дослідження особливостей функціонування різних зон мозку показують, що як реакція на загрозу мозком генерує не тільки імпульси агресивності, а й імпульси втечі.

Істотним виявляється і те, що втеча є більш поширеною формою реагування на небезпеку (не рахуючи тих випадків, коли можливість втечі виключена і тварина вступає в бій заради виживання).

«На рівні фізіології мозку обидва імпульси мають абсолютно однаковий ступі нь інтеграції, і немає ніяких підстав припускати, що агресивність є більш природною реакцією, ніж втеча. Чому ж дослідники інстинктів твердять про інтенсивність вроджених рефлексів агресивності і ні словом не згадують про рефлекс втечі?»

Диференційоване дослідження феномену агресії дозволило вченому довести, що біологічно запрограмованої у людини є лише оборонна агресія. Найбільш крайні прояви жорстокості - деструктивність - соціальний продукт. Цей висновок має величезнеметодологічне значення для всіх соціальних наук, у тому числі й кримінології: якщо злоякісна частка агресії не є вродженою, значить, вона не може вважатися невикоріненою.

Крім того, досліднику вдалося виявити ще один факт, який має важливе методологічне значення: прояв доброякісної агресії у людини гіпертрофовано соціальними умовами буття. Зміна цих умов також може значно знизити рівень агресивності [1].

Список використаних джерел:

1. Данилюк А.П. Проблема людської деструктивності у творчості Еріха Фромма. Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2005. № 49. Режим доступу https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_49/Danyliuk.htm

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ КОНСТИТУЦІЙНОГО, АДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 331.556.4: 314.74

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ

Бровко Н.І.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права та
теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Із соціально-філософського погляду міграція це процеси руху людей у просторі, спрямовані на досягнення певних умов життя та діяльності. В якості основи просторово-територіальної рухливості людей може бути прагнення людей “вижити”, реалізація цілі чи ідеології або спосіб життя. Прагнення “вижити” варто пояснювати природнім бажанням людей в окремих ситуаціях. Зокрема мова йде про військове вторгнення Російської Федерації в Україну, в результаті якого понад 1,2 млн людей змушені були прибути до сусідніх країн-членів ЄС.

Міграція - це активне, діяльне начало у житті людей. Міграція сама по собі є "живим", гнучким і мінливим феноменом, що особливо помітно в сучасний період, коли вона зазнає перетворення на потоки, які досить швидко можуть змінювати свій напрям. [1, с. 14–15]. Так у зазначених умовах громадяни змушені пересуватись по території, змінюючи свій напрям та країну перебування. При цьому кожен з учасників міграційного процесу виступає як окрема підсистема, що виконує соціальну функцію — задоволення певних потреб та реалізація певних інтересів.

Першочергово мігранта потрібно розглядати як особу. Особа – це індивідуум, який функціонує у певному суспільстві. Відтак, для аналізу постаті мігранта треба послуговуватися відповідними для цих рівнів категоріями: психологічними, культурними, релігійними, патріотичними, соціологічними й етичними, тобто сприймати мігранта передусім як людину, а не лише як предмет чужих дій, як інструмент задоволення чужих цілей, навіть найважливіших. Мігрант – це особа з власним обсягом досвіду, з власним світоглядом, зумовленим культурою, власними цілями і прагненнями. Окрім задоволення винятково матеріальних потреб (харчування, одяг, захист), мігрант, який приїздить до чужої країни, потребує простору задоволення своїх вищих потреб: культурних, релігійних, суспільних та потребує захисту його прав. Тому, у умовах активної міграції громадян України до зарубіжних країн в умовах військової агресії в їх державі питання забезпечення та гарантування їх прав є актуальним і нагальним.

З цією метою країнами ЄС було розроблено Директиву про тимчасовий захист. За нею громадяни України, переміщені внаслідок військового конфлікту, матимуть право на захист у всьому Європейському Союзі. Враховуючи масштаби масового прибуття до ЄС, Директива про тимчасовий захист пропонує забезпечити негайний захист громадян України та їх прав. Статус тимчасового захисту українці, які рятуються від війни, отримують автоматично після перетину кордону. Після цього вони можуть їхати у ту країну ЄС, де їм буде зручніше знайти місце проживання та матимуть право подати заявку на притулок. Крім можливості перебувати на території ЄС протягом часу дії директиви, тимчасовий захист надає право на проживання, доступ до ринку праці та житла, соціальна та медична допомога. Під доступом до роботи розуміють не лише можливість працювати, але також і займатися підприємництвом, і відвідувати курси підвищення кваліфікації чи здобуття нової професії. Діти, які прибули без батьків або інших родичів, отримують право на опікуна та доступ до шкільної освіти. Після отримання дозволу на проживання, подорожувати в інші країни Шенгену можна буде, але за звичними для безвізу правилами: не більше 90 днів за кожні 180 днів. Це набір мінімальних стандартів. Якщо ж якась держава Євросоюзу надає більшу та ширшу підтримку, то це лише вітається.

Ці права надзвичайно важливі для українців, та надають їм можливість не лише перебувати у безпеці а й продовжувати вільне існування.

Варто зазначити, що вказана Директива закріплює й окремі моменти, які сприяють реалізації громадян їх прав у країнах ЄС. До них відносять:

- спрощення прикордонного контролю (на кордонах ЄС з Україною: згідно з правилами Шенгену, прикордонники можуть тимчасово послабити прикордонний контроль у виняткових випадках для певних категорій осіб). Крім того, держави-члени можуть також вирішити здійснювати прикордонний контроль під час або після транспортування мандрівників у безпечне місце, а не в пункті пропуску. Ці заходи допоможуть скоротити час очікування на кордоні, щоб люди могли без зволікань дістатися до безпечного місця;
- гнучкість щодо умов в'їзду, за відсутності дійсного паспорта, візи, сертифікату ЄС про COVID-19;
- дозвіл перетину на тимчасових прикордонних пунктах пропуску за межами офіційних прикордонних пунктів пропуску, якщо дороги до офіційних пунктів перетину кордону перекриті;
- спрощений доступ для рятувальних служб та гуманітарної допомоги;
- дозвіл на перевезення особистих речей та домашніх тварин

Таким чином, Європа надає всебічну підтримку мігрантам з України в умовах військового конфлікту, забезпечуючи їм захист, надаючи підтримку. Особливо важливо надання людям, які потребують права на проживання, доступ до ринку праці та житла, медичну допомогу.

Таким чином вдається за необхідне розробка такої Директиви й на національному рівні для іммігрантів, які можуть прибувати в Україну. При цьому важливо віднайти компроміси у площині збереження емігрантами власної ідентичності та одночасно набуття статусу повноправних членів громадянського суспільства України. Також необхідним є забезпечення потрібною інформацією щодо країни призначення українських емігрантів, вивчення у різних навчальних закладах основ культури зарубіжних країн, толерантності тощо.

Список використаних джерел:

1. Преображенская Н. М. Миграция в условиях глобализации (социально-философские аспекты) : дис. … канд. филос. наук : 09.00.11. М., 2007. 190 с.

2. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції: Смолоскип, 2002. 168 с.

3. Директива про тимчасовий захист https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0091&qid=1646384923837

УДК 328.185

АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Мельник О.Г.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та
теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Корупція у сільськогосподарському виробництві створює проблеми як для великих так і малих землевласників по всьому світу. Питання корупції впливають на право власності на землю та кредит, якість поставок, розподіл води, маркетинг та розвиток агробізнесу в цілому. Хоч ці проблеми і є спільними для країн що розвиваються і для країн з перехідною економікою, однак у країнах з перехідною економікою керівництво держави більше залучено до участі постачання, виробництва та маркетингу, через це є відносно більше сприятливих умов для корупції. Основними перешкодами для інвестування в аграрну сферу є такі поширені проблеми та негативні фактори як несприятлива та нестабільна геополітична ситуація, високий рівень забюрократизованості державних органів, питання розвитку транспортної інфраструктури, недосконале законодавство, яке регулює аграрний сектор, низький рівень захисту інвесторських прав стосовно інтелектуальної власності і майнових прав. Для того, щоб сільськогосподарський сектор розвивався, необхідно враховувати державне кредитування цього сектору, проте саме тут часто і виникає корупція – саме при розподілі субсидованих державою коштів. Найчастіше схеми можна бачити у непотрібних зборах та відсоткових платежах - це способи урядовці збирають кошти під час надання кредиту. Не виникає сумніву, що поширеною є корупція при підписанні державних контрактах чи видачі ліцензій на сільськогосподарські товари. Низька якість, недоставлені товари та високі ціни - типові результати змови між урядовцями та фірмами приватного сектора [1]. Корупція суттєво впливає на переважну більшість країн і має негативні і соціальні і економічні наслідки. Аналіз боротьби з корупцією в країнах із системною корупцією має в більшій мірі спиратися на теорію колективних дій для визначення більш ефективної політики [3]. Корупцію в аграрному секторі можливо зменшити якщо ретельніше відбирати проекти та здійснювати належні процедури у реалізації проектів. Антикорупційна діяльність в аграрній сфері полягає, в тому числі, в розробці програм, які

мають широкий спектр підтримки, які за належного впровадження можуть покращити якість життя громадян та зменшити негативний вплив корупції у цій сфері [2]. Для боротьби з корупцією небхідні такі основні умови як прозорість, обізнаність, підзвітність, запобігання та забезпечення правопорядку та багато іншого. У цьому контексті корисними будуть такі підходи. Найперше, важливо оцінити масштаби корупції в сільськогосподарському секторі країни, починаючи з ринку та працюючи у зворотному напрямку до виробництва. Працювати над скороченням товарного ланцюга від виробника до ринку, шляхом запровадження договірних умов між фермерами та кінцевим переробником продукту. Розробити більш творчі підходи одночасно щодо вирішення проблем у сфері кредитування та ланцюга поставок. Сприяти розвитку ринку землі через усунення корупції в процесі реєстрації. Досить важливим у цьом утривалому процесі є необхідність враховувати найкращі вітчизняні та міжнародні практики впровадження програм для запобігання та протидії корупції.

Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, ухвалена Європейською Радою ще у 2004 році, визначає стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке грунтується на спільних цінностях та інтересах, є життєвим фактором зміцнення миру, стабільності та процвітання в Європі [4]. Залучення та захист внутрішніх та іноземних інвестицій також відіграють значну роль у розвитку нашої держави, тому Європейський Союз відзначає, що звинувачення в корупції та незадовільному управлінні завдають значної шкоди економічній репутації України на світовій арені. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні" [5] визначає що підвищення ефективності та прозорості публічних послуг для кінцевих споживачів сприятиме посиленню антикорупційних заходів, особливо у земельному секторі та визначає що Україна - велика аграрна держава, площа орних земель якої дорівнює понад 25 % площі орних земель Європейського Союзу, а сільське господарство історично є одним з основних секторів економіки України, частка якого у ВВП країни у 2017 році становила приблизно 17 %. Без сумніву, що спішність антикорупційної політики є важливою складовою виконання нашою державою Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Prime Sarimiento, “Agriculture Weighed Down by Corruption and Waste.” Philippine Center for Investigative Journalism, January 24-25, 2000 October 11, 2002. URL: http://www.pcij.org/stories/2000/agri.html

2. Steibel F., Alves M., Konopacki M. Fighting Corruption Alone: Civic Participation in OGP Anti-Corruption Commitments. Revue Internationale Des Gouvernements Ouverts.2017. 6. P. 1–32.

3. Tacconi L., Williams D.A. Corruption and Anti-Corruption in Environmental and Resource Management. Annual Review of Environment and Resources. 2020. 45. P. 305–329.

4. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-8955-98a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini

5. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу "Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні". 2020. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-20#text

УДК 342.72/73

ПРИРОДА ПРАВА ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Сімакова С.І.
доцент кафедри публічно-правових дисциплін, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Для аналізу природи права людини на свободу переміщення потрібно вивчати саму людину, тобто її вибір, потреби та бажання, підґрунтям яких слугує її свобода як основа соціальної мобільності (свобода пересування та вибору місця проживання). У цьому разі мобільність слід розглядати як вияв свободи, а міграцію ~~як~~ спосіб реалізації такої свободи. Отже, з позиції природно-правового підходу свобода переміщення є різновидом соціальної мобільності особи, що полягає у здійсненні нею свободи (пересування та вибору місця проживання).

В руслі позитивно-правового підходу міграція, тобто переміщення особи є її правом у виборі місця проживання, переміщення, що встановлене та врегульоване державними нормами у сфері міграції. Порушення зазначених норм призводить до адміністративної або ж кримінальної відповідальності.

Легального визначення права на свободу пересування у національному законодавстві України не міститься, але у доктрині робляться спроби сформулювати таке визначення шляхом поєднання ряду притаманних цьому праву ознак. В одному із таких доктринальних визначень це – особисте немайнове право фізичної особи, яке забезпечує фізичній особі вільно, на власний розсуд, у будь – якому напрямку, у будь – який спосіб, у будь – який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом, пересуватись по території України, а також вільно виїхати за її межі і безперешкодно повернутись до України [1, с. 464].

На відміну від України, де реалізація права на свободу пересування розглядається у двох аспектах – право на свободу пересування громадян та право на свободу пересування іноземців і осіб без громадянства, – в країнах-членах ЄС таких аспектів три: право на свободу пересування громадян відповідної країни ЄС; право на свободу пересування громадян ЄС; право на свободу пересування іноземців

Право на свободу пересування та право на вільний вибір місця проживання недоцільно розглядати з позицій віднесення їх до єдиної правової категорії або визначати одне з цих прав як складову частину іншого. Незважаючи на їх тісний взаємозв'язок та певну взаємозалежність, вони є різними по своїй суті та юридичній природі правами людини. Місце прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання серед інших конституційних прав характеризується складною системою взаємозв'язків, де одне право часто виступає необхідною передумовою для реалізації іншого права, а неможливість реалізації особою одного з прав автоматично призводить до неможливості реалізації низки інших конституційних прав та свобод [2].

Особливе місце у гарантуванні права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Європі відіграє Європейський Суд з прав людини, а для країн-членів ЄС та осіб, які пересуваються і обирають місце проживання на території країн-членів ЄС, – Суд ЄС.

Звичайно відповідальність за порушення даного права передбачено й національним законодавством, зокрема мова йде про Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України. Так, серед норм адміністративного права необхідно відзначити такі статті Кодексу України про адміністративні правопорушення: Ст. 197 — проживання без паспорта; Ст. 199— допущення проживання без паспорта; Ст. 202 — порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України; Ст. 203 — порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України; Ст. 204-1 незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України, тощо[3].

Стаття 332 Кримінального кодексу України визначає кримінальну відповідальність за організацію незаконного переміщення осіб через державний кордон України, Стаття 332-1. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, Стаття 332-2. Незаконне перетинання державного кордону України [4].

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34. Зокрема стаття 33

Основного законго говорить, що « кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом» [5]. Тому військове командування може встановлювати заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан, особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів, перевірку документів в осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України. Під час воєнного стану може бути запроваджена комендантська година – тобто заборона перебування на вулицях в певний час доби без спеціальних дозволів.

Також з 29 листопада 2018 року заборонено в'їзд на територію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим іноземцям. Ті іноземці, які до 29 листопада 2018 року в'їхали на зазначену територію на законних підставах, мають право безперешкодно повернутися на материкову територію України. За рішенням Командувача Об'єднаних сил в контрольних пунктах в'їзду-виїзду встановлено особливий режим перетину лінії розмежування, зокрема обмежено виїзд іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію у Донецькій та Луганській областях. Обмеження не застосовуються до представників офіційних спостережних місій ООН, ОБСЄ та Червоного Хреста. Щодо решти іноземних громадян рішення на пропуск до тимчасово окупованої території України буде прийматись при наявності відповідних документів про постійне проживання на окупованій території або потребу перетину лінії зіткнення з гуманітарною метою. Таким чином, природа права на свободу пересування дуже глибока з урахуванням ситуації та суспільних відносин на певній території.

Список використаних джерел:

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): моногр. / Відп. ред. Я.М. Шевченко. К.: КНТ,2008. 626с.
2. Голубка І. Конституційні права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз дисер…… канд. юрид. наук 12.00.03.Ужгород 2016. 240 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення прийн. 7 груд. 1984 р. ; зі змін. від 16 жовт. 2012 р.) / Офіц. сайт Верховної Ради України. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731—10.
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : прийн. 05 квіт. 2001 р. / Офіц. сайт Верховної Ради України. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
5. Коментар до Конституції України. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. 377 с.

УДК 340.12

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єфремова І.І.
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Основні права, свободи та обов'язків людини і громадянина визначені і гарантовані основним Законом – Конституції України. Конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами. Відповідно до положення частини першої статті 64 Конституції України «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1].

Так в Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Ст. 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Згідно ст. 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Ч. 3 ст. 22 Конституції України підкреслює, що за прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Права будь-якої людини є універсальними (тобто, вони належать усім людям в будь-яких ситуаціях незалежно від соціального становища), вродженими (тобто, вони вже належать кожній людині лише за фактом народження) і невід'ємними (це означає неможливість позбавити індивіда цих прав чи неможливість його добровільної відмови від цих прав).

Однак, на даний час Україна опинилась в умовах агресії російської федерації, і як наслідок 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Указом Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 год 30 хв 26 березня 2022 року строком на 30 діб.

Воєнний стан – це особливий порядок життя країни або окремих її територій, який запроваджується з метою відвернення (усунення) загрози національній безпеці, територіальній цілісності, незалежності цієї країни.

Профільним нормативно-правовим актом, яким врегульовано більшість питань воєнного стану, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (389-VIII).

Відповідно до цього Закону, особливий порядок життя країни (окремих місцевостей) під час воєнного стану полягає у наданні органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування надзвичайних повноважень, які би дозволили ефективно боротись із загрозою для держави.

Серед ряду обмежень різних галузевих прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, окремо здійснюються обмежувальні заходи щодо здійснення цивільних прав та обов'язків, а саме:

– Щодо вільного розпорядження своїм майном в частині примусового відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності для потреб держави;

– щодо свободи пересування фізичних осіб – встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження руху громадян та транспорту;

– щодо свободи вираження своїх поглядів і зборів фізичних осіб – заборони проведення масових заходів, зборів та демонстрацій різного характеру;

– щодо свободи слова і заборони цензури – регулювання роботи ЗМІ, закладів культури, постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв;

– щодо особливого порядку набуття окремих видів речей – заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі.

Це не повний перелік обмежувальних заходів, оскільки для державних потреб можуть вилучатись і транспортні засоби, і промислові, електронні, телекомунікаційні об'єкти в порядку реквізиції та конфіскації.

Під час воєнного стану найбільш гострим питанням є питання про конфіскацію майна не лише для юридичних але і фізичних осіб. Це є зрозумілим і виправданим заходом, оскільки примусове відчуження майна приватної власності є одним із можливих заходів, що можуть бути впроваджені державою.

Так, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 346 Цивільного кодексу України, однією із підстав припинення права власності є реквізиція майна. Саме цей термін, відповідно до чинного законодавства, є застосовним у випадках примусового відчуження майна під час воєнного стану.

Реквізиція майна під час воєнного стану проводиться наступним чином:

– вилучення майна в адміністративному, а не судовому порядку;

– перехід вилученого майна виключно у державну власність;

– підставою для переходу права власності є акт державного органу, а не договір;

– здійснення оцінки вартості вилученого майна в односторонньому порядку, а не за згодою сторін.

Однак слід наголосити, що згідно ч. 2 ст. 353 Цивільного кодексу України, в умовах воєнного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості [2]. Правовий порядок примусового вилучення чи відчуження військовим командуванням майна приватних осіб (як фізичних так і юридичних) визначено у таких нормативних актах як: ст. 41 Конституції України; ст. 353 ЦК України; п. 4 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» (Закон 389-VIII); ст. 3 ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (Закон 4765-VI).

Таким чином, дійсно, у мирний час такі заходи є обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, однак в умовах воєнного стану, як на національному так і на міжнародному рівні вони вважаються тимчасовими та розумно необхідними для відвернення державної небезпеки, зокрема у випадку ведення війни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. − 2003. − № 40-44 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

УДК 342.7-053.215

ПРАВА ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Домбровська О.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
м. Київ, Україна

Технічний прогрес та поява нових видів зброї та методів ведення бойових дій у минулому столітті докорінно змінили хід сучасних збройних конфліктів.

Це призвело не лише до різкого зростання кількості жертв, але й розмило межі між воєнною і цивільною сферами. Частка жертв серед цивільного населення збільшилася від 5% на початку XX століття до 90 % наприкінці. Близько половини жертв – діти. За даними ЮНІСЕФ, у світі понад мільярд дівчаток і хлопчиків живуть у країнах чи на територіях, що зазнають впливу збройних конфліктів; близько 300 мільйонам цих дітей ще не виповнилося 5 років [1].

За даними Дитячого Фонду ООН за останнє десятиліття, в ході збройних конфліктів, загинуло 2 мільйони дітей, 6 мільйонів залишилися без домівок, 12 мільйонів отримали поранення чи залишились інвалідами, і щонайменше 300 тисяч дітей-солдат беруть участь у понад 30-ти конфліктах у різних куточках світу. Такі вражаючі цифри свідчать про те, що проблема захисту дітей і донині залишається неврегульованою повною мірою [2].

Актуальність теми зумовлена тим, що діти, залишаючись особливо вразливою категорією населення, незважаючи на зусилля більшості держав світу, залишаються основними суб'єктами-об'єктами системної дискримінації, яка особливо посилюється в умовах кризових ситуацій, зокрема, під час збройних конфліктів.

Російська війна проти України триває вже восьмий рік, але найбільшого масштабу вона набула з 24 лютого 2022 року. Від початку повномасштабної війни Росії проти України станом на 8 годину 11 квітня за даними Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також інших джерел, які потребують підтвердження, в Україні загинуло 183 дитини та постраждало 342 дитини. Фактичну кількість загиблих і поранених дітей встановити неможливо через те, що в українських містах ведуться активні бойові дії. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 110, Київській – 98, Харківській – 76, Чернігівській – 54, Миколаївській – 40, Луганській – 35, Запорізькій – 22, Херсонській – 29, столиці – 16, Сумській – 16, Житомирській – 15 [3].

Збройні конфлікти негативно впливають на функціонування сім'ї загалом та особливо на забезпечення основних потреб дитини, її розвиток та психологічний стан. Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, право на турботу та захист тощо.

Один місяць війни в Україні спричинив переміщення 4,3 млн. дітей, що складає понад половину дитячого населення країни (7,5 млн.). В ці дані входить більше ніж 1,8 млн. дітей, які переїхали в сусідні країни як біженці, і 2,5 млн. тих, хто зараз є внутрішньо переміщеними особами всередині України [4].

Окрім цього, війна має руйнівні наслідки для цивільної інфраструктури та доступу до основних послуг. Насамперед, це стосується руйнувань медичних та освітніх закладів. Також за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я

орієнтовно 1,4 млн. людей нині не мають доступу до безпечної води, а 4,6 млн. людей мають обмежений доступ до водопостачання. Понад 450 тис. дітей віком від 6 до 23 міс. потребують додаткового харчування. Крім того, ЮНІСЕФ вже відзначає зниження охоплення плановою та дитячою імунізацією, зокрема проти кору та поліомієліту. Це може невдовзі призвести до спалахів захворювань, яким запобігають вакцини, особливо в перенаселених місцях, де люди шукають захисту від насильства [4].

Не зважаючи на існування значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти захисту прав дітей, за даними Гельсінської спілки, «сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання права дітей в умовах збройного конфлікту» [5, с.28].

Основні міжнародно-правові акти, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту: Конвенція ООН про права дитини, 1989, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, 2000, Женевські конвенції про захист жертв війни,1949, Додаткові протоколи до Женевських конвенцій, 1977, Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, 1999, Римський статут Міжнародного кримінального суду, 2002 та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками. Система міжнародних угод, протоколів та інших інструментів «м'якого права» продовжує розвиватися та надавати рекомендації щодо того, як розширити захист і дотримання прав дитини під час збройних конфліктів. Однак, ефективне впровадження стандартів, передбачених цими нормативно-правовими актами, досі є значною проблемою в багатьох частинах світу, і, зокрема, в Україні.

Попри існування численних міжнародно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, права мільйонів дітей у всьому світі досі порушуються. Держави зобов'язані покласти край цій ситуації. Тому національне законодавство є важливою частиною правової системи, покликаної захистити дітей в зонах конфлікту. Наразі Закон України «Про охорону дитинства» – основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ч. 1 зазначеного закону дитиною, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні [6].

Закон передбачає заборону участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань. Держава має вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон. Усі дії держави стосовно захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, здійснюються відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають першочергово проводити відселення дітей, які опинилися чи можуть опинитися у зоні воєнних дій чи збройних конфліктів, до безпечних районів.

Таким чином, можна дійти висновку, що права дітей в Україні нормативно визначені, разом з тим у даній сфері існує чимало проблем, зокрема:

– залишається відкритим питання щодо належного правозастосування та притягненням до відповідальності винних осіб за недотримання законодавства із захисту прав дітей;

– моніторинг дотримання українського законодавства в сфері захисту прав дітей на тимчасово окупованих територіях не проводиться;

– до цього часу найменше підтримки з боку держави отримують діти, що були поранені під час бойових дій, які втратили годувальника чи батьків або отримали інвалідність внаслідок військових дій і які зазнали найбільших страждань від бойових дій;

– діти, які проживають у «сірій зоні» та поблизу проведення військових дій потребують особливого піклування. Для багатьох з них наслідками збройного конфлікту є втрата батьків, психологічні травми, стреси, розірвання сімей, переїзд, розірвання стосунків з друзями.

Хоча інституції громадянського суспільства та міжнародні неурядові організації намагаються привернути увагу до проблеми захисту прав дітей під час збройних конфліктів та надати інформаційну і методичну допомогу, на сучасному етапі організаційні засади роботи із дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб якісно не покращилися [7, с. 35].

Список використаних джерел:

1. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. URL: https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/ .
2. Герасимчук М.В. Конвенція про права дитини та участь неповнолітніх у збройних конфліктах URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33359
3. Від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну загинули 183 дитини. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3454394-vid-pocatku-povnomasstabnogo-vtorgnenna-rf-v-ukraini-zaginuli-183-ditini.html
4. Понад половина дітей України вимушено покинула свої домівки після місяця війни – ЮНІСЕФ. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war
5. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Бущенка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text
7. Щебетун І. С., Міхайліна Т. В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. Політичне життя. 2019. №2. С. 33-37.

УДК 342.3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ДОБРОВІЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Поляруш-Сафроненко С.О.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Метою цього дослідження є конституційне та законодавче удосконалення правового регулювання порядку добровільного об'єднання територіальних громад в Україні. Відповідно до поставленої мети слід вирішити такі завдання: а) проаналізувати останні праці авторів та нормативно-правові акти щодо правового регулювання добровільного об'єднання територіальних громад; б) сформулювати ознаки та дати визначення по проблемі; в) запропонувати висновки і рекомендації.

Відповідно до плану дій Ради Європи стосовно здійснення програми децентралізації і реформи публічної адміністрації в Україні на 2022 рік є актуальним реалізація ефективного функціонування системи місцевого самоврядування, надання жителям територіальних громад правових, організаційних і фінансових послуг у відповідності з європейськими стандартами [1]. Як підкреслив О. Слобожан, реформа децентралізації місцевої публічної влади в Україні ще не закінчилася і потрібно удосконалювати

законодавчу базу щодо об'єднаних територіальних громад у відповідності з європейськими стандартами та кращими практиками муніципальної організації публічної влади на місцях у сучасних країнах світу [2].

Отже, правове регулювання на рівні національних правових норм порядку добровільного об'єднання територіальних громад з єдиним адміністративним центром та удосконалення внутрішнього національного законодавства в процесі реалізації реформи децентралізації в Україні залишається актуальним.

Аналіз праць окремих авторів щодо правового регулювання територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації є одною з проблем оптимізації просторової організації публічної влади на рівні адміністративно-територіальної одиниці. О. Гейда робить висновок про те, що правовий статус територіальної громади слід розглядати як систему юридично закріплених прав та обов'язків жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільно об'єднаних жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр. Основними законодавчо-закріпленими видами територіальних громад в Україні є територіальна громада села або добровільного об'єднання: а) в сільську громаду жителів кількох сіл; б) територіальна громада селища; в) територіальна громада міста. Правовий статус територіальних громад в Україні має певні особливості, а саме: 1) повноваження територіальних громад поділяються на власні та делеговані; 2) територіальні громади мають: а) власний особливий діапазон та правову природу об'єктів впливу; б) власну нормативно-правову основу діяльності [3].

Отже, О. Гейда вважає, що правове регулювання об'єднаних територіальних громад урегульоване правовими нормами, характеризується власними і делегованими повноваженнями, особливістю об'єктів впливу та нормативно-правовою основою їх діяльності.

Серед нормативно-правових актів щодо правового регулювання добровільного об'єднання територіальних громад слід аналізувати норми Конституції, законів України і підзаконних актів. В Конституції України дається визначення місцевого самоврядування як права територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (ст. 140) [4]. Пропонуємо уточнення щодо слів «селища чи міста» замінивши словами «селищ чи міст». Деталізується порядок об'єднання територіальних громад в Законі, де закріплюється: 1). Ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад; 2). Порядок підготовки проектів рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад; 3). Підготовка рішень щодо добровільного об'єднання територіальних

громад; 4). Утворення об'єднаної територіальної громади та реорганізація органів місцевого самоврядування (ст. 5-8) [5]. Законом визначаються ініціатори добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, якими можуть бути : а) сільський, селищний, міський голова; б) не менш як третина депутатів від загального складу сільської, селищної, міської ради; в) члени територіальної громади в порядку місцевої ініціативи; г) органи самоорганізації населення відповідної території (за умови представлення ними інтересів не менш як третини членів відповідної територіальної громади). Пропозиція щодо ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад повинна містити: 1) перелік територіальних громад, що об'єднуються, із зазначенням відповідних населених пунктів; 2) визначення адміністративного центру об'єднаної територіальної громади та її найменування. Сільський, селищний, міський голова має забезпечити вивчення пропозиції щодо ініціювання добровільного об'єднання територіальних громад та її громадське обговорення, яке повинно бути проведене протягом 30 днів з дня надходження такої пропозиції. Після завершення громадського обговорення пропозиція подається до відповідної ради на наступну сесію для прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад та делегування представника (представників) до спільної робочої групи. Порядок проведення громадського обговорення з названих питань визначається сільською, селищною, міською радою (ст. 5). Пропонуємо уточнити норму закону вказавши після слова «визначення» термін «спільного» і далі по тексту [5]. Діючий Закон закріплює порядок підготовки проектів рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад. Після прийняття відповідною радою рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад сільський, селищний, міський голова надсилає пропозицію про таке об'єднання сільському, селищному, міському голові суміжної територіальної громади, який забезпечує вивчення пропозиції щодо добровільного об'єднання територіальних громад та її громадське обговорення, яке проводиться протягом 30 днів з дня надходження такої пропозиції. Після завершення громадського обговорення пропозиція подається до відповідної ради на наступну сесію для прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад та делегування представника (представників) до спільної робочої групи або про відмову в наданні згоди. У разі прийняття рішення про надання визначеної згоди міський голова, який ініціював об'єднання, приймає рішення про утворення спільної робочої групи з підготовки проектів рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад та інформує про це ВР АРК, РМ АРК, відповідні обласну раду, обласну державну адміністрацію. Спільна робоча група формується з однакової кількості представників від кожної територіальної громади, що об'єднується та є початком процедури добровільного

об’єднання територіальних громад. Вона готує проекти відповідних рішень щодо добровільного об’єднання територіальних громад (ст. 6). Підготовка рішень щодо добровільного об’єднання територіальних громад передбачає їх зміст, обов’язкового громадського обговорення протягом 60 днів, висновки та пропозицію звернутися до Центральної виборчої комісії для прийняття нею рішення про призначення перших виборів депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови в установленому законом порядку. Можливі зміни меж районів (ст. 7). Об’єднана територіальна громада вважається утвореною за цим Законом з дня набрання чинності рішеннями всіх рад, що прийняли рішення про добровільне об’єднання територіальних громад (ст. 8) [5].

Отже, ознаками правового регулювання порядок добровільного об’єднання територіальних громад є : а) конституційне та законодавче закріплення порядку добровільного об’єднання територіальних громад; б) діяльність компетентних суб’єктів щодо ініціювання, підготовка проектів рішень і утворення добровільного об’єднання територіальних громад; в) порядок реорганізації органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Правове регулювання порядку добровільного об’єднання територіальних громад – це конституційно та законодавче закріплена діяльність компетентних суб’єктів щодо ініціювання, підготовки проектів рішень і утворення об’єднаних територіальних громад та порядку реорганізації органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Запропоновані по тексту рекомендації сприятимуть удосконаленню правового регулювання порядку добровільного об’єднання територіальних громад в Україні.

Список використаних джерел:

1. Алюшина Н. НАДС та Програма Ради Європи «Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні» - дієві партнери. Опубліковано 01 квітня 2021 року. https://nads.gov.ua/news/nataliya-alyushina-nads-ta-programa-radi-yevropi-decentralizaciya-i-reforma-publichnoyi-administraciyi-v-ukrayini-diyevi-partneri. Дата звернення 05.04.2022.
2. Слобожан О. Місцевому самоврядуванню важлива підтримка Ради Європи, адже реформа децентралізації ще не закінчилася. https://auc.org.ua/novyna/oslobozhan-miscevomu-samovryaduvannyu-vazhlyva-pidtrymka-rady-yevropy-adzhe-reforma.
3. Гейда О.В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи.* 2012. № 3 ч.3. С. 9-14.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 01.01.2020 р.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. *Відомості Верховної Ради.* 2015. № 13. Ст. 91. Поточна редакція від 14.05.2020 р.

УДК 342.9

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Вакулюк В.Ф.
студентка 3 курсу юридичного факультету
Науковий керівник- **КОНДРАТЮК Т.М.**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Президентом України, у зв'язку з агресією Російської Федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони й відповідно до українського законодавства, 24 лютого 2022 року Указом № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» запроваджено воєнний стан [1].

Люди, які залишили свої домівки рятуючись від небезпеки та які перемістилися з території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та яка визначена в переліку, затвердженому *розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204 "Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми "єПідтримка"* на більш безпечні території є внутрішньо переміщеними особами [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[3].

Такі особи перебувають під законним захистом уряду України, зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини та мають право на безоплатну вторинну правову допомогу.

Крім того, 27 березня 2022 року набрали чинності зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік

внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до яких, до реєстру внутрішньо переміщених осіб, окрім раніше переміщених осіб з територій Луганської та Донецької області, почали вносити осіб, яким довелося тікати через воєнну агресію росії, з місця проживання інших територій України [4].

Для отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 269 «Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи», громадянам України необхідно звернутись із заявою про взяття їх на облік до: органів соціального захисту населення РДА та міст обласного значення, або до уповноваженої особи громади чи ЦНАПУ, а згодом з'явиться можливість подати зазначену заяву через Портал «Дія» [5].

Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, або «довідка переселенця» надає можливість таким особам, зокрема: отримувати щомісячну адресну допомогу, переоформити соціальні виплати, пенсію, влаштувати дитину в садок чи школу та отримати доступ до медичного обслуговування.

Відповідно до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 зі змінами від 22.03.2022, відмовити у видачі довідки переселенця можуть з наступних причин [5]:

- у заявника немає відмітки про реєстрацію місця проживання (прописки) на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО і відсутні докази, що підтверджують факт проживання на цій території;
- у державних органів є факти про подання завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки;
- заявник втратив документи, що засвідчують його особу (спочатку необхідно відновити документи, а потім стати на облік);
- докази, подані заявником для підтвердження факту проживання на тимчасово окупованій території України або в районі проведення АТО не підтверджують факту проживання заявника на відповідній території.

Водночас, відповідно до вищезазначеного порядку законодавцем передбачено причини, з яких довідка внутрішньо переміщеної особи, що є безстроковою може бути скасована, зокрема в таких випадках:

- якщо внутрішньо переміщена особа подала заяву про відмову від довідки;
- якщо внутрішньо переміщена особа вчинила злочин:
  - дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади;
  - посягання на територіальну цілісність і недоторканність України;
  - терористичний акт;
  - втягнення у вчинення терористичного акту;

- публічні заклики до вчинення терористичного акту;
- створення терористичної групи чи терористичної організації;
- сприяння вчиненню терористичного акту;
- фінансування тероризму;
- здійснення геноциду, злочини проти людяності або військового злочину;

- якщо внутрішньо переміщена особа повернулася в покинуте місце постійного проживання;
- якщо внутрішньо переміщена особа виїхала на постійне місце проживання за кордон;
- якщо внутрішньо переміщена особа подала завідомо недостовірні відомості.

Відповідно до інформації опублікованої на офіційному сайті Міністерства соціальної політики України, станом на 09 квітня 2022 року, в Україні було офіційно зареєстровано близько 900 тисяч внутрішньо переміщених осіб. Проте, незважаючи на спрощення процедури, кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб нижча за фактичну величину. Таким чином, інформація подана в цих тезах, з огляду на їх новизну являється актуальною для великої кількості осіб, що ще офіційно не оформили свій статус перемістившись з територій де ведуться бойові дії.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»; відповідає офіц. тексту https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397;
2. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204р.“ Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми “єПідтримка” https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» зі змінами, в поточній редакції 21.03.2022 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» разом з доданим Порядком зі змінами, в поточній редакції 22.03.2022; https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#top
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 269 «Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-2022-%D0%BF#Text.

УДК 342.9

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Копотун І. М.
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
Проректор з міжнародних зв’язків

Академії ГУСПОЛ
Чеська Республіка
Рудик М. М.
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ Україна

Існування міжнародних нормативно-правових актів, що закріплюють стандарти поведінки учасників дорожнього руху та усіх тих, хто користується автошляхами дає змогу не тільки уніфікувати правила, норми і стандарти, що стосуються забезпечення дорожнього руху не тільки на території певної держави та й у світі загалом, а також удосконалити внутрішнє транспортне законодавство в частині визначення та закріплення статусу учасників дорожнього руху та приведення його до певних міжнародних стандартів.

Досвід низки країн показує, що шанси на успіх у розробленні та застосуванні ефективних стратегій із скорочення дорожньо-транспортного травматизму зростають, якщо ця функція і відповідальність покладається на окрему державну установу, що має повноваження і бюджет для планування та здійснення своїх програм та координації діяльності усіх зацікавлених сторін.

В окремих країнах національні програми щодо інформаційного забезпечення безпеки дорожнього руху розробляються спеціально створеними національно-технічними й науковими організаціями. Так, у Великобританії існує Науково-дослідна дорожня лабораторія Великобританії, в Австралії – Австралійська рада із дослідження у сфері доріг, у США – Національне управління безпеки дорожнього руху, Рада із дослідження у сфері транспорту. Використання наукових досліджень цих установ зумовило важливі зміни та запровадження інноваційних підходів, які покликані забезпечити безпеку дорожнього руху загалом.

Цікавим є досвід Німеччини, де підвищення безпеки дорожнього руху є одним із пріоритетів транспортної політики федерального уряду та Федерального міністерства транспорту, будівництва і міського розвитку (BMVI).Основним партнером Федерального міністерства є Німецька рада з безпеки дорожнього руху, яка об’єднує понад 200 організацій.

У Данії особи, у чиїй крові виявлено 0,5 проміле алкоголю, сплачують штраф у розмірі одного місячного заробітку, у Швеції та Іспанії таким водіям загрожує тюремне ув’язнення. В Італії 1,5 проміле означає конфіскацію транспортного засобу, який примусово продається з аукціону.

Основний акцент у зарубіжному законодавстві робиться на матеріальній відповідальності порушників, яка полягає не лише у встановленні великих розмірів штрафів, але й у конфіскації автотранспортних засобів, позбавленні водійських прав, прив’язці кількості і серйозності порушень до плати за обов’язкову річну

страховку автомобіля, що, у свою чергу, пов'язано із впровадженням так званої системи штрафних балів, яка діє в Німеччині, США. Це означає, що коли водій набирає за рік штрафні очки за допущені порушення правил дорожнього руху, сума його страховки, яка становить, наприклад, до 1 000 євро, збільшується ще на 500 євро, на другий рік – на 1 000 євро, на третій – на 2 000 євро.

Умовою успішного забезпечення безпеки дорожнього руху є те, що в багатьох країнах світу процедура стягування штрафів організована в таким спосіб, що особа, яка вчинила порушення, не може уникнути покарання шляхом підкупу поліцейських, оскільки особистий контакт відсутній, оформлення процедур відбувається у письмовому вигляді чи у формі листів. Наприклад, у Великобританії, коли поліція хоче знати, хто керував автомобілем у момент фотографування, штраф за незнання чи ненадання цієї інформації перевищує той, який стягується за більшість правопорушень.

У Болгарії введена заборона на розмови по мобільному телефону під час їзди в муніципальному транспорті не тільки водіям, але і пасажирам, оскільки під впливом радіохвиль, що йдуть з мобільних телефонів, можуть відбуватися збої в роботі електронного устаткування автобусів і трамваїв, що може призвести до аварії. А у Франції з липня 2012 р. кожний водій повинен мати алкотестер (одноразового використання), за його відсутність стягується штраф у розмірі 11 євро.

Як свідчить досвід країн Європейського Союзу, подальше зниження показників аварійності потребує здійснення комплексу заходів щодо підвищення безпеки дорожнього руху, основою яких є проведення аналізу факторів, що зумовили виникнення ДТП, та відхід від позицій першочергового звинувачення водія чи пішохода.

Україною вже зроблено перші кроки на шляху досягнення успішного забезпечення безпеки дорожнього руху, вагомим кроком стала Стратегія підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року та до 2024 року, однак імплементація міжнародного досвіду в національне законодавство забезпечення безпеки дорожнього руху є вельми актуальною, адже вона дасть змогу вдосконалити реалізацію галузевих пріоритетів на національному, регіональному й місцевому рівнях, уникнути помилок, прорахунків, передбачити шляхи їх вирішення, обрати найбільш ефективні засоби для досягнення поставлених цілей та завдань.

Список використаних джерел:

1. Басс В. О. Досвід європейських країн у сфері правового регулювання безпеки дорожнього руху. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти*: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 16 листоп. 2018 р).Кривий Ріг, 2018.С. 19-22

2. Противостояние «смерти на колесах» – обеспечение безопасности дорожного движения в Европе и Центральной Азии. URL: http://roadsafety.org.ua/assets/files/ deathonwheels_Ru. pdf

3. Козоріз В. Досвід країн Європи щодо управління безпекою дорожнього руху. URL: http://www.tur.org.ua/news/dosvid-krayin-ievropishchodoupravlinnya-bezpekoyu-dorozhnogo-ruhu

4. У Європі посилили правила дорожнього руху. URL: http://novynar.com.ua/business/221071

5. Правовое регулирование дорожного движения, его безопасности в зарубежных странах. URL: http://auto016.ru/materials/interesting/pravovoe- regulirovanie-dorozhnogo-dvizheniya-ego-bezopasnosti-v-zarubezhnykh-s

6. Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу / Т. Сирийчик, А. Фургальські, Ч. Клімкевич, М. Камола та ін.; за ред. Марчіна Свєнчіцкі. Київ: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. 102 с.

7. Наличие алкотестера у французского водителя станет обязательным. URL: http://mirfactov.com/nalichie-alkotestera-u-frantsuzskogo-voditelya-stanet-obyazatelnyim/.

8. Микулець В. Ю. Інформаційно-правові засади безпеки дорожнього руху:міжнародний досвід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10. С. 100–103.

9. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 черв. 2017 р. № 481-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/481-2017-%D1%80?lang=en

10. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовт. 2020 р. № 1360-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#Text

УДК 342.951

ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ МИТНИХ СПОРІВ

Оніщик Ю. В.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Різноманітні конфлікти у сфері митної справи є передумовою виникнення митних спорів. Одним із найбільш дієвих способів розв’язання митних спорів є їх вирішення у судовому порядку. На стадії підготовчого провадження Кодексом адміністративного судочинства України передбачено такий спосіб вирішення митних спорів у судовому порядку як примирення сторін.

Зміст інституту примирення сторін в адміністративному судочинстві утворюють три найголовніші правові категорії, а саме: процедура примирення як певна нормативно визначена діяльність сторін адміністративного спору спрямована на його мирне врегулювання з формальним закріпленням досягнутих

домовленостей та наданням їм юридично-обов'язкового значення; мирова угода як процесуальний договір, в якому закріплюються умови врегулювання адміністративного спору; примирення сторін як певний юридичний факт, що охоплює попередні дві категорії та створює фактичний склад, за якого адміністративний спір об'єктивно перестає існувати, а провадження в адміністративній справі відповідно також припиняється [1, с. 4].

При цьому необхідно чітко розрізняти примирення (консиліацію), як альтернативний спосіб вирішення спорів, та інститут примирення сторін, закріплений в Кодексі адміністративного судочинства України. Наведенні у порівнянні терміни мають зовсім різну правову природу, так як судове примирення сторін, по суті, ототожнюється з мировою угодою у судовому юридичному процесі, у той час як позасудова процедура примирення є комплексом засобів, що мають на меті налагодити контакт між сторонами, спонукати їх до узгодження своїх позицій та допомогти їм знайти між цими позиціями точки дотику без звернення до суду [2, с. 154].

Згідно ст. 190 Кодексу адміністративного судочинства України сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. За клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення. Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі [3].

Істотними ознаки примирення сторін в адміністративному судочинстві України [4, с. 40–48] є: 1) ґрунтується на системі загальноправових, спеціальних і особливих принципів й урегульовується нормами КАС України, законодавством України; 2) гарантується державою й об'єктивується лише за наявності необхідних підстав і умов; 3) є формою правового консенсусу, що засвідчує плюралістичну тенденцію розширення способів вирішення публічно-правових спорів, та як факт легалізується у рамках особливого судового порядку вирішення спору; 4) об'єктивується в якості процедури примирення, угоди про примирення (мирової угоди) та юридичного факту, що є результатом реалізації права на укладення угоди про примирення; 5) характеризується особливим суб'єктним складом; 6) дозволяє виходити за межі предмета спору без порушення принципу законності, прав чи законних інтересів третіх осіб.

Основними завданнями примирення сторін в адміністративному судочинстві України є: 1) створення сприятливих умов для конструктивного діалогу, у межах

якого задовольнятиметься бажання мирно вирішити спір, знижуватиметься рівень конфліктності сторін публічно-правового спору й не буде загострюватись наявний між сторонами конфлікт; 2) здійснення конструктивних переговорів між сторонами, в яких сторони спору окреслюють власне бачення спору та шляхи його вирішення шляхом примирення, прагнуть досягнути взаєморозуміння; 3) вільне окреслення у переговорах сторонами реалістичної моделі взаємних поступок (умов примирення), якими визнаватиметься потреба задоволення прав і законних інтересів, вимог і потреб сторін спору, результатом чого має стати вичерпання конфлікту; 4) повне усвідомлення сторонами публічно-правового спору алгоритму дій з вирішення спору шляхом примирення та наслідків взаємних поступок, на які вони погоджуються; 5) складання та подання заяви про примирення, що ґрунтуватиметься на принципах примирення сторін в адміністративному судочинстві України, а також відповідатиме вимогам чинного законодавства України; 6) неупереджена та своєчасна перевірка судом справедливості та законності умов примирення, що дозволяє захистити панування права у суспільстві та забезпечити публічний інтерес, й у разі встановлення: відповідності заяви про примирення вимогам законодавства – затвердження умов примирення судом, невідповідності заяви про примирення вимогам законодавства – відмова у затвердженні умов примирення судом; 7) подальше виконання затверджених судом умов примирення, що обумовлюватиме відновлення правопорядку та взаєморозуміння у публічно-правових відносинах сторін спору, що примирились [4, с. 55–56].

Етапами процедури примирення сторін є такі: 1) ініціювання примирення – подання учасниками справи до суду заяви про надання часу для примирення; 2) затвердження умов примирення – поновлення провадження у справі для розгляду умов примирення; 3) виконання умов примирення, яке можливо декілька способами: у добровільному порядку (у разі виконання можна говорити про завершення процедури примирення); у примусовому порядку через державну виконавчу службу; у погоджувальному порядку – звернення до суду із заявою про проведення погоджувального засідання [5, с. 148–149].

Слід зазначити, що примирення сторін під час вирішення митних спорів у судовому порядку може бути розпочато тільки за клопотанням владного та підвладного суб’єктів митних правовідносин у справі, тобто за добровільним волевиявленням обох сторін. На початку процедури примирення суддя повинен роз’яснити можливість та права сторонам щодо урегулювання спору за допомогою примирення сторін. Суд не може самостійно ініціювати цю процедуру. Також цю процедуру не може самостійно ініціювати в імперативному порядку суб’єкт владних повноважень, або суб’єкт приватного права, які є стороною у справі, тільки за обоюдною згодою [5, с. 135]. Процедура примирення сторін

передбачає оперативне врегулювання правової суперечки між сторонами у випадку, коли сторони готові до досягнення консенсусу. Крім того, необхідно врахувати суб'єктний склад процедури примирення, яка не передбачає залучення судді або іншої особи для того, щоб сприяти вирішенню правової суперечки між сторонами конфліктного правовідношення [5, с. 144–145].

Отже, примирення сторін – це спосіб вирішення митних спорів, який спрямований на мирне врегулювання конфлікту у судовому порядку шляхом взаємного волевиявлення обох сторін. Роль примирення сторін як способу вирішення митних спорів полягає у тому, що його застосування можливе на будь-якій стадії провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві України. Існування такого способу вирішення митних спорів як примирення сторін вказує на те, що митні спори, крім адміністративного та судового порядку, можуть також вирішуватися за допомогою альтернативних способів. Тому існуюче правове регулювання способів вирішення митних спорів потребує оновлення шляхом закріплення на законодавчому рівні альтернативних способів вирішення митних спорів.

Список використаних джерел:

1. Сидєльніков О.Д. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. 20 с.
2. Сидєльніков О.І. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 201 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 02.04.2022).
4. Сливка В.В. Примирення сторін в адміністративному судочинстві в умовах євроінтеграції України: дис канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2021. 227 с.
5. Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що випливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 221 с.

УДК 342.9:351.863(477)

ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Макарчук В.В.
доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Вчинення економічних злочинів в умовах військового стану відповідно спричинює значну шкоду національній безпеці і обороні держави. Актуальним питанням є координація різних структур в Україні у даній сфері.

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) - це правоохоронний орган держави у сфері економічної безпеки. Згідно статті 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» він внесений до переліку правоохоронних органів, відповідно його працівники перебувають під державним захистом у зв'язку з виконанням «покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб» [1].

Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» був прийнятий Верховною Радою України 28 січня 2021 року. Згідно статті 1 цього Закону - це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [2]. На виконання вказаного Закону України уряд утворив БЕБ своєю постановою 12 травня 2021 року як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [3]. 25 листопада 2021 року було офіційне повідомлення про запуск роботи, однак це тоді не означало реального здійснення повноважень у зв'язку з формуванням кадрового потенціалу [4].

Неодноразово звучали заяви-попередження голів місцевих рад, що різке необгрунтоване підвищення цін в умовах воєнного стану на житло товари та послуги суб'єктами господарювання буде прирівнюватись до мародерства. Так, будуть відстежуватися та перевірятися «випадки необґрунтованого підвищення цін на житло для переселенців, послуги та товари ... такі дії окремих бізнесменів на час воєнного стану варто прирівнювати до мародерства», - йдеться в повідомленні БЕБ від 01 березня 2022 року на офіційному сайті Кабінету Міністрів України, котре «оперативно інформуватиме територіальну оборону та фіксуватиме їх для подальшого опрацювання у мирні часи» [5]. Громадяни, яким відомі випадки необґрунтованого підвищення цін, матимуть можливість повідомляти про такі відомі факти на офіційну електронну адресу для звернення. Для зручності опрацювання інформації було розроблено відповідний Телеграм-бот [6].

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) також наголошує, що «Ціни на продукти харчування мають залишатися на рівні цін, що були встановлені станом на 23 лютого 2022 року. Про випадки завищення цін на продукти

харчування слід повідомляти Держпродспоживслужбу або її територіальні органи. У зверненні чітко слід вказати найменування та адресу магазину й назву населеного пункту» [7].

За словами Директора БЕБ Вадима Івановича Мельника від 15 березня 2022 року: «Робота Бюро спрямована, в першу чергу, на відпрацювання наступних напрямів: 1) виявлення та реагування на необґрунтоване завищення цін. Бюро продовжує отримувати повідомлення про такі порушення зі сторони недобросовісних підприємців з більшості областей України; 2) виявлення та зупинення діяльності тих підприємств, які здійснюють незаконну торгівлю з Росією та Білоруссю, у тому числі переміщення товарів контрабандним шляхом; 3) встановлення суб'єктів господарської діяльності, де кінцевими бенефіціарами є резиденти Росії та Білорусі; 4) встановлення активів Росії та Білорусії, а також їх громадян; 5) попередження незаконних дій з гуманітарною допомогою; 6) боротьба з негативними проявами, які заважають бізнесу відновлювати економіку держави; 7) розслідування кримінальних проваджень» [8].

Отже, для ефективної діяльності БЕБ в сфері протидії економічним злочинам в умовах військового стану в той час були направлені спеціальні групи працівників БЕБ до обласних центрів України. Робота БЕБ була скоординована з відповідними обласними військовими адміністраціями, місцевими радами, правоохоронними органами, Держпродспоживслужбою та місцевими підрозділами територіальної оборони.

Список використаних джерел:

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text.
2. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-IX#Text.
3. Про утворення Бюро економічної безпеки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р. № 510. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-byuro-ekonomichnoyi-a510.
4. Кабінет Міністрів України дав старт офіційному початку роботи БЕБ : Бюро економічної безпеки України. URL: https://esbu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-dav-start-oficijnomu-pochatku-roboti-beb.
5. Бюро економічної безпеки України відстежуватиме випадки необґрунтованого підвищення цін на житло для переселенців, послуги та товари: Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/byuro-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini-vidstezhuvatime-vipadki-neobgruntovanogo-pidvishchennya-cin-na-zhitlo-dlya-pereselenciv-poslugi-ta-tovari
6. Бюро економічної безпеки України : Офіційний вебпортал. URL: https://esbu.gov.ua/
7. Держпродспоживслужба: Офіційна фейсбук-сторінка. URL: https://www.facebook.com/spsa.gov.ua/posts/313535077473789
8. У пріоритетах БЕБ - сприяння відновленню економіки : Офіційна фейсбук-сторінка Бюро економічної безпеки України. URL: https://www.facebook.com/ESBU.GOV.UA/posts/130127799535708.

УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРЕЮДИЦІЙНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Самойлович А.А.
старший викладач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Скоєння протиправного діяння передбаченого Кримінальним кодексом України несе підвищену суспільну небезпеку у порівнянні з протиправними адміністративними проступками, передбаченими законодавчими джерелами про адміністративну відповідальність.

Адміністративні проступки являються потенційними протиправними діяннями, які можуть трансформуватися у злочини. Неозброєним оком це можна спостерігати у сфері безпеки дорожнього руху.

Уповноваженими правоохоронними органами з метою протидії порушенням правил дорожнього руху застосовується адміністративна відповідальність, як превентивний примусовий захід застосування примусу.

На нашу думку, серед порушень правил дорожнього руху підвищену суспільну небезпеку мають наступні;

– ч. 2 ст. 123 – «Порушення правил руху через залізничні переїзди»;

– ст. 128 – «Випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан яких не відповідає встановленим вимогам або без необхідних документів, передбачених законодавством»;

– ст. 129 – Допуск до керування транспортними засобами або суднами водіїв чи судноводіїв, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, або осіб, які не мають права керування транспортним засобом;

– ст. 130 – Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції;

– ч. 2 та 3 ст. 132^{-1} – Порушення правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів та правил проїзду великогабаритних і великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами [3].

Так за даними Київської міської міської державної адміністрації із 14 до 20 лютого 2022 року чергові Патрульної поліції зафіксували на дорогах Києва 630

ДТП (для порівняння позаминулого тижня – 720). 24 із них - із постраждалими (минулого тижня — 23). Травми отримали 27 осіб (позаминулого тижня 23), на щастя, обійшлося без жертв (позаминулого тижня також обійшлося без жертв). Відбулося 14 наїздів на пішоходів, із них 9 – на пішохідних переходах. Постраждали п’ятеро мотоциклістів та велосипедист [2].

З даної статистики неможливо з'ясувати кількість кримінальних чи адміністративних правопорушень, але вбачається низька культура водіїв, а також можливо ігнорування правових приписів.

Тому для вирішення питань про притягнення до кримінальної відповідальності особи постає питання застосування адміністративної преюдиції.

Найбільш поширеним у кримінально-правовій доктрині є визначення поняття адміністративної преюдиції як «притягнення особи до кримінальної відповідальності, якщо вона протягом певного періоду часу (найчастіше протягом року), після одного або двох стягнень за адміністративне або дисциплінарне правопорушення вчинить таке саме правопорушення» [1, с. 78].

Стаття 215 Кримінального кодексу України 1960 року не передбачала адміністративної преюдиції, відсутня вона також у Кримінальному кодексі 2001 року. Лише в окремих статтях збережені її елементи, наприклад, у ч. 1 ст. 337 передбачено відповідальність за ухилення призовника, військовозобов’язаного, резервіста від військового обліку після попередження, зробленого відповідним керівником територіального центру комплектування та соціальної підтримки, керівниками відповідних органів Служби безпеки України, відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України та ст. 391 ККУ передбачає відповідальність за злісну непокору законним вимогам адміністрації установи виконання покарань або інша протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі або у виді позбавлення волі, якщо ця особа за порушення вимог режиму відбування покарання була піддана протягом року стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиночної камери) або переводилась на більш суворий режим відбування покарання [4].

Але оскільки, наприклад, ст. 286 ККУ передбачені наслідки у вигляді тілесних ушкоджень середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження, а також смерть потерпілого, то постає питання чи потрібно застосовувати адміністративну преюдицію?

Адміністративна відповідальність це не лише факт притягнення до неї, але це також потенційне попередження злочинів у майбутньому, особливо у сфері безпеки дорожнього руху, також несе виховний зміст.

Так, якщо особа скоїла злочин, передбачений ст. 286 КК України, у стані сп'яніння, а протязі року була притягнута до адміністративної відповідальності, наприклад, за ст. 130 КУпАП, то така ознака повинна бути такою, що підвищує суспільну небезпеку.

Таким чином, з метою попередження транспортних злочинів та виховання культури водіння осіб, які керують транспортним засобом потребує окремого вивчення питання застосування адміністративної преюдиції при притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які скоюють транспортні злочини.

Список використаних джерел:

1. Берднік І.В. Поняття адміністративної преюдиції у кримінальному праві //Гендерні детермінанти вчинення насильства у сім'ї та правові основи протидії: електронн. зб. матеріалів міжнар. Інтернет-конф. (Ів.-Франків., 27-28 травня 2015 р.). С. 77-81.

2. Електронний ресурс: https://kyivcity.gov.ua/dorohy_transport_ta_parkovky/ dorozhniy_rukh_377411 dtp_statistika_ta_analiz_379515/

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України 7 грудня 1984 року № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-II // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131

УДК 342.9 (477)

ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Нікітенко О.І.
доктор юридичних наук,
професор кафедри публічно-правових дисциплін,
Заслужений юрист України
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, України

Адміністративна відповідальність становить особливий вид юридичної відповідальності, їй властиві всі ознаки останньої. Традиційно правову відповідальність пов'язують із застосуванням заходів державного примусу, розглядають її як передбачену санкціями правових норм реакцію на правопорушення, як реалізацію, застосування і здійснення санкцій. Застосування заходів юридичної відповідальності тягне для правопорушника обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру, які він зобов'язаний перетерпіти і фактично перетерпіває. Тим самим правопорушник «тримає відповідь» перед державою за порушення

управлінського законодавства.

Адміністративна відповідальність ґрунтується на ряді принципів, основними з яких верховенство права визначає найвищу юридичну силу і є нормами прямої дії [1], законність, відповідальність лише за вчинення протиправного діяння, відповідальність лише за наявності вини, невідворотності відповідальності, індивідуалізації відповідальності.

Принцип законності адміністративної відповідальності означає, що ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і у порядку, встановлених законодавством. Застосування уповноваженими на те органами і посадовими особами заходів адміністративного впливу провадиться в межах їх компетенції, у точній відповідності з законодавством. Дотримання вимог законності при притягненні до адміністративної відповідальності забезпечується систематичним контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом та іншими встановленими законодавством способами.

Принцип відповідальності лише за вчинення протиправного шкідливого діяння передбачає, що тільки діяння, вчинок людини може тягти застосування заходів адміністративного впливу. Адміністративним правопорушенням визнається тільки протиправне діяння (дія чи бездіяльність) особи, а не склад її думок або навіть висловлений намір вчинити правопорушення. Крім цього, адміністративна відповідальність настає не за будь-яке діяння, що завдає шкоди суспільним відносинам, а лише за те, яке передбачене в законодавстві як адміністративний проступок.

Принцип відповідальності лише за наявності вини означає, що адміністративній відповідальності підлягає тільки особа, винна у вчиненні правопорушення, тобто яка умисно або з необережності вчинила протиправне шкідливе діяння.

Невідворотність адміністративної відповідальності як принцип полягає в тому, що особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, повинна бути піддана адміністративному стягненню. Із цього принципу можливі деякі винятки. Маються на увазі випадки відповідальності за адміністративні правопорушення неповнолітніх та осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів. До зазначених осіб за більшість проступків застосовуються не адміністративні стягнення, а інші заходи впливу.

Адміністративній відповідальності властивий ряд специфічних рис, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Так, вона настає, як правило, за особливий вид правопорушень - адміністративні. В окремих випадках її заходи можуть застосовуватися також при звільненні від

кримінальної відповідальності, тобто за діяння, що містять ознаки злочинів, які не становлять великої суспільної небезпеки. Адміністративна відповідальність виявляється в накладенні на порушників певних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від заходів кримінального покарання, дисциплінарноговпливу та майнової відповідальності. Адміністративні стягнення накладаються правоохоронними, державними органами та посадовими особами, яким таке право надано адміністративним законодавством. Основним нормативним актом, який регулює адміністративну відповідальність, є Кодекс про адміністративні правопорушення (КУпАП)[2]. КУпАП складається із 5-ти розділів, 33-х глав і біля 350-ти статей. В розділі І встановлено загальні положення законодавства про адміністративні правопорушення: його завдання, систему, порядок чинності, окремі принципи.

Адміністративна відповідальність - це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права.

Це законодавство має завданням, відповідно до ст. 1 КУпАП, охорону суспільного ладу, власності, соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого порядку управління, державного і громадського порядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов’язків, відповідальності перед суспільством [2].

В ст. 92 Конституції України [1] передбачено, що діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України. Систему законодавства про адміністративні правопорушення в наш час складають Кодекс України про адміністративні правопорушення і окремі законодавчі акти. З окремих питань рішення, за порушення яких передбачається адміністративна відповідальність, можуть приймати органи місцевого самоврядування.

Окремі законодавчі акти, які регулюють питання адміністративної відповідальності, повинні включатися до КУпАП, що сприяє послідовній кодифікації законодавства про адміністративні правопорушення. Разом з тим норми деяких законодавчих актів, що передбачають адміністративну

відповідальність, до КУпАП не включено, що не можна визнати нормальним оскільки вже кодифіковане законодавство потребує ніби додаткової кодифікації. Тому потрібно передбачити механізм, який би забезпечував концентрацію всіх норм, які встановлюють адміністративну відповідальність, саме в цьому Кодексі. Інші ж нормативні акти можуть лише встановлювати її певні особливості в тих чи інших сферах, та й то за умови, що ці особливості не можна передбачити в КУпАП [2].

До згаданих норм належать приписи Митного кодексу України [3], який регулює відповідальність за порушення митних правил, законів «Про запобігання корупції» [4], «Про державну податкову службу в Україні», «Про відповідальність підприємств, установ та організацій за порушення законодавства про ветеринарну медицину», «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування», «Про державний кордон України», «Про правовий режим надзвичайного стану» [5], «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про засади державної мовної політики» [6].

Звільнення від адміністративної відповідальності слід відрізняти від звільнення від відбування адміністративного стягнення. В першому випадку справа не доходить навіть до накладення стягнення, тоді як у другому стягнення частково вже виконано. В КУпАП закріплено лише один подібний випадок - скорочення строку позбавлення спеціального права (ст. 320).

На нашу думку, це правило доцільно поширити також на деякі інші адміністративні стягнення, виконання яких триває певний строк (наприклад, адміністративний арешт, тим більше, що передбачається збільшення його строку). Пропонується запровадити ряд нових стягнень : звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій держави; позбавлення права займати певні посади або займатись певною діяльністю; громадські роботи тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96- %D0%B2%D1%80.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text.
3. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р., № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19.
6. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text.

УДК 342.7:35.477

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Дем'янченко А.С.
студентка 2 р. н. МП «Право» факультету правничих наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник - **ЗАЄЦЬ А. П.**
завідувач кафедри загальнотеоретичного правознавства
та публічного права доктор
юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПН,
Заслужений юрист України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

У теорії адміністративного права чільне місце посідає питання сутності адміністративно-правового захисту порушених прав та інтересів. Зазначена тематика широко висвітлюється у наукових працях та має неабияке практичне значення. Власне, для початку з'ясуємо сутність поняття правового захисту у загально-теоретичному аспекті.

Як зазначає Коломоєць Н.В. правовий захист – у множинному розумінні – це юридична діяльність, правова активність, правові відносини тощо уповноважених осіб у сфері забезпечення прав людини. Він відображає рівень задоволення суб'єкта наявністю необхідних правових механізмів, які здатні забезпечити ефективний захист його прав і законних інтересів [1, с. 26].

Мазурик Н. Г. визначає, що складність вивчення проблеми предмету захисту нормами адміністративного права не є перебільшенням. Основна дилема – недопущення звуження обсягу прав та свобод, які підлягають захисту. У такому випадку законодавець не виокремлює такий перелік, а в ідеальному випадку увесь допустимий обсяг свобод є апріорі предметом захисту [2, с. 26].

В контексті адміністративно-правового захисту особливості виокремлює Чуб О.В.. Вчений визначає, що реалізація права на оскарження виникає у приватної особи в разі порушення її суб'єктивних публічних чи суб'єктивних приватних прав та інтересів. Підставою для оскарження є виникнення адміністративно-правового спору, сутнісною характеристикою якого є наявність не лише спеціального суб'єктного складу, а і його предмету – порушення публічного інтересу. [3, с. 165].

Враховуючи викладене, адміністративно-правовий захист – це діяльність уповноважених осіб, що спрямована на захист людини, а саме її суб'єктивних публічних чи суб'єктивних приватних прав та інтересів. Разом з тим форма

захисту – це зовнішній вияв процедури відновлення порушених прав. Варто зазначити, що на основі критерію суб'єктів захисту визначається дві форми захисту порушених прав та інтересів: адміністративна та судова.

Адміністративна форма захисту – це сукупність способів та правових механізмів, що дозволяють відновити порушене право особи шляхом звернення до уповноважених органів влади держави у встановленому законом порядку, за винятком звернення до суду. Разом з тим судова форма захисту передбачає обов'язкове звернення особи до судових органів з метою відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав чи інтересів.

Погоджуємося з позицією вченої Золотухіної Л. О., яка вказує, що у загальному вигляді кожний випадок судового оскарження ухваленого органами публічної влади адміністративного акта є прикладом адміністративно-правового захисту публічного інтересу – вищезазначеного інтересу щодо справедливого захисту прав та інтересів кожної особи [4, с.140].

В контексті доступу до державної служби однією з проблем є питання вдосконалення правового механізму форм захисту права на доступ до державної служби, що пов'язано з неузгодженістю положень Закону України «Про державну службу» та необхідністю внесення змін до зазначеного нормативно-правового акту.

До прикладу, відповідно до ч. 6 ст. 28 Закону України «Про державну службу» кандидат, якого не визначено переможцем конкурсу, має право оскаржити рішення Комісії або конкурсної комісії до суду з підстав порушення умов або порядку проведення конкурсу, що могло істотно вплинути на його результати. Оскарження рішення Комісії або конкурсної комісії не зупиняє призначення переможця конкурсу на відповідну посаду державної служби [5].

Зазначене положення нівелює можливість адміністративної форми захисту порушених прав осіб, що бажають вступити на державну службу, оскільки законодавець визначає лише судову форму захисту.

Хоча до вступу в законну силу редакції Закону України «Про державну службу» № 117-IX від 19.09.2019 (втратив чинність) центральний орган виконавчої влади, що забезпечував формування та реалізував державну політику у сфері державної служби за результатами розгляду скарги у разі встановлення факту порушення направляв керівнику державної служби в державному органі, в якому проводився конкурс, обов'язкову для виконання вимогу про скасування результатів конкурсу [5].

Підхід законодавця зрозумілий в контексті закріплення саме судової форми захисту порушених прав на законодавчому рівні, однак відсутність адміністративної форми захисту порушених прав позбавляє можливості негайного реагування на порушення. Разом з тим змістовне наповнення

формулювання судової форми захисту викладене у Законі України «Про державну службу» суперечить конституційним положенням.

По-перше, законодавець зазначає про право особи звернутися до суду з підстав порушення умов або порядку проведення конкурсу, що могло істотно вплинути на його результати, однак це положення суперечить ст. 55 Конституції України. В умовах невизначеності залишаються питання: хто визначає «істотність впливу» порушення та чи є це перешкодою судового розгляду. Про істотність порушень висловлював позицію Верховний Суд, що буде більш детально досліджена в наступних підрозділах.

По-друге, оскарження рішення Комісії з питань вищого корпусу державної служби або конкурсної комісії не зупиняє призначення переможця конкурсу на відповідну посаду державної служби. Тож відкритим залишається питання яким буде ефективний спосіб захисту порушеного права особи на доступ до державної служби та чи можливо виконати за таких умов судове рішення у разі ухвалення його на користь особи, що звернулася з позовною заявою, оскільки посада державної служби вже не буде вакантною.

По-третє, скарга на рішення Комісії або конкурсної комісії подається не пізніше ніж через 10 календарних днів з дня оприлюднення результатів конкурсу із зазначенням відомостей про порушення умов або порядку проведення конкурсу, що могло істотно вплинути на його результати (ч. 7 ст. 28 Закону України «Про державну службу») [5].

Вказане положення суперечить положенням Кодексу адміністративного судочинства України, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства України для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк [42]. Тому виходить наявна колізія норм Закону України «Про державну службу» та Кодексу адміністративного судочинства України у контексті строків звернення до адміністративного суду.

Слід зазначити, що поняття «скарга» є формою звернень громадян з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб (ст. 3 Закону України «Про звернення громадян) [6].

Однак скарга не є процесуальною формою документа для звернення до адміністративного суду, оскільки такою є позовна заява. Вимоги до позовних заяв встановлені у ст. 160 Кодексу адміністративного судочинства України,

що також не містять обов'язкової вимоги обґрунтовувати істотність порушення.

Таким чином, адміністративно-правовий захист – це діяльність уповноважених осіб, що спрямована на захист людини, а саме її суб'єктивних публічних чи суб'єктивних приватних прав та інтересів. Адміністративна форма захисту права на доступ до державної служби законодавчо не врегульована на достатньому рівні, що виключає можливість негайного реагування на порушені права осіб, що бажають долучитися до державної служби. Вважаємо, що положення ч. 6, ч. 7 ст. 28 Закону України «Про державну службу» у контексті судової форми захисту не відповідають вимогам Кодексу адміністративного судочинства України. Тому пропонуємо ч. 6, ч. 7 ст. 28 Закону України «Про державну службу» виключити.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць Н. В. Зміст і сутність системи адміністративно-правового захисту дитини в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. Вип. 34. С.26-29. http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_jur_2018_34_8.pdf
2. Мазурик Н. І. Доступність адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері : дис. ... канд. юр. наук 12.00.07. Київ, 2020. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38560/1/mazurik.pdf
3. Чуб А. В. Адміністративно-правовий механізм захисту суб'єктивних публічних прав. Юридичний Бюлетень. Вип. 13, 2020. http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/13/13_2020.pdf#page=160
4. Золотухіна Л. О. Адміністративна юстиція як складова адміністративно-правового механізму захисту публічного інтересу. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 4. 2019. http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/4_2019.pdf#page=138
5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст.43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text
6. Про звернення громадян: Закон України № 1089-IX від 01.01.2022. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, ст.256. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text

УДК 347.73

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ, ПОКЛИКАНИХ ПІДТРИМАТИ ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальчук І.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
декан соціально-гуманітарного факультету
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Функціонування в рамках Європейського Союзу єдиного ринку робочої сили та послуг передбачає наділення громадян однієї держави-члена ЄС правом займатися в інших державах-членах будь-якими видами законної економічної діяльності, у тому числі за спеціальностями, що потребують спеціальної професійної підготовки: лікар, пілот, архітектор, агроном, юрист тощо. Йдеться про види діяльності, які отримали у праві ЄС загальне найменування «регульованих професій» (франц. professions réglementées; англ. regulated professions) [1]. Звідси виникає необхідність забезпечити взаємне визнання між державами – членами ЄС національних дипломів, свідоцтв та інших документів, що відкривають доступ до відповідних професій, – взаємне визнання професійних кваліфікацій, коротко зване професійне визнання, наприклад, взаємне визнання дипломів лікаря-стоматолога. Професійне визнання одночасно дає імпульс розвитку міграції європейських громадян з освітньою метою: наприклад, громадянин Кіпру отримує спеціальність архітектора в університеті Греції і потім працює за цією спеціальністю у себе на батьківщині або в будь-якій іншій державі-члені ЄС. Відповідно до ст. 53 Договору про функціонування ЄС, яка містилася ще в початковій редакції цього документа, «щоб полегшити доступ до діяльності, що не є найманою працею, та її здійснення, Європейський парламент і Рада, ухвалюючи відповідно до звичайного закону за законодавчою процедурою, приймають директиви, спрямовані на взаємне визнання дипломів, сертифікатів та інших свідоцтв» про професійну освіту.

На підставі процитованої статті та низки інших положень установчих документів ЄС європейські інститути з 1970-х рр. прийняли комплекс директив про гармонізацію стандартів професійної освіти та взаємне визнання кваліфікацій з різних професій. У результаті після кодифікації раніше ухвалених нормативних актів, проведеної на початку XXI ст., правовий режим професійного визнання в ЄС закріпила Директива 2005/36/ЄС Європейського парламенту та Ради від 7 вересня 2006 р. про визнання професійних кваліфікацій, що діє з поправками та на сьогодні час [2].

Відповідно до Директиви 2005/36/ЄС (ст. 3 «Визначення») під регульованою професією розуміється «професійна діяльність або сукупність видів професійної діяльності, доступ до яких, провадження або будь-яка з умов здійснення яких відповідно до законодавчих, регламентарних або адміністративних положень (держав-членів) прямо чи опосередковано залежить від володіння певними професійними кваліфікаціями».

Як професійні кваліфікації, за змістом Директиви 2005/36/ ЄС, виступають насамперед офіційні документи про професійну освіту та свідоцтва про професійну компетенцію, видані ЗВО або іншими компетентними установами

держав-членів. Крім того, оскільки система регульованих професій у ЄС не уніфікована, як професійна кваліфікація може розглядатися і професійний досвід. Іншими словами, якщо громадянин від двох до шести років (залежно від виду діяльності) пропрацював у державі-члені за професією, яка не належить там до регульованих, то отриманий ним досвід може вважатися професійною кваліфікацією з метою отримання доступу до аналогічної професії в інших державах-членах, де остання є регульованою (гл. II «Визнання професійного досвіду» розд. III «Свобода установи» Директиви 2005/36/ЄС).

З огляду на відмінності у національних системах професійної освіти Директива 2005/36/ЄС як загальне правило встановлює режим неавтоматичного визнання між державами-членами, офіційно званий «загальний режим визнання документів про освіту» (гл. I «Загальний режим визнання документів про освіту» розд. III «Свобода установи» Директиви 2005/36/ЄС). У межах загального режиму «що приймає держава-член», тобто держава-член, в якій бажає працювати володар професійної кваліфікації іншої держави-члена («держави-члена походження»), перш ніж визнати її кваліфікацію, може застосувати до неї «компенсаційні заходи» (франц. medidas de compensation), а саме покласти обов'язок :

- або пройти «адаптаційне стажування» (франц. adaptation) тривалістю до трьох років включно;

- або скласти додатковий кваліфікаційний іспит, «випробування придатності» (франц. épreuve aptitude).

Носій кваліфікації має право самостійно вибирати між компенсаційними заходами. В особливо серйозних випадках держава-член, що приймає, однак, може позбавити його права вибору. До подібних випадків, зокрема, належать «професії, здійснення яких вимагає чіткого знання національного права [приймаючої держави-члена] суттєвим та постійним елементом яких виступає діяльність з надання консультацій та/або сприяння, що стосується національного права» (ст. 14 «Компенсаційні заходи» Директиви 2005/36/ЄС).

У порядку альтернативи, коли відмінність національних систем професійної освіти за деякою професією є настільки значним, що зацікавленій особі довелося б пройти повний цикл перенавчання в державі-члені, що приймає, остання може надавати їй «частковий доступ», тобто дозволяти займатися на своїй території окремими видами діяльності в рамках обраної професії (ст. 4 septies «Частковий доступ» Директиви 2005/36/ЄС).

Для окремих регульованих професій Директива 2005/36/ЄС передбачає автоматичне визнання, тобто взаємне зобов’язання держав-членів визнавати професійні кваліфікації одна одної без будь-яких компенсаційних заходів. Щодо інших регульованих професій перехід до автоматичного визнання може

відбутися надалі на підставі «загальних принципів про освіту», повноваження встановлювати які з 2016 р. делеговано Європейській комісії [3] (гл. III bis «Автоматичне визнання на основі загальних принципів освіти») розділ III «Свобода установи» Директиви 2005/36/ЄС). Від проходження попередніх процедур з метою визнання своїх професійних кваліфікацій за загальним правилом звільняються особи, які бажають займатися в інших державах-членах економічною діяльністю на тимчасовій та епізодичній основі (розд. II «Вільне надання всіх луг» Директиви 2005/36/ЄС).

Список використаних джерел:

1. Molinier J., De Grove-Valdeyron N. Droit du marché intérieur européen. Paris: LGDJ, 2008. P. 161
2. Directive 2005/36/CE du Parlement européen et du Conseil du 7 septembre 2005 relative à la reconnaissance des qualifications professionnelles // JO L 255 du 30.9.2005. P. 22.
3. Règlement du Baccalauréat européen (Applicable à partir de la session du Baccalauréat européen 2016). Doc. № 2014-11-D-11-fr-3 // URL: www.eursc.org.

УДК 342.95

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Малишко І.В.
старший викладач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

В Конституції України ст. 67 зазначено, що: «Кожен зобов'язаний сплачувати податки та збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом» [1].

Специфіка податкових правовідносин, в яких стикаються публічний та приватний інтереси, за своєю природою передбачає високий рівень виникнення спорів та конфліктних ситуацій, які потребують вирішення.

Податковий спір – це конфліктна ситуація, що виникає з податкових правовідносин між платниками податків і уповноваженими органами щодо стягнення з платника податків і зборів [2 с.103].

У правовій науці існує декілька класифікацій податкових спорів за різними критеріями найбільш поширеним та використовуваним є поділ податкових спорів залежно від ініціатора спору.

Зокрема виділяються:

1) спори, що виникають з ініціативи платників податків, платників зборів і податкових агентів;

2) спори, ініційовані податковими органами;

3) спори, ініційовані іншими особами.

Також існує класифікація за суб'єктом вирішення спору:

1) спори, які вирішуються у судовому порядку;

2) спори, які вирішуються в позасудовому порядку.

Спори, які вирішуються в позасудовому порядку, можна поділити на:

1) ті, які вирішуються самостійно учасниками спору;

2) ті, які вирішуються за допомогою медіації;

3) ті, які вирішуються органами державної влади [2, с.411].

В українських реаліях для вирішення спірних податкових правовідношень передбачені процедури адміністративного та судового розгляду. Вищестоящі контролюючі органи та судові органи під час розгляду податкових спорів, як правило, приймають сторону податкового органу, який має на меті наповнення державної казни, і досить часто нівелюють інтереси платників податків. За результатами такого розгляду завжди наявна програшна сторона, яка не погоджується з винесеним рішенням, що може призвести до ухилення його виконання. Враховуючи вищенаведене на сьогоднішній день особливої актуальності набувають альтернативні способи вирішення податкових спорів. Множинність альтернативних способів урегулювання податкових спорів, а також компетентність, передбачуваність, відкритість та неупередженість учасників процедури вирішення таких спорів покликані забезпечити їх реальне, а не ілюзорне врегулювання, підвищення рівня довіри до ДПС.

Одним із альтернативних алгоритмів вирішення податкового конфлікту, при якому сторони дійшли домовленості та згоди з предмету спору та задовольнили свої інтереси без негативних наслідків або з їх мінімізацією – є податкова медіація.

15 грудня 2021 року набув чинності Закон України «Про медіацію», який визначай, що медіація є позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [3].

Як наслідок, потенційно медіація може бути застосована у врегулюванні податкових спорів. Однак варто зауважити, що запровадження медіації у податкових спорах потребує внесення змін до ПК України. Також зазначеними проектами законів не передбачені особливості процедури

медіації в податкових правовідносинах. Базовий закон про запровадження медіації в Україні, безперечно, необхідний і повинен бути затверджений. Проте прийняття такого закону автоматично не впровадить механізм медіації в податкових спорах, який потребує глибокого опрацювання, внесення змін до ПК України та прийняття низки нормативно-правових актів.

Також варто зазначити про якісно новий інститут примирення. Сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Заява про примирення сторін може бути викладена у формі єдиного документа, підписаного сторонами, або у формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення та письмової згоди іншої сторони з умовами примирення (ст. 190 КАС України). За наслідком досягнення сторонами примирення суд закриває провадження у справі (п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України)[4].

Серед пріоритетів діяльності Державної податкової служби України на 2022 рік передбачено «Удосконалення процедури адміністративного оскарження, налагодження діалогу з платниками за рахунок впровадження практики медіації».

Альтернативні механізми врегулювання будь-яких публічно-правових спорів визначають майбутнє кожної держави. Вміння знаходити точки дотику та забезпечення дотримання балансу публічного і приватного інтересу – це головне завдання, яке вирішує механізм альтернативного вирішення спорів. Практика доводить, що всі готові йти на поступки для досягнення компромісу, який в результаті буде вигідний і для держави, і для платників податків. Саме тому альтернативні механізми вирішення спорів як інструмент досягнення компромісу не можуть бути забуті на шляху до створення процвітаючої української держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. Бучинський О.Й. З'ясування сутності поняття «податковий спір». Правова позиція. 2019. № 1 (22). С. 103−111.

3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX// [Електронний режим доступу]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20

4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36. Ст. 446.

УДК 347.73

МЕДІАЦІЯ: ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПОЗАСУДОВОГО ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Щербина О.Є.,
студентка 2-го курсу соціально-гуманітарного факультету
Білоцерківський національний аграрний університет
Науковий керівник – **НАСТІНА О.І.**,
канд. юрид. наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква Україна

Медіація в Україні лише наразі перебуває у стані правового формування, а культура позитивної ефективної правової комунікації як профілактики неконфліктних способів спілкування успішно розвивається. Чинний Закон України вирішив питання створення правової бази у сфері медіації [1].

Застосування у різних сферах людських стосунків медіації, як інструменту (сімейна, організаційна, бізнес-медіація, конфлікти у родині), розвантажить судову систему та з найменшими втратами дозволить віднайти те рішення, що відповідає власним інтересам кожної зі сторін.

Аналіз різноманітних позицій і підходів до визначення медіації, її позитивних та негативних сторін дозволяє виокремити такі особливості: 1) в медіації складніше бути впевненим в професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, тим більше що медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці виливається в неприйнятну поверховість знань в кожній з таких; 2) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (в силу своєї неформальності) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж; невизначеність алгоритмізації процедури медіації, яка викликана тим, що держава відносить ці питання до компетенції медіативних організацій, як наслідок – істотне різночитання змісту і поетапної структури таких процедур.

Відзначимо, що у результаті особи, які вдаються до медіації, можуть не мати жодного уявлення про те, як вона повинна проводитися найбільш ефективно, і буквально змушують сторони приймати і покладатися на встановлювані ними правила; відсутність зовнішнього (державного) контролю щодо здійснення процедури медіації, наслідком чого може бути низький рівень довіри конфліктуючих сторін до діяльності понад 200 медіативних організацій.

При застосуванні підходу, який передбачає сприяння вирішенню конфлікту, медіатор допомагає сторонам визначити їх конкретні потреби, визначити і

позначити сфери, в яких сторони сходяться в думках, якщо навіть не сфери, в яких можливо досягти угоди між сторонами. Медіатор не ставить під сумнів, не оцінює і не перевіряє їх позиції або слабкі і сильні сторони їх позицій, в даній моделі проведення процедури медіації медіатор дійсно діє виключно в якості посередника [2 с. 86].

Вважаємо, що на законодавчому рівні доцільно закріпити норму про те, що представники органів, які їх представляють та адвокати, які представляють інтереси фізичних і юридичних осіб, при зверненні з позовом до суду у визначеній категорії спорів повинні бути наділені обов'язком пройти стадію досудового врегулювання спору (стадія обов'язкова, а не формальна), і лише за неможливістю такого врегулювати за допомогою медіації (з об'єктивних причин), перейти до розгляду справи по суті в судовому засідання.

Усе це дає підстави стверджувати, що розвиток культури медіації потребує зусиль, профілактики введення відновних практик, їх поширення.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію. Проект Закону від 19 травня 2020 № 1221 URL http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877
2. Леко Б., Чуко Г. Медіація: підручник. Чернівці, 2011, 434 с.

УДК 347.965(477)

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Коваль О. А.
аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

Адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури України має ґрунтуватися на конкретно визначених та закріплених у відповідних нормативно-правових актах основах, що знаходять своє вираження у принципах такої діяльності.

У правовій доктрині під час визначення поняття принципів права науковці вживають такі категорії, як вихідні теоретичні положення, основні, керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади, закономірність, сутність, система координат тощо. Багато категорій є однорідними. Тому принципи – це загальні, керівні (основні, головні, відправні,

вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення [1, с. 40]. У загальній теорії права принципи права розглядають як основні (керовані) ідеї, вихідні положення, які характеризують зміст права, суть та призначення в суспільстві. З одного боку, вони виражають закономірності права, а з іншого – є найбільш загальними нормами, які діють у всій сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Ці норми або сформульовані в законі, або виводяться із загального змісту законів [2, с. 237].

У ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [3].

Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та адвокатську діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті насамперед ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а й включає інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, про що зазначено в Конституції України [4].

Одним із найважливіших з практичного погляду адвокатської діяльності є принцип законності. Під законністю розуміють особливий режим або процес діяльності держави і всіх інших суб'єктів суспільних відносин, суть якого зводиться до трьох основних вимог: 1) наявність добре продуманої системи демократичних правових законів і підзаконних нормативних актів; 2) точне і повне закріплення правового статусу (прав і обов'язків) усіх учасників суспільних відносин, особливо державних органів і посадових осіб; 3) точне і неухильне дотримання законів та інших нормативно-правових актів усіма посадовими особами і громадянами [5, с. 284]. Принцип законності в адвокатській діяльності полягає насамперед у чіткому, неухильному дотриманні та виконанні приписів закону. Крім того, він передбачає потребу у використанні адвокатами всіх наданих їм прав для виконання завдань, покладених на них чинним законодавством, але так, щоб заходи, які будуть при цьому застосовані, не виходили за межі, встановлені законом. Суворе додержання законності в адвокатській діяльності є однією з принципових першооснов цієї діяльності [6, с. 87].

Найбільш значимим принципом адвокатської діяльності є принцип незалежності. Незалежність адвокатської діяльності забезпечується тим, що

основи її побудови і функціонування визначаються законами, у зв'язку з чим жодні органи не можуть шляхом прийняття нормативних або індивідуально-розпорядчих (ненормативних) актів усупереч закону втручатися в діяльність адвокатури. У своїй організаційній побудові адвокатура в цілому і окремі форми адвокатських утворень безпосередньо не підкоряються ні на загальнодержавному, ні на місцевому рівні органам законодавчої, виконавчої або судової влади або будь-яким іншим органам чи організаціям. Усі питання організаційної сторони діяльності адвокатських утворень вирішуються в межах самої адвокатури. Певною гарантією незалежності адвокатури є також автономність її бюджету, в цілому не залежного ні від держави або органів місцевого самоврядування, ні від будь-яких інших суб'єктів [7, с. 16].

Принцип конфіденційності - один з найважливіших принципів, котрий має визначальний вплив на здійснення адвокатської професії, на стосунки між клієнтом і адвокатом та адвоката з іншими як фізичними, так і юридичними особами. Специфічність стосунків, що виникають у процесі подання адвокатом правової допомоги, здійснення захисту і представництва, покладають на адвоката певні зобов'язання щодо нерозголошення інформації, яка стає йому відомою у зв'язку з виконанням професійної діяльності. Адже особа, котра звертається за правовою допомогою, має бути впевнена у нерозголошенні даних про неї, її близьких родичів, у неї мають бути гарантії збереження таємниці тих розмов, що велися з адвокатом, суті правових консультацій тощо. Довіряючи адвокату такі відомості, громадянин має бути впевненим, що вони не будуть ним розголошені або доведені до відома певних органів чи посадових осіб [8, с. 26].

Принцип уникнення конфлікту інтересів полягає у законодавчо визначених основах діяльності адвоката, відповідно до яких адвокат не має права надавати будь-які юридичні послуги клієнту, інтереси якого суперечать захищеним правом інтересам клієнту, якому надається або надавались юридичні послуги, крім випадків письмової згоди клієнтів, інтереси яких можуть бути порушені або суперечать інтересам самого адвоката, його близьким родичам чи членам сім'ї, партнерам [9, с. 153].

Підсумовуючи викладене, слід відмітити, що до принципів адвокатської діяльності необхідно віднести такі принципи як дотримання адвокатської етики, рівності та професіоналізму, які доцільно передбачити у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». На нашу думку, дотримання наведених вище принципів органами публічної влади та адвокатурою сприятиме ефективному адміністративно-правовому забезпеченні діяльності адвокатури України.

Список використаних джерел:

1. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 40–43.
2. Теория государства и права: учеб. для юридических вузов и факультетов / под ред. В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. М.: Норма Инфра-М, 1999. 559 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
4. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі 1-33/2004 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text.
5. Теорія держави і права: навч. посіб. / В.М. Субботін, О.В. Філонов, Л.М. Князькова, І.Я. Тодоров. К.: Знання, 2005. 327 с.
6. Маноха О.Є. Законність у діяльності правоохоронних органів і соціологія. Проблеми удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства.К.,1993. С.83-88.
7. Матвеєв П. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури, адвокатська діяльність. Юридичний журнал. 2013. № 1. С. 114–132.
8. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адвокатуру». Законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність: 36. нормат. актів; Коментар / Академія адвокатури України. К.: Юрінком Інтер, 2003. 432 с.
9. Северин К.М. Принцип уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 10-1. Том 1. С. 151-154.

УДК 341.9

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «НЕЗАКОННОГО АРЕШТУ» ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ ТА КОНФЛІКТУ НЕМІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Сокиринська О.А.
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Закони війни, що стосуються незаконного арешту, варіюються залежно від того, чи є даний конфлікт міжнародним. До такого роду конфліктів ці норми деталізовані дуже ретельно, в той час як для конфліктів не міжнародного характеру сформульовані лише мінімальні стандарти.

Незаконний арешт під час міжнародного збройного конфлікту є суттєвим порушенням Четвертої Женевської Конвенції 1949 року. [1] Статут Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії визначає, що (незаконне) ув’язнення цивільних осіб є злочином проти

людяності. Злочином проти людяності також вважається ув'язнення як форма переслідування за політичними, релігійними та расовими ознаками.

Арешт цивільних осіб не завжди є протиправним діянням. Відповідно до статті 42 Конвенції, яка декларує право держави під владою якої вони знаходяться інтернувати осіб, що загрожують її безпеці, - але тільки в тому випадку якщо це дійсно необхідно для безпеки країни під владою якої вони знаходяться. Ця процедура передбачена і описана у таких поняттях як «інтернування» або «примусове поселення». Цивільна особа може бути також піддана інтернуванню на цілком законних підставах, якщо вона скоїла незначне правопорушення по відношенню до окупаційної влади, або вона є джерелом реальної загрози. [1]

Міжнародний Комітет Червоного Хреста характеризує інтернування як спосіб відіслати людину туди, де здійснювати нагляд за нею буде легше. Цивільна особа, яка знаходиться в чужій країні, що перебуває в стані війни, може бути інтернована, якщо це вкрай необхідно для безпеки держави під владою якої вона знаходиться. Щодо окупованих територій, то цивільна особа може бути інтернована, якщо суттєві інтереси безпеки потребують застосування заходів безпеки по відношенню до таких осіб. До таких дій можна віднести шпигунство, акти саботажу або дії які вчиняються організаціями, що мають на меті вчинення масових заворушень, а також будь-які дії вчинені будь-яким іншим способом, що загрожують безпеці воюючої держави. Той факт, що особа є громадянином держави-противника не є достатньою підставою для застосування цієї норми. Цивільні особи можуть бути затримані або заарештовані за скоєння кримінальних злочинів чи за підозрою у їх вчиненні, але у будь якому випадку їм повинно гарантуватись право на справедливий суд.

Також цілком правомірно у надзвичайних обставинах, наприклад, у випадку наближення наступу та військових дій, переміщати цивільних осіб задля їх власної безпеки у тимчасові сховища. У цьому випадку про них потрібно відповідним чином піклуватись та повертати додому коли небезпека минула. Комбатанти противника можуть бути інтерновані як військовополонені.

Ані Женевські Конвенції, ані Додатковий протокол II не містять норм інтернування цивільних осіб під час конфліктів не міжнародного характеру. Однак, діючі норми вимагають, щоб у випадку, коли інтернування є покаранням за злочин, підсудному було б забезпечено в повному обсязі право на справедливий суд.

Світова практика застосування норм Женевських Конвенцій, а також практика військових трибуналів та прийнятих ними рішень свідчить про те,

що навіть у випадку коли цивільні особи озброєні та поводяться вороже, закон вимагає дотримуватись по відношенню до них визначених міжнародним правом стандартів. Починаючи зі статті 37 Четвертої Женевської Конвенції, яка спеціально визначає, що з такими особами, які знаходяться під вартою або відбувають покарання у вигляді позбавлення волі слід поводитись гуманно під час їх ув'язнення.[1] Ця умова передбачає, що ув'язнені повинні бути захищені від будь яких нападів, отримувати необхідне харчування, одяг та догляд. Аналогічні вимоги гуманного поводження можуть застосовуватись і у конфліктах не міжнародного характеру. Додатковий протокол II вимагає надавати ув'язненим продовольство, одяг, дах над головою, дотримання умов гігієни для збереження здоров'я. Інтернованим військовополоненим повинно надаватись достатньо місця для нормального сну та можливості здійснювати релігійні обряди, що передбачені їх релігією. Держава, під владою якої вони знаходяться, зобов'язана забезпечувати їх належним медичним обслуговуванням. Добове харчування повинно бути достатнім по кількості та якості, щоб підтримувати гарний стан здоров'я військовополонених. [2]

В усіх міжнародних конфліктах інтернованим особам повинно бути дозволено залишати при собі речі та предмети особистого користування. Предмети, які мають головним чином суб'єктивну цінність, не можуть бути вилучені. Неконтрольоване та систематичне ув'язнення великих груп цивільного населення під час конфлікту, що набуває масовий характер (не має значення чи це міжнародний конфлікт, чи конфлікт не міжнародного характеру) є злочином проти людяності.

Якщо ув'язнені - некомбатанти, то на них автоматично розповсюджується дія загальної статті 3 до Женевських Конвенцій. Вона передбачає можливість застосування до конфліктів не міжнародного характеру положення про гуманне ставлення до будь яких осіб, що безпосередньо не беруть участі у військових діях. При цьому не допускається жодна дискримінація на кшталт цивільного населення та комбатантів. Ця норма забороняє будь яке «посягання на життя (зокрема усі види вбивств), каліцтва, жорстоке поводження, тортури та катування» та «обвинувачення та застосування покарання без попереднього судового рішення, що було прийнято належним чином відповідним судом». [3]

Додатковий протокол II від 1977 року містить більш широкий перелік основних гарантій і прав цивільних осіб, що були інтерновані під час конфлікту не міжнародного характеру: хворі та поранені повинні користуватись повагою та належним доглядом; інтерновані повинні

забезпечуватись їжею та питною водою у тій же кількості у якій забезпечується місцеве цивільне населення; вони повинні мати відповідний та безпечний дах над головою.[2]

Відповідно до Женевських Конвенцій, у випадку міжнародного конфлікту держава, під владою якої знаходяться інтерновані особи, повинна допускати в табори представників організацій, подібних Міжнародному Комітету Червоного Хреста. Така своєрідна співпраця є взаємоприйнятною для всіх оскільки з одного боку дає змогу убезпечити державу від необґрунтованих звинувачень щодо порушення норм міжнародного права по відношенню до інтернованих осіб, а з іншого боку надає інтернованим особам зайву можливість захистити себе від свавілля окупаційної влади.

Список використаних джерел:

1. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 р. *Четверта Женевська Конвенція (1949).* Електронний ресурс. https://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/geneva-convention-4.htm
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. URL: Електронний ресурс. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
3. Женевська Конвенція про покращення долі поранених і хворих в діючих арміях. Женева, 12 серпня 1949 р. *Перша Женевська Конвенція (1949).* Електронний ресурс. zakon.rada.gov.ua/go/995_151

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ГОСПОДАРСЬКОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ПРАВА, ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 346.93:347.91

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МИРОВОЇ УГОДИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Пахомова А.О.
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

У рамках дослідження правової природи мирової угоди щодо спору, що виник з цивільних правовідносин, постає необхідність відмежування даного поняття від понять «медіативної угоди» та «досудового примирення». Це завдання

ускладнюється тим, що у чинному законодавстві відсутнє визначення «досудового примирення». Немає в ньому вказівки й на порядок регулювання правових відносин, що склалися у зв'язку із укладанням останнього. Законодавство оперує терміном «мирова угода». У той самий час згадка про «досудове примирення» часто зустрічається у науковій літературі.

Що ж до категорії «мирової угоди», то правознавці по-різному визначають правову природу останньої: одні вчені розставляють акценти лише на процесуально-правовій природі, інші роблять ухил на матеріальну-правову природу мирової угоди, треті вказують на подвійну природу мирових угод з елементами матеріального та процесуального права, інші ж ототожнюють мирову угоду із медіативною угодою.

Найчастіше зустрічається думка, що слід відмежовувати угоду примирення (інститут матеріального права) та мирову угоду (інститут процесуального права). Мирова угода є процесуальним способом врегулювання спору зусиллями сторін, однак, під контролем суду. Своїм предметом мирова угода передбачає взаємні поступки сторін у матеріальних правовідносинах, що є предметом процесу, що можливо, якщо суб'єктивне право допускає різні способи реалізації. Мирова угода є інститутом процесуального права. Таку угоду може бути визначено як процесуальну угоду, що має цивільно-правове підґрунтя (найбільш типове – домовленість про примирення).

Слід окремо відзначити, що при дослідженні об'єктів матеріального права неминуче доводиться вдаватися до аналізу об'єктів процесуального права. Це зумовлено тісним взаємозв'язком низки правових категорій, які можуть трансформуватися і мати не тільки матеріально-правову, але за певних умов і процесуально-правову природу. Таким чином обрання об'єктом дослідження інститутів матеріального та процесуального права обумовлено тим, що самостійне, автономне їх існування один без одного є не тільки не доцільним, але й теоретично необґрунтованим. Ця теза зміцнює нас у думці, що через відсутність правової визначеності і єдиної термінології як у науці, так і у практиці правозастосування, з метою всебічного аналізу, необхідно досліджувати медіативну угоду у взаємозв'язку з суміжними правовими явищами [1].

Існує думка, що відсутність терміна «мирова угода» в матеріальному праві є лише приводом (але не підставою) вважати його суто процесуальним терміном. На думку дослідників, помилково стверджувати, що суперечку можна врегулювати мировою угодою лише після початку судового процесу; таке уявлення викликане, зокрема, непорозумінням договірної правової природи мирової угоди та формалістичним тлумаченням законодавства. Таким чином, ототожнення «мирової угоди» з «судовою мировою угодою» може призвести до того, що суди просто не визнаватимуть юридичної чинності договорів про врегулювання спору, укладених

сторонами без звернення за вирішенням спору до суду, але названих ними мировою угодою.

Доречно взяти за основу позицію що розглядає мирову угоду як взаємний відплатний договір, який укладається сторонами цивільних правовідносин з метою захисту цивільних прав і є підставою для підтвердження, зміни, припинення та виникнення цивільних прав та обов'язків, однак, з застереженням про те, що мирова угода може укладатися сторонами не лише з метою захисту громадянських прав і законних інтересів, але, перш за все з метою охорони останніх, виходячи з того, що категорія «охорона» є більш ємною в порівнянні з категорією «захисту» та основною метою має забезпечення реалізації прав та правових інтересів.

Думка, що мирова угода є інститутом матеріального громадянського права, має право на існування. Як міркував авторитетний вчений у галузі римського приватного права Ю. Барон, Мирова угода (transaction) є договір, у якому дві сторони усувають шляхом взаємних поступок сумнівність, що стосується будь-якого права [2, с.293]. Право може бути речовим, особистим, сімейним. Від змісту взаємної поступки залежить юридична природа угоди; остання підпорядковується або ж речовим договорам, або ж зобов'язальним договорам тощо.

З огляду на вищевикладене, підставою та наслідком медіативної угоди є саме матеріально-правові явища та категорії; медіативна угода, що завершує медіацію і є її підсумком (результатом) що не відноситься до судового процесу. Якщо ж крім медіації проходив судовий процес, то медіативна угода є лише основою для мирової угоди, яка затверджується судом.

Список використаних джерел:

1. Соколянський Д. В. Мирова угода сторін у цивільному судочинстві України: постановка проблеми. Актуальні проблеми держави і права. 2012. № 66. С. 348–353. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_66_52

2. Барон Ю. Система римского гражданского права: в 6 кн. СПб.: Юридический центр Пресс, 2005. 1100 с.

УДК 346.5

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аргат Я.П.
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Питання щодо визначення поняття ліцензування господарської діяльності активно дискутується як у науковій літературі, так і на законодавчому рівні. Господарський кодекс України [1] та Закон України "Про ліцензування видів

господарської діяльності" [2] визначають ліцензування одним із засобів державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Цей засіб спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. Зазначене дає нам підстави розглядати ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки.

Ліцензування в свою чергу − це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища. Ліцензійні умови − нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України, іншого уповноваженого законом органу державної влади, положення якого встановлюють вичерпний перелік вимог до провадження господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, обов'язкових для виконання ліцензіатом, та вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії. Ліцензія − право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню. [2] Вище зазначені визначення більш детально розкривають поняття «ліцензування господарської діяльності».

Порядок отримання ліцензії. Підготовка документів для отримання ліцензії та подання органу ліцензування заяви про отримання ліцензії та документів, що до неї додаються. Якщо документи подаються особисто, здобувач ліцензії пред'являє документ, що посвідчує його особу. У разі подання документів представником здобувача ліцензії додатково пред'являється оригінал документа (засвідчена копія), що засвідчує його повноваження. Здобувач ліцензії подає до органу ліцензування заяву про отримання ліцензії за визначеною ліцензійними умовами формою.

До заяви про отримання ліцензії додаються:

1) документи відповідно до ліцензійних умов;

2) копія паспорта керівника здобувача ліцензії (або його уповноваженого представника) із відміткою контролюючого органу про повідомлення про відмову через свої релігійні переконання від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (подається тільки фізичними особами – підприємцями, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової

картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган);

3) опис документів, що подаються для отримання ліцензії, у двох екземплярах (у разі подання документів у паперовій формі).

Перелік підтверджуючих документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії, встановлюється ліцензійними умовами і є виключним.

Орган ліцензування протягом трьох робочих днів з дня одержання заяви про отримання ліцензії встановлює наявність або відсутність підстав для залишення її без розгляду і в разі їх наявності приймає відповідне рішення. Строк прийняття рішення про видачу ліцензії становить 10 робочих днів з дня одержання органом ліцензування заяви про отримання ліцензії. Внесення рішення органу ліцензування про видачу ліцензії до ЄДРЮОФОПГ. Ліцензія видається на необмежений строк. За видачу ліцензії справляється разова плата в розмірі одного прожиткового мінімуму. Сплатити протягом 10 робочих днів з дня оприлюднення на порталі електронних сервісів рішення про видачу ліцензії. Переоформлення ліцензії є безоплатним. [3; 55]

Давши характеристику поняттю ліцензування господарської діяльності дозволяє зробити такі висновки, що чинне законодавство України потребує суттєвих змін в частині визначення поняття «ліцензування господарської діяльності» і для цього держава потребує певний період часу.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436IV. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/ show/43615
2. Про ліцензування видів господарської діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 2 березня 2015 № 222VIII. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/22219
3. Швидка Т.І. Господарське право у схемах і таблицях : навч.посіб./ Т.І. Швидка. 3-тє вид., перероб. І допов. Харків : Право, 2020. 128с.

УДК 342.9

ОСОБЛИВОСТІ МІСТОБУДІВНОЇ (ЗЕМЛЕВПОРЯДНОЇ) ДОКУМЕНТАЦІЇ

Потапенко С. А.
доктор філософії за спеціальністю 081 Право,
доцент кафедри цивільного, господарського і трудового права
Академія праці, соціальних відносин і туризму,
Керуючий Адвокатського бюро «Потапенка С.А.»,
адвокат

Тривалий час стан правового регулювання планування використання та охорони земель в Україні мав два основні недоліки: змістовний («подвоєння» планувальної документації шляхом перетину містобудівної та землевпорядної документацій) та інструментальний (використання різних правових засобів до планування територій у межах та за межами населених пунктів, що призводило до дисбалансу територіального розвитку та негативно відображалось на стані містобудівного освоєння територій) [1, с. 370]. Означена проблема була вирішена шляхом поєднання містобудівної та землевпорядної документацій через внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель, які у повному обсязі набрали чинності з 24.07.2021 року [2].

Документація із землеустрою (землевпорядна документація) являє собою погоджені і затверджені в установленому порядку текстові та графічні матеріали, якими регулюється використання та охорона земель державної, комунальної, колективної та приватної власності, а також матеріали обстеження і розвідування земель, авторського нагляду за виконанням проектів тощо [3, ст. 1]. Тобто землевпорядна документація пов'язана з регулюванням земельних відносин, які розуміються як суспільні відносини щодо використання, розпорядження, управління, охорони та відтворення земель [4, с. 64]. Нормативно під містобудівною документацією розуміють погоджені і затверджені в установленому законом порядку текстові та графічні матеріали з питань регулювання планування, забудови та іншого використання територій [5, ст. 1].

Землеустрій та містобудування йдуть поруч, відтак містобудівна і землевпорядна документації мають багато спільних рис але різні за обсягом об'єкти регулювання: містобудівна документація визначає планування використання територій, а документація із землеустрою – використання земель (земельної ділянки).

Поняття «територія» є доволі широким, воно за своїм змістом та обсягом включає в себе поняття «земля» («земельна ділянка»), а також повітряний простір і розташовані під нею надра у визначених межах (кордонах), природні та створені в результаті діяльності людей умови і ресурси [5, ст. 1]. Отже, поняття «територія» відображає найбільш інтегрований об'єкт земельних правовідносин [1, с. 367].

Містобудівною документацією регулюється планувальна організація території, система розселення, система взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонування території України, її частин (груп областей), території Автономної Республіки Крим, областей, адміністративних районів, територій територіальних громад, населених пунктів, їх частин, земельних ділянок.

У цьому зв'язку розрізняють: містобудівну документацію на державному рівні (Генеральна схема планування території України, схема планування окремих частин території України та внесення змін до них), містобудівну документацію на регіональному рівні (схема планування території Автономної Республіки Крим, областей та районів, їх оновлення та внесення змін до них) та містобудівна документація на місцевому рівні (комплексний план просторового розвитку території територіальної громади (далі – комплексний план), генеральний план населеного пункту (далі – генеральний план) і детальний план території, їх оновлення та внесення змін до них).

Загальне ототожнення містобудівної документації та документації із землеустрою у межах одного поняття призвело б до плутанини при реалізації відповідних положень законодавства на практиці. Тому уніфікація містобудівної та землевпорядної документацій в нашій країні відбулась лише стосовно містобудівної документації на місцевому рівні (далі – містобудівна (землевпорядна) документація), яка законом визнана як вид документації із землеустрою [3, ст. 25]. Механізм їх поєднання полягає у закріпленні можливості при розробленні Комплексного плану, генерального плану та детального плану території здійснювати формування земельних ділянок комунальної власності територіальної громади, щодо території якої розроблена відповідна документація та вносити до Державного земельного кадастру відомості про земельні ділянки всіх форм власності, сформованих до 2004 року, відомості про які відсутні у Державному земельному кадастрі.

Нормативно, формування таких земельних ділянок комунальної власності у складі детального плану території є обов'язковим, якщо на таких земельних ділянках розташовані або передбачається спорудження за кошти державного або місцевого бюджету: об'єктів соціальної інфраструктури (освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального господарства); об'єктів, передбачених Генеральною схемою планування території України та/або схемою планування області; об'єктів, для розміщення яких відповідно до законодавства може здійснюватися примусове відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності [6].

Зазначені види містобудівної (землевпорядної) документації відрізняються між собою у територіальному напрямі. Головним стратегічним документом є Комплексний план, який визначає планувальну організацію, функціональне призначення всієї території територіальної громади (в межах і за межами населеного пункту), основні принципи і напрями формування єдиної системи громадського обслуговування населення, дорожньої мережі, інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту території та населення від небезпечних природних і техногенних процесів,

охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища. Він розробляється та затверджується відповідною сільською, селищною, міською радою з метою забезпечення сталого розвитку територіальної громади з дотриманням принципу збалансованості державних, громадських та приватних інтересів та з урахуванням концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади (за наявності), передбачає узгоджене прийняття рішень щодо цілісного (комплексного) просторового розвитку населених пунктів як єдиної системи розселення і території за їх межами.

Генеральний план визначає принципові вирішення розвитку, планування, забудови та іншого використання лише території населеного пункту. Даний планувальний документ розробляється та затверджується відповідною сільською, селищною, міською радою у складі комплексного плану або включається до нього як складова одночасно з його затвердженням, деталізує положення комплексного плану та повинен узгоджуватися з іншими його положеннями. План зонування території тепер може бути складовою частиною генерального плану, а тому перестав бути самостійним видом містобудівної документації на місцевому рівні.

В свою чергу, детальний план території деталізує положення генерального плану або комплексного плану та визначає планувальну організацію і розвиток частини території населеного пункту або території за його межами без зміни функціонального призначення цієї території.

Містобудівна (землевпорядна) документація обов’язково розробляється з урахуванням відомостей Державного земельного кадастру на актуалізованій картографічній основі у цифровій формі в державній системі координат у формі електронних документів, що містять базові і тематичні геопросторові дані. У зв’язку з чим дана документація крім відомостей, передбачених у Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності», також включає базові елементи документації із землеустрою, а саме: 1) матеріали топографо-геодезичних вишукувань; 2)матеріали погодження відповідно до Земельного кодексу України; 3) експлікацію земельних угідь за власниками та користувачами земельних ділянок; 4) переліки обмежень у використанні земель та переліки земельних ділянок, щодо яких встановлено обмеження у використанні земель; 5) збірний план земельних ділянок, наданих у власність чи користування, та земельних ділянок, не наданих у власність чи користування; 6) план розподілу земель за категоріями, власниками і користувачами (форма власності, вид речового права), угіддями з відображенням наявних обмежень (обтяжень) [3, ст. 45^1].

Оскільки, містобудівна (землевпорядна) документація одночасно поєднує в собі проектні рішення прийняті як містобудівниками, так і землевпорядниками, то її розробниками можуть бути організації, які мають у своєму штаті сертифікованого архітектора та сертифікованого інженера-землевпорядника.

Функціонально, кожен із них у межах своєї компетенції виконує свою частину роботи.

Архітектор:

готує текстові та графічні матеріали з питань регулювання планування, забудови та іншого використання територій;

звертається до компетентних органів щодо визначення державних інтересів для їх врахування під час розроблення містобудівної (землевпорядної) документації;

повідомляє через місцеві засоби масової інформації про початок розроблення містобудівної (землевпорядної) документації та визначає порядок і строк внесення пропозицій до нього фізичними та юридичними особами та організовує проведення їх громадського обговорення;

забезпечує попередній розгляд проекту містобудівної (землевпорядної) документації архітектурно-містобудівною радою відповідного рівня;

узгоджує проект містобудівної (землевпорядної) документації з органами місцевого самоврядування, що представляють інтереси суміжних територіальних громад;

забезпечує здійснення стратегічної екологічної оцінки;

подає проект містобудівної (землевпорядної) документації для проведення експертизи містобудівної документації (у разі необхідності);

Землевпорядник:

розробляє текстові та графічні матеріали, якими регулюється використання та охорона земель (відомості про обчислення площі земельної ділянки; кадастровий план земельної ділянки; перелік обмежень у використанні земельних ділянок; матеріали перенесення меж земельної ділянки в натуру (на місцевість);

виносить в натуру (на місцевість) меж охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно-захисних зон і зон особливого режиму використання земель (за наявності) та здійснює приймання-передачі межових знаків на зберігання;

звертається до державного кадастрового реєстратора щодо державної реєстрації сформованих земельних ділянок;

забезпечує погодження відповідних проектних рішень містобудівної (землевпорядної) документації до Земельного кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Ріпенко А.І. Концептуально-правові засади використання земель для містобудівних потреб : дис. … докт. юрид. наук. 12.00.06. Одеса. 2020. 462 с.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 17.06.2020 № 711-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711- 20#n203.

3. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text.

4. Потапенко С.А. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад у сфері регулювання земельних відносин : дис. … докт. філософії за спеціальністю 081 Право. Київ. 2020. 247 с.

5. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text

6. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації : постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 р. № 926. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text

УДК 347.23

РЕКВІЗИЦІЯ ТА НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСОБИ ПРИМУСОВОГО ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Настіна О.І.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Примусове припинення права власності на землю залишається малодослідженим у науці земельного права. Окремі аспекти, підстави, умови, процедура виникнення права державної власності на земельні ділянки в Україні частково досліджувати такі науковці як О. А. Вівчаренко, О.В.Дзера, Т. Г. Ковальчук, І. І. Каракаш, І. О. Костяшкін, П.Ф. Кулинич, А. М. Мірошниченко, В.М. Носік, В. Є. Рубаник, В. І. Семчик, Н. І. Титова, М.В. Шульга та інші.

В сучасних умовах воєнної агресії в Україні важливо приділити увагу ґрунтовним та комплексним науковим розробкам щодо вивчення чинного українського законодавства на предмет зміни та вдосконалення правового регулювання підстав примусового припинення права приватної власності на землю та набуття державою прав власника.

Відзначимо, що як примусове відчуження земельних ділянок права приватної власності реквізиція з допускається виключно лише в умовах правового режиму воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 15 травня 2015 року за умови прийняття відповідного указу Президента України та у ст. 353 Цивільного кодексу України.

Реквізиція може застосовуватись лише з метою суспільної необхідності [1, с. 67].

Лише правом держави є примусове відчуження об'єктів права приватної власності з мотивів суспільної необхідності як реквізиція. Завдання реквізиції земельної ділянки є створення умов безпеки громадян та суспільства через використання певного майнового ресурсу – земельних ділянок, які перебувають у приватній власності. Вважаємо, що в умовах воєнного стану необхідно мати

нормативно врегульовану процедуру припинення права власності у законодавстві. Таким законодавством є Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 року.

Серед інших процедурних способів виникнення права державної власності на землю виокремлюють націоналізацію як спосіб безоплатного вилучення з приватної власності майнових об'єктів. Так, В. В. Носік зауважує, що застосуванні націоналізації земель не має бути всенародним, а може поширюватися лише на землі окремих категорій чи на конкретні земельні ділянки [2, с. 6].

За відсутності нормативно врегульованої процедури, приймати рішення про націоналізацію земельної ділянки можна делегувати Верховній Раді України чи Кабінету Міністрів України, однак така позиція потребує додаткового обґрунтування.

Націоналізацію шляхом експропріації**,** яка полягає в примусовому і безоплатному вилученні земельних ділянок, В. В. Носік називає спеціальною підставою, за якою держава може набути у власність земельну ділянку [2, с. 5]. Однак питання експропріації земель потребує окремого вивчення.

Резюмуючи вважаємо, що наразі необхідно встановити вичерпний перелік підстав для реквізиції та націоналізації земельних ділянок в умовах правового воєнного стану.

Відзначимо, що нормативно-правове регулювання у сфері примусового припинення права приватної власності на землю в умовах воєнного стану є частково забезпеченим, не системним, не недосконалим, таким, що потребує окремої наукової уваги.

Список використаних джерел:

1. Христова О. Г. Дотримання права власності в Україні: проблеми та перспективи. / О. Г. Христова, О. Р. Грабовська. Львів : ТеРус, 2008. 104 с.

2. Носік В. В. Особливості набуття державою права власності на землю / В. В. Носік . Земельне право України. 2006. № 3. С. 3–11.

УДК 341.01

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИМ АГРАРІЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гриненко Б.А.
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Кондратюк Т.М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
м. Київ, Україна

Україна до початку війни, була експортно орієнтованою країною в частині сільського господарства, і фактично 70-80% продукції, залежно від позиції, експортувала [1].

В умовах війни українські аграрії зіткнулися з проблемами: відсутність палива, добрив, блокування логістики, перебої з постачанням сільськогосподарської техніки та обладнання, кадровий голод, а також зупинки експорту.

Україна, яка до війни експортувала власну продукцію до більш ніж 190 країн світу, завжди була відповідальним торговельним партнером. Навіть сьогодні вітчизняні аграрії продовжують виконувати свою роботу не лише для забезпечення українців хлібом та іншими продуктами харчування, але й для недопущення глобальної кризи продовольчої безпеки у всьому світі.

З перших днів війни український уряд шукає шляхи допомоги українським аграріям. Для сільгоспвиробників було спрощено систему оподаткування, доступ до пального, пестицидів та агрохімікатів, а також відкрито пільгове кредитування і держзамовлення. Запроваджено програму кредитної ставки до 0% на поповнення оборотних коштів на піврічний період через компенсацію державними та комерційними банками відповідної відсоткової ставки [3].

Експорт та імпорт сільськогосподарської продукції в країнах ЄС є одним з найпоширеніших питань в ЄС. Для здійснення міжнародної торгівлі необхідно дотримання правил, які регулюються регламентами ЄС, угодами СОТ та іншою нормативно-правовою базою[4] .

Сьогодні українським аграріям дуже необхідна допомога інших країн. Це стосується в першу чергу вирішення правових питань в сфері міжнародно-торгових відносин. Важливо переглянути Угоду про асоціацію з ЄС та договори про вільну торгівлю для України за деякими товарними позиціями щодо тарифних квот, які дозволяли вітчизняним виробникам експортувати продукцію до країн Євросоюзу. Аналогічні квоти були встановлені Україною на імпорт деякої продукції з інших країн. Українським аграріям дуже допомогло б тимчасово скасувати квоти.

Спрощення логістики експортних та імпортних операцій. Використання більшості логістичних маршрутів, які діяли до вторгнення російської федерації на територію України, сьогодні неможливе. Порушення ланцюжків постачань призвело до значного зростання цін та збільшення термінів доставки товарів.

Проте швидкість і вартість логістичних маршрутів мають критичне значення в умовах воєнного стану, причому як для України, так і для інших країн, до яких

постачаються українські товари. Україна інтегрована в світову торгівлю, тому наслідки порушення логістики відбуватимуться в усьому світі.

Наразі окупація частини українських територій, припинення авіаперевезень, блокування морських портів, загроза обстрілів вимагають пошуку нових шляхів для здійснення експортно-імпортних операцій. Вирішення цих питань можливе за активної участі країн, які межують з Україною — Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та Молдови [2]. Ця проблема вимагає перегляду нормативів, які стосуються митного союзу між державами членами ЄС.

Ще потребує вирішення правової процедури щодо тимчасових торгових преференції. Введення низки торгових пільг для України з боку країн-партнерів дозволить спростити умови експортно-імпортних операцій та забезпечити двосторонню торгівлю необхідними товарами. Преференції можуть допомогти підтримати агропромисловий сектор і в частині збереження робочих місць для багатьох українців[2].

Отже, на час воєнного стану в Україні необхідно перегляду документи, які регламентуються ЄС, угодами СОТ іншими документами щодо експортно-імпортних операцій для недопущення продовольчої кризи в Україні й країнах-партнерах.

Список використаних джерел:

1. Аграрії в умовах війни. 7 випробувань для України і світу. URL: https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/agrariji-v-umovah-viyni-7-viprobuvan-dlya-ukrajini-i-svitu
2. В. Магалецька. Як інші країни можуть допомогти українським аграріям в умовах війни. URL: https://nv.ua/ukr/opinion_author/rutitska.html
3. Держава запроваджує додаткові заходи підтримки аграріїв в умовах воєнного стану. URL: https://biz.ligazakon.net/news/209958_derzhava-zaprovadzhu-dodatkov-zakhodi-pdtrimki-agrarv-v-umovakh-vonnogo-stan
4. Марченко О.В. Сільськогосподарської продукції в країнах ЄС ... міжнародне право та право Європейського Союзу. URL*: http://apnl.dnu.in.ua › 6_tom_2_2017*
5. Текст розділу IV "Торгівля і питання, пов’язані з торгівлею" *Угоди про асоціацію*. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c018a3d3-f73b-4309-b91e-fbc135c9564a&title=TekstRozdiluIv-

УДК 349.2

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ – ЧЛЕНІВ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Новак Т.С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права ім. акад. В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і

Наша держава на найвищому рівні – у ст. 43 Конституції закріпила право кожного на належні, безпечні та здорові умови праці, або по-іншому, на охорону праці. У ст. 3 Основного Закону людина, її життя і здоров'я визнані як найвищі соціальні цінності [1]. Дотримання цих конституційних положень є обов'язковим для всіх незалежно від галузевої належності суб'єкта господарювання, форми власності, виду господарської діяльності. В нашому разі - у галузі сільського господарства.

У свою чергу, серед числа осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, в окрему категорію, яка потребує особливого захисту в частині охорони праці, виділяються неповнолітні. Праця цих осіб (та правове регулювання відповідних відносин) має притаманні тільки цій сфері економічної діяльності особливості. Як слушно зазначає О.А. Мірошниченко, однією з особливостей правового регулювання охорони праці в сільському господарстві є те, що для сільськогосподарських структур приватної форми власності характерне членство неповнолітніх у таких структурах [2, с. 165].

Мова йде про встановлення мінімального 14-річного віку для членів фермерських господарств (відповідно до ст. 3 Закону України «Про фермерське господарство» [3]), незважаючи на вказівку ст. 188 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП)[4] про заборону прийняття на роботу осіб, молодших 16 років, та, як виняток, за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, працевлаштування осіб, які досягли 14 чи 15 років.

Враховуючи те, що відповідно до ч. 1 ст. 27 Закону України «Про фермерське господарство» трудові відносини у фермерському господарстві базуються на основі праці його членів, неповнолітні особи не просто допомагають старшим членам сім'ї у виконанні певних робіт у вільний час, а й є рівноправними членами господарства.

Наведені факти свідчать про необхідність посилення заходів з охорони праці для неповнолітніх сільськогосподарських працівників порівняно з особами, залученими до роботи в інших сферах господарської діяльності.

Це має реалізовуватись,в першу чергу на підставі загальних норм законодавства по працю (гл. XIII «Праця молоді» КЗпП, ст. 11 Закону України «Про охорону праці» [5], Наказу Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми» від 22.03.1996 р. № 59 [6]).

Окрім того, необхідно враховувати обмеження щодо залучення неповнолітніх до певних видів робіт у сільському господарстві, згідно ДНАОП 0.03-8.07-94 «Перелік важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними

умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31.03.1994 р. № 46 [7]). Відзначимо, що це повною мірою відповідає міжнародним вимогам. А саме, ч. 1 ст. 16 Конвенції МОП № 184 «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві», за якою мінімальний вік для призначення на роботу в сільському господарстві, яка через свій характер чи умови, в яких вона виконується, може становити загрозу безпеці та здоров'ю молодих осіб, є не нижче 18 років[7].

Нарешті, обов'язковим заходом в частині посилення охорони праці неповнолітніх – членів фермерських господарств, повинно бути відображення зазначених особливостей у локальних нормативних актах з урахуванням спеціалізації того чи іншого сільськогосподарського підприємства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Мірошниченко О. А. Правове регулювання трудових відносин у галузі сільського господарства: дис канд. юрид. наук: 12.00.05. К., 2007. 204 с.
3. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45. Ст. 363.
4. Кодекс законів про працю України: затв. Законом УРСР від 10.12. 1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.
5. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 49. Ст. 668.
6. Про затвердження граничних норм підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми: наказ Міністерства охорони здоров'я від 22.03.1996 р. № 59. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-96#Text.
7. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх: наказ Міністерства охорони здоров'я від 31.03.1994 р. № 46. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94#Text.
8. Конвенція Міжнародної організації праці № 184 2001 року про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_504#Text.

УДК 349.6

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН В УКРАЇНІ

Обіюх Н.М.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

На сьогодні питання використання рекреаційних зон посідає важливе місце серед сучасних екологічних проблем, які стосуються великих міст. Рекреаційні зони є природоохоронними територіями, що мають особливу екологічну цінність та використовуються для відпочинку населення. Правовий режим рекреаційних зон регулюється переважно нормами екологічного права. При цьому, враховуючи комплексний характер рекреаційного використання, відносини щодо охорони окремих рекреаційних зон також регулюються нормами земельного, водного та лісового права.

Відповідно до ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» рекреаційними зонами є ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму [1]. З точки зору земельного законодавства природні рекреаційні зони розташовані на землях рекреаційного призначення. Як визначає ст. 51 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), «до земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, туристичних баз, кемпінгів …» [2].

Слід зазначити, що рекреаційна діяльність передбачає комплексне використання водних, земельних, лісових та інших природних ресурсів з метою організації відпочинку та оздоровлення населення. При цьому визначальним фактором для створення рекреаційних територій є наявність природних ресурсів, які мають унікальні природні властивості. Рекреаційні ресурси переважно входять до складу природних лікувальних ресурсів, до яких відносяться «… мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об’єкти зі сприятливими для лікування кліматичними умовами» [3].

В екологічному законодавстві передбачено окремі види рекреаційних ресурсів та принципи їх використання. Зокрема, це стосується лікувальних водних об’єктів та рекреаційних лісів. Вважаємо, що в умовах посилення несприятливої екологічної ситуації в Україні виділення окремих природних об’єктів як рекреаційних є необхідною умовою здійснення охорони водних, земельних та інших природних ресурсів, що мають рекреаційне значення і можуть використовуватись з лікувально-оздоровчою метою.

Використання рекреаційних ресурсів нерозривно пов’язано з питанням їх охорони. Насамперед це стосується проблеми охорони таких екологічних територій, як водоохоронних зон, а також лісів та зелених насаджень в межах населених пунктів. Як свідчить практика, проблема полягає в порушенні правил екологічної безпеки при поводженні з побутовими та виробничими відходами.

Також поширеною проблемою є незаконне будівництво дачних будинків та причалів у межах прибережних захисних смуг.

З приводу цього можна навести справу про визнання незаконним розпорядження голови Генічеської районної державної адміністрації Херсонської області про надання дозволу на розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок для індивідуального дачного будівництва, що суперечить правовому режиму прибережних захисних смуг (постанова ВСУ від 11 серпня 2020 р. № 821/837/17) [4].

У ході розгляду справи апеляційними судами встановлено, що рішенням від 22.05.2009р. № 478 Генічеської районної ради було затверджено проект землеустрою щодо встановлення прибережної захисної смуги уздовж Азовського моря на території Щасливцівської та Стрільківської сільських рад Генічеського району Херсонської області. Разом з тим за рішенням Генічеської районної державної адміністрації у 2017 р. передбачено розробку детального плану частини території Щасливцевської сільської ради за межами населеного пункту с. Щасливцево орієнтовно площею 6 га для індивідуального дачного будівництва. При цьому встановлено, що частина території за межами населеного пункту с. Щасливцеве, яка відведена для дачного будівництва, знаходиться в межах прибережної захисної смуги вздовж Азовського моря.

За змістом ч. 7-8 ст. 88 Водного кодексу України прибережні захисні смуги встановлюються за окремими проектами землеустрою. Проекти землеустрою щодо встановлення меж прибережних захисних смуг розробляються в порядку, передбаченому законом.

Земельний кодекс України в загальних рисах визначає, які види діяльності забороняються на землях рекреаційного призначення. Згідно статті 52 ЗК України «на землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати їх використанню за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель. На таких землях (крім, земельних ділянок зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів) допускається будівництво відповідно до чинної містобудівної документації об’єктів житлового та громадського призначення, що не порушують режим використання земель рекреаційного призначення».

Відповідно до Земельного та Водного кодексів України особливій правовій охороні підлягають землі прибережних захисних смуг**.** Це стосується тих видів господарської діяльності людини, які можуть призвести до забруднення цих територій. Зокрема, згідно статті 89 ВК України встановлено, що «у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється: 1) розорювання земель, а також садівництво та городництво; 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив; 3) влаштування літніх таборів

для худоби; 4) будівництво будь-яких споруд, крім гідротехнічних; 5) миття та обслуговування транспортних засобів; 6) влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів» [5].

Слід зазначити, що режим правової охорони рекреаційних зон насамперед залежить від їх розташування. Якщо природні рекреаційні зони знаходяться на території курортів або лікувально-оздоровчої місцевості, то їх охорона буде визначатись нормами Закону України «Про курорти». Але якщо рекреаційні зони розташовані поза межами курортів, а їх використання пов'язане із здійсненням рекреаційної діяльності, тоді охорона таких природних територій буде здійснюватися в рамках земельного та водного законодавства, що визначає правовий режим земель рекреаційного призначення, а також земель водного фонду.

Отже, правова охорона рекреаційних зон має комплексний характер, що охоплює сукупність правових норм земельного, водного, лісового та курортного законодавства. Можна вважати, що це окремий міжгалузевий інститут екологічного права, який має складний, комплексний предмет правового регулювання.

Хотілося б зазначити, що створення рекреаційних зон є важливим та необхідним напрямом ефективного використання земель, які перебувають у власності територіальних громад. Розвиток та поліпшення якості життя в населених пунктах нерозривно пов'язані з охороною навколишнього середовища та забезпеченням здоров'я населення. Тому при розробленні проектів землеустрою органи місцевого самоврядування повинні враховувати необхідність створення рекреаційних зон, які відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку територій.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III (зі змінами та допов. від 17.11.2021 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text
3. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III. Дата оновлення: 16.10.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text
4. Постанова Верховного Суду України № 821/837/17 від 11 серпня 2020 р. URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90899142
5. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. Дата оновлення: 1.01.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text

УДК 339.726.5:331.101.264

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПЛАТИ ЛИСТКА ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Євтушенко Ю.І.,
студентка факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник - **ДАРАГАНОВА Н.В.,**
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ Україна.

Національна статистика свідчить про те, що кількість відвідувань населення України лікувально-профілактичних закладів з приводу захворювань за останні п'ять років коливалася в межах 5 – 6 відвідувань однією особою на рік, також зростають і втрати робочого часу з цієї причини.

Допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням, виплачується Фондом соціального страхування України застрахованим особам починаючи з шостого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності або до встановлення медико-соціальною експертною комісією інвалідності незалежно від звільнення застрахованої особи в період втрати працездатності, у порядку та розмірах, встановлених законодавством.

Згідно зі ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», оплата перших 5-ти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, що не пов'язано з нещасним випадком на виробництві, здійснюється за рахунок коштів роботодавця [1].

Допомогу з тимчасової непрацездатності виплачують застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах: 60 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж до п'яти років; 80 відсотків, якщо страховий стаж від п'яти до восьми років; 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років. Оплату перших 5 днів непрацездатності здійснює роботодавець

Працівникові, якого вже звільнено, треба подати листок непрацездатності, інакше підприємство не буде мати підстав для нарахування й виплати лікарняних. В такому випадку оплату перших 5-ти днів тимчасової непрацездатності працівникові нарахують і виплатять не в день звільнення, а пізніше. Допомогу з Фонду буде виплачено тільки після надходження на

окремий рахунок суми коштів, зазначених у заяві-розрахунку. Підприємство після надходження коштів виплачує їх звільненому працівникові. З огляду на зазначене, виплата нарахованих лікарняних після дати звільнення працівника не порушує вимог ст. 116 КЗпП України. Виплатити їх підприємство зобов'язане в найближчий день виплати заробітної плати, а допомогу з Фонду – після надходження коштів на рахунок. Після звільнення працівника підприємство не несе обов'язку страхувальника, як і платника страхових внесків. Особам, яким після звільнення нараховано допомогу по тимчасовій непрацездатності, єдиний внесок на зазначені суми не нараховується [2, с. 7].

У Німеччині хворий працівник перші 3 дні хвороби (особливо якщо це обмежується лише трьома днями) може взагалі не надавати жодного листка про непрацездатність. Зазвичай достатньо лише зателефонувати на роботу з повідомленням про хворобу. При тривалішому захворюванні працівник обов`язково повинен пред`явити роботодавцю виданий лікарем бюлетень. І роботодавець зобов`язаний впродовж шести тижнів – тобто півтора місяці – виплачувати хворому працівнику його заробітну плату в повному обсязі. По їх закінченню оплату здійснює лікарняна каса, хворий працівник, як правило, отримує 70 % суми своєї заробітної плати «до сплати податків», або не більше 90 % суми «чистої» заробітної плати. Та якщо вже на початку хвороби зрозуміло, що термін лікування триватиме понад 6 тижнів, то виплату компенсації роботодавець може передати лікарняній касі не дочекавшись закінчення 6-тижневого терміну. Впродовж кожних трьох років працівник, який захворів, може перебувати на утриманні соціального страхування загалом не більше 78 тижнів, тобто приблизно півтора року [3, ст. 129].

У Нідерландах тимчасову непрацездатність реєструє сам працівник без огляду його лікарем, якщо її термін не перебільшує 5 днів. Працівник, який захворів, повинен по телефону до 10-ї години повідомити роботодавця про свою непрацездатність. Роботодавець зобов`язаний зареєструвати факт непрацездатності і повідомити районне агентство охорони праці на виробництві, де ведеться база даних усіх випадків непрацездатності на всіх підприємствах і фірмах. В агентстві працюють лікарі-експерти з охорони праці і соціальні працівники-контролери. На великих підприємствах ці функції виконують цехові лікарі. В агентстві працюють лікарі-експерти з охорони праці і соціальні працівники-контролери. На великих підприємствах ці функції виконують цехові лікарі. Якщо за базою даних конкретний працівник хворіє рідко (1 раз в 2–3 роки), то він лише отримує поштою анкету, в якій має відповісти на запитання: що з ним трапилось, коли він планує приступити до роботи і як він вважає, чи не пов`язане його захворювання якимось чином з ситуацією на робочому місці (холодне приміщення, відсутність підйомних

механізмів, надто велике інформаційне навантаження тощо). Працівника, який довго і часто перебуває на лікарняних, запрошують на очну співбесіду за кожним випадком захворювання до районного офісу охорони праці на виробництві. Лікар-експерт не оглядає пацієнта, а запитує, чому він так часто хворіє, що говорить його сімейний лікар. Представники підприємства також відвідують працівників, які часто хворіють. Якщо на підприємстві багато фактів непрацездатності (наприклад, люмбаго, професійний стрес), то це є підставою для його інспектування і внесення пропозицій щодо покращення умов праці. Можуть бути використані санкції до адміністрації – підвищення розміру щорічного внеску на страхування тимчасової непрацездатності. Аналогічні заходи щодо контролю за умовами праці є і в інших країнах. Перші 30 днів перебування на лікарняному листку повинен оплачувати роботодавець. При хворобі працівника більше 1 місяця, надалі лікарняний листок оплачує Національний фонд страхування випадків непрацездатності. В цій ситуації здоров`я працівника стає привабливою ринковою цінністю для роботодавця, що підштовхує його до максимально можливого поліпшення умов праці (оптимальна температура в приміщенні, використання підйомних механізмів для піднімання вантажів, найм додаткових працівників за великої кількості випадків професійного стресу в працівників розумової праці тощо) [4, с. 34].

В Латвії та Швеції на сьогодні держава зобов`язує роботодавців оплачувати працівникам лікарняні листи впродовж перших двох тижнів хвороби. А ось в Чехії перші три дні тимчасової непрацездатності взагалі не оплачуються, а наступні 15 днів оплачують за рахунок роботодавця і тільки після цього терміну, якщо працівник все ще хворіє, оплату здійснює медична страхова компанія.

У Фінляндії працівників більш цінують адже, якщо працівник відсутній на роботі через хворобу 2–3 дні, то йому також не потрібна довідка від лікаря. Достатньо повідомити про це роботодавця. Перші 70 чи 75 днів тимчасової непрацездатності оплачуються повністю, потім – 2/3 заробітної плати. Причому всі ці виплати здійснює роботодавець. Лише невелику їх частину йому компенсує спеціальне федеральне Відомство по народних пенсіях.

У Норвегії працівник може хворіти без звернення до лікаря 3 календарних дні 4 рази впродовж одного року. При цьому трудовий стаж має становити мінімум 2 місяці. Виплати по хворобі перші 2 тижні здійснює роботодавець. У Великобританії також будь-який працівник може хворіти без довідки від лікаря 4 робочих дні [5, с. 234].

Отже, можна стверджувати, що на підставі проведеного аналізу, ризик втрати тимчасової працездатності є доволі поширеним. Його настання в першу чергу залежить від умов праці, тому більш доречним буде у страхуванні

тимчасової непрацездатності, збільшити кількість днів, за які лікарняні виплачують за рахунок роботодавця. Це дасть змогу підвищити увагу керівництва на здоров'я працівника, безпеки та умов його праці. Також потрібно законодавчо закріпити відповідальність (адміністративну, кримінальну, а також дисциплінарну) лікарів за необґрунтовану видачу або ж продовження листка тимчасової непрацездатності.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 18 жовтня 1999 р. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text.
2. Олійник О.О. Зарубіжний досвід відшкодування витрат, пов'язаних з тимчасовою непрацездатністю URL: https://dse.org.ua/arhcive/15/10.pdf.
3. Сенінський С. Системи оплати тимчасової непрацездатності у Фінляндії, США, Німеччини та Ізраїлі. Радіо Свобода. Програми. URL: http://archive.svoboda.org/programs/bm/2003/bm.011003.asp.
4. Русович В. Лікарняний лист без огляду лікаря. Медичний вісник, 15 травня 2007 р. URL: http://www.medvestnik.by/news/content/tribuna/60.html
5. Про службу соціального та пенсійного забезпечення у Норвегії. Членство у folketrygde – Частина II Новини Russisk Portal URL: http://www.russisk.org/modules.php?name=News&file=article&sid=2095

УДК 351.84:364.044

ЩОДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

Лук'яненко В. О.
студент 3 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
Науковий керівник - **КОНДРАТЮК Т. М.**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

На сьогоднішній день можна говорити про дуже складну ситуацію в державі. Більшість грошових надходжень до державного бюджету зазнали змін, тому країна намагається втримувати рівень соціального забезпечення завдяки допомозі з боку іноземних країн. У цьому контексті важливим постає питання саме надання допомоги малозабезпеченим сім'ям. Кількість сімей, які

потребують підтримки держави, зокрема фінансової, значно збільшилася внаслідок війни. Згідно законодавчого визначення, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – це щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Економічна криза та військові дії в нашій країні призвели до того, що чимало сімей зараз залишилися без засобів для існування або недоотримають заробітну плату, а дехто взагалі лишився без роботи. За таких умов деяким родинам надзвичайно важко вижити без фінансової допомоги держави. Одним із головних завдань соціальної політики держави являється надання допомоги малозабезпеченим сім'ям.

У статті 3 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» встановлено, що право на державну соціальну допомогу мають малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають на території України[1].

Важливим є те, що державна соціальна допомога прямо пов'язана із таким поняттям, як «прожитковий мінімум». Саме від нього залежить сума виплат. Прожитковий мінімум для сім'ї – це визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення [2]. Розмір державної соціальної допомоги визначається з урахуванням рівня прожиткового мінімуму.

Розглянувши вищенаведене, варто наголосити на тому, що ж розуміється під терміном «малозабезпечена сім'я». Малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних причин або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Право на дану допомогу залежить не лише від доходів, але і від майнового стану сім'ї, зайнятості працездатних членів сім'ї та інших факторів.

Одним із головних складових соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, наряду із розміром грошових виплат, являється період, під час якого надаються певні виплати. Загалом допомога призначається на півроку, але через шість місяців сім'я повинна знову підтвердити своє право на виплати. Якщо говорити про періодичність, то вони виплачуються щомісячно.

Необхідно зазначити, що в Україні вжито певних заходів щодо протидії шахрайству в системі соціальної допомоги. На законодавчому рівні створено інститут соціальної інспекції, затверджено Положення про державного соціального інспектора[3] та форму Акту обстеження матеріально побутових умов сім'ї[4]. В окремих механізмах надання державної соціальної допомоги

визначені повноваженням соціального інспектора, коли рішення щодо надання допомоги приймається лише за його участю.

Удосконалення діяльності інституту соціальних інспекторів передбачено Указом Президента «Про основні напрями вдосконалення систем соціальних виплат населенню» від 10 травня 2006 року № 359[5].

Аналізуючи міжнародний досвід з питань допомоги малозабезпеченим сім'ям, необхідно зазначити, що в основному програми з підтримки мають на меті боротьбу з бідністю. Це вказує на те, що дана програма спрямована на найбідніші верстви населення. Допомога надається переважно сім'ям, де є діти, так як такі сім'ї найбільш вразливі. Переважно в грошовій формі, хоча досить велику її частку складають податкові пільги та послуги.

Щодо ситуації в Україні, то доцільним є використання міжнародного досвіду, щодо питань допомоги малозабезпеченим сім'ям. Зокрема, це стосується спрямованості допомоги, у першу чергу, на ті сім'ї, в яких є діти, так як вони мають найбільший ризик виникнення малозабезпеченості[6, с. 136]. Крім того, допомогу потрібно надавати не тільки в грошовій формі, а й у комбінованому вигляді. У деяких випадках це навіть краще для сім'ї.

Також важливим аспектом державної соціальної політики з підтримки малозабезпечених сімей має бути стратегічна її спрямованість. Держава повинна вживати заходи, щодо зменшення кількості таких сімей.

Наразі, в умовах воєнного часу в Україні строк виплати державної соціальної допомоги, яку було призначено раніше, продовжується на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування і виплачується за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад. Виплата допомоги не зупиняється, навіть якщо отримувач пропустив строк її перегляду[7].

Після завершення воєнного стану громадяни мають оновити документи протягом місяця, щоб продовжити отримувати допомогу. У регіонах, де відділи соціального захисту не працюють, Ощадбанк здійснює виплати грошових допомог, пільг та житлових субсидій. Якщо люди не звернулися за допомогою протягом 60 календарних днів, кошти повернуться Мінсоцполітики.

Отже, підводячи певні висновки, можна стверджувати, що питання забезпечення малозабезпечених сімей в Україні є актуальним. Існує нормативна база, яка регулює дане питання. Держава намагається всіма силами забезпечувати виплати, але потрібно розуміти, що в такий нелегкий час, це досить складно. Кількість малозабезпечених сімей збільшується, однак держава вживає можливі заходи, приймає нормативні акти, якими регулюється дане

питання і намагається допомогти нужденним сім'ям. У загальному, система являється досить збалансованою, але також присутні певні недоліки, які потребують доопрацювання і можна буде усунути в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1 липня 2020 р. № 35. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 35. ст.290.
2. Про прожитковий мінімум: Закон України від 20 січня 2018 р. № 38 Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. ст.348.
3. Деякі питання надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2001 № 1091. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1091-2001-%D0%BF#Text.
4. Про затвердження форми Акта обстеження матеріально-побутових умов сім'ї: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 28.04.2004 № 95. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-04#.
5. Про основні напрямки вдосконалення системи соціальних виплат населенню: Указ президента України від 10.05.2006 № 359. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359/2006#
6. Коломойцев М. М. Правове регулювання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2015. 199 с.
7. Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України № 214 від 07 березня 2022 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-derzhavnoyi-socialnoyi-dopomogi-na-period-vvedennya-voyennogo-stanu-214

УДК 349.2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Іванець І. О.
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник - **КОНДРАТЮК Т.М.**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

З урахуванням тих обставин, які склалися нині в країні, соціальні послуги являються актуальним питанням сьогодення, оскільки велика кількість людей опинилася у складних життєвих обставинах та потребують допомоги. Тому, найперше, потрібно з'ясувати поняття соціальних послуг. Серед підходів

науковців можна виокреми визначення соціальної послуги як процес, гарантований з боку держави та спрямований на підтримку життєдіяльності окремих соціальних категорій населення [1, с. 9].

На законодавчому рівні поняття соціальні послуги визначено в Законі України «Про соціальні послуги», який зазначає, що це дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. В свою чергу під складними життєвими обставинами законодавство трактує - обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно [5]. Для прикладу, соціологи, під складними життєвими обставинами розуміють обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, стихійне лихо, катастрофа тощо) [3, с. 59].

Слід зазначити, що право на отримання соціальних послуг, мають громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах проживають або перебувають на території України, у тому числі біженці, що належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах.

Основними засадами надання соціальних послуг є:

- сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони неспроможні подолати за допомогою наявних засобів і можливостей;
- попередження виникнення складних життєвих обставин;
- створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають [4, с. 31].

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про соціальні послуги» вразливі верстви населення можуть отртимувати соціальні послуги через:

1) установи/заклади надання соціальних послуг стаціонарного чи тимчасового перебування;

2) установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі;

3) недержавні юридичні особи, громадські об'єднання, благодійні, релігійні організації, фізичні особи - підприємці та фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності [5].

Погоджуємося з думкою, що суб'єкти, які надають соціальні послуги, повинні забезпечувати повну конфіденційність відносин з клієнтами та нести відповідальність за дотримання етичних і правових норм [4, с. 31].

В цілому, соціальні послуги можна класифікувати за способом надання; за місцем отримання; за строками отримання.

Соціальні послуги за способом їх надання згідно ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» поділяються на:

1) прості – не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги;

2) комплексні – передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної;

3) комплексні спеціалізовані – надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг;

4) допоміжні – надаються у вигляді натуральної допомоги.

Соціальні послуги за місцем отримання поділяються:

1) за місцем проживання чи перебування отримувача;

2) у приміщенні надавача стаціонарно – в умовах цілодобового перебування чи проживання отримувача із забезпеченням харчуванням та умовами для проживання, або напівстаціонарно – протягом визначеного часу доби;

3) за місцем перебування отримувача поза межами місця проживання та приміщення надавача, у тому числі на вулиці.

Соціальні послуги залежно від строку отримання поділяються на:

1) екстрені – надаються невідкладно (протягом доби) у зв'язку з обставинами, що загрожують життю та/або здоров'ю отримувача;

2) постійні – надаються не менше одного разу на місяць протягом більше одного року;

3) тимчасові – надаються не менше одного разу на місяць протягом одного року;

4) одноразові – мають разовий характер [5].

Однією з форм надання соціальних послуг являється матеріальна допомога. Така допомога може надаватися у грошовій або натуральній формі: продукти харчування, засоби санітарії і особистої гігієни, засоби догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації [2, с. 56].

Ураховуючи вищеописане, слід зазначити, що для підвищення якості надання соціальних послуг необхідна поява нових недержавних суб'єктів надання таких послуг, що призведене до конкуренції на ринку та підвищить рівень надання соціальних послуг.

Отже, соціальні послуги, спрямовані для підвищення якості життя людей, забезпечення благополуччя та гідних умов населення, що безумовно являється одним із головних завдань будь-якої країни, тим більше в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Греба Р. В. Підходи до інтерпретації поняття «соціальна послуга» в теорії державного управління. *Державне управління на місцеве самоврядування*, 2016. Вип. 3 (30) С. 6-12
2. Плисенко Г. П. Практика вдосконалення системи соціальних послуг у форматі «прозорий офіс». *Інфраструктура рику,* 2018. Вип. 19. С. 55-60
3. Понікаров В. Д., Топоркова М. М. Пенсійне та соціальне забезпечення: Підручник. Харків: ВД «ІНЖЄК», 2006. С. 400
4. Попова С. М., Попова Л. М. Особливості надання соціальних послуг в Україні. *Європейські перспективи*, 2014. Вип. 10. С. 29-36
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

УДК 371.035.3

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ломакіна І. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно –правових дисциплін,
Білоцерківський національний аграрний університет.
м. Біла Церква, Україна

В. А. Сухомлинський глибоко вірив у облагороджувальну силу праці: «Якщо дитина вклала частку своєї душі в працю людей і знайшла в цій праці особисту радість, вона вже не зможе стати злою, не доброю людиною». Наголошуючи на ролі виховання, К. Д. Ушинський писав: «Можливість праці та любов до нього – найкраща спадщина, яка може залишити своїм дітям і бідний і багатій». Отже, що таке працю?

Працю слід розглядати як розумового виховання дітей, оскільки він сприяє розвитку мислення, уваги, кмітливості, творчої уяви, уміння планувати свою роботу. Трудове виховання має входити життя дитини з раннього віку і здійснюватися послідовно і систематично.

Якщо умови трудового виховання неповнолітніх мають постійні трудові обов'язки, до школи групи вони успішно опановують передбачені програми трудовими навичками та вміннями, з цікавістю займаються будь-якими видами праці.

Спрямовуючи трудову діяльність неповнолітніх, ми основну увагу приділили розвитку в них організаторських навичок, намагалися більше розвивати почуття товариства та прагнення взаємодопомоги. Пропонувавши

навчити виконувати ту чи іншу роботу неповнолітніх, які довго не відвідували дитячий садок, заохочували дружні відносини, що виникали в ході трудового процесу. Для неповнолітніх у нас було запроваджено правило: "Навчився працювати, навчи товариша". Це справляло позитивний вплив як у " вчителів , і на учнів.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про охорону дитинства» всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи. Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Проблема трудового виховання дітей починається з переосмислення суспільством поглядів на працю. Відсунувши всі найважливіші функції праці, суспільство виділіло одну — засіб досягнення матеріальних благ (чи особистих інтересів). Впровадження західної культури привнесло в менталітет народу поняття про дитячу працю, як експлуатацію. Це не єдина, але найвагоміша проблема, яку зустрічає на своєму шляху трудове виховання дітей та молоді.

Поняття «праця» зазнало багатьох змін. Стерлося те благородне і пафосне забарвлення, що було в радянські роки. Все частіше праця асоціюється з чимось важким, небажаним та неминучим. Змінилася і сама мотивація праці. Суспільні цілі поступилися місцем особистим. Трудова діяльність сучасної людини - це його робота (заробіток), присадибне господарство, побутові домашні клопоти, і, у кращому разі, допомога близьким. Суспільно-корисна праця існує сьогодні у малих кількостях у вигляді волонтерської діяльності. Спрямований, як правило, на допомогу слабким і нужденним (будинки для людей похилого віку, дитячі будинки, допомогу тваринам), волонтерська праця все одно часом зустрічає непорозуміння. Фраза «суспільно-корисні роботи» швидше викличе негатив, ніж гордість та схвалення, асоціюючи з арештом та примусами. Проблема прилучення неповнолітніх трудової діяльності не нова і набула сьогодні особливого дискусійного звучання. Неоднозначність та дискусійність проблеми залучення неповнолітніх до праці полягає у суперечливості можливості використання трудової діяльності у шкільному віці.

Трудове виховання неповнолітніх у час є актуальною темою. Праця – це могутній вихователь у педагогічній системі виховання. Працьовитість і здатність до праці не дається від природи, а виховується з раннього дитинства.

Праця розвиває людину фізично. І, нарешті, праця має приносити радість, приносити щастя.

На тлі цього праця неповнолітніх сприймається батьками, як щось маловажне, а для деяких, абсурдне. Адже діти не заробляють, їхня діяльність не приносить їм прямої вигоди, а найчастіше спрямована на громадську користь. Про те, як багато блага для особистості несе в собі трудове виховання, мало хто знає. Більшість батьків сприймають працю саме як працю, не зважаючи на виховний ефект. Звідси протести, негатив серед батьків, конфлікти у навчальних закладах.

Проблеми трудового виховання неповнолітніх:

-нестача нових розробок, методик, статей з виховання праці;

-знижений інтерес дитини до праці;

-нестача або пасивна відсутність взаємодопомоги з боку батьків.

Виховання працею, як один з найважливіших аспектів розвитку особистості, починається не в школі (дитсадку), а з того моменту, коли маленький цікавий чоловічок починає спостерігати за діяльністю батьків, і прагне імітувати її. Треба сказати, що працювати неповнолітні хочуть. Вони із задоволенням роблять усе, що їм доручають дорослі. Нехай їхня діяльність далека від ідеалу, але в цьому віці важливий процес, а не кінцевий результат.

Навчально-виховні заклади під час укладання договору з підприємствами, установами і організаціями на підготовку кадрів обумовлюють спільно з їх власником або уповноваженим ним органом вимоги щодо проведення виробничої практики або виробничого навчання тільки на тих робочих місцях, що атестовані і відповідають нормативним актам про охорону праці, та додаткові вимоги щодо навчання професіям, пов'язаним з важкими роботами і роботами з шкідливими або небезпечними умовами праці, які потребують щорічної перевірки знань з охорони праці. Праця неповнолітніх захищається також КЗпПУ, в якому цьому питаню відокремленна окрема XIII глава про працю молоді. В данні главі передбаченно Стаття 187. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах

Основним прикладом для неповнолітніх є дорослі. Побутова праця сьогодні значно легша порівняно з минулим століттям. Техніка готує, стирає, миє посуд. Батьки все частіше проводять час за комп'ютерами та смартфонами, ніж у праці та діяльності. Діти бачать – діти повторюють.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Прийнята на п"ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р.. Харків : Фоліо, 2004. 48 с.

2. Кодекс законів про працю України. : Станом на 1 верес. 2000 р. Київ : Атіка, 2000. 96 с.

3. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII : станом на 14 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text
4. Пилипенко П.Д. Трудове право України : підруч. для студ. ВНЗ. Київ : 2003. 428 с.
5. Прокопенко В.І. Трудове право України. Харіків. 1998р. 216 с.
6. Сыроватская Л.А. Трудовое право: Учебник 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1998. С. 252.
7. Наказ „Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх" № 46 від 31.03.94 м. Київ Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 липня 1994 р. за № 176/385.

СЕКЦІЯ 4

ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА

УДК 378.147

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ГАЛУЗІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Цвид-Гром О.П.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква Україна

Поняття *digital presence* – цифрова присутність сьогодні стосується усіх сфер діяльності суспільства. Підприємства, установи вимагають від працівників не лише високого рівня професійних знань, умінь, а й, навичок комунікації, здатності до самоорганізації, володіння комп'ютерними навичками та офісними програмами. Актуальність формування «соціальних навичок» (soft skills) обумовлена динамічними інноваційними процесами в епоху цифрових технологій, диктується вимогами часу, а тому – змінюється погляд на професіограму молодого фахівця.

Невід'ємною частиною надання фахових юридичних послуг є уміння створювати і працювати у пошукових базах даних, реєстрах, мобільних додатках, працювати у системі електронного документообігу (ставити електронний цифровий підпис), організовувати відеоконференції і т.п. Тепер недостатньо просто знати закони. Наразі, щоб бути конкурентоспроможним, юрист має знати сучасні технологічні рішення, способи автоматизації, доступні для професії. У повсякденну роботу входять не тільки нові програми, які прокладають шлях до нових клієнтів та спрощують обслуговування в юридичній сфері. Сьогодні юрист має вивчати людські

фактори кібербезпеки, психологію та схеми діяльності хакерів, базові принципи захисту даних в умовах посиленого ризику, систему електронного документообігу.

Освоєння технологій сприятиме створенню нової професії на стику IT та права; забезпечить юристу та його клієнтам лідерство, необхідне для досягнення конкурентних переваг на сучасному ринку. Тож майбутнє за інтелектуальними системами, що трансформують юридичну практику, та юристами, які вміють ними керувати.

Важливим питанням на сьогодні є переведення у діджитал-площину роботу правничої сфери. Наразі у світі набувають популярності маркетплейси юридичних послуг, компанії інвестують величезні кошти у розробку нейромереж, що надаватимуть юридичні консультації онлайн. Чат-боти допоможуть автоматизувати ряд процесів: оскарження штрафів, заповнення простих документів, реєстрацію товарних знаків тощо. Зараз доступні системи автоматизації юридичної діяльності («Електронний суд», Easy Con), збільшується кількість нових сервісів, націлених на надання юридичної консультації 24/7. У питаннях забезпечення ефективної цифровізації процесів у правовій та законодавчій системах, слід орієнтуватися на міжнародний досвід [1].

Сьогодні простежуються такі основні цифрові тренди юридичної сфери:

1 Хмарні технології продовжать завойовувати ринок. «Хмарними» можуть бути навіть юридичні компанії, адже надання юридичних послуг у віртуальному просторі стає дедалі більш розповсюдженою практикою.

2 Теми GDPR, блокчейну та кібербезпеки залишатимуться в центрі уваги. Питання захисту інформації буде в центрі запеклих дискусій, адже йдеться не лише про безпеку даних та конфіденційність, але й про свободу.

3 Нові технології просування та управління відносинами з клієнтом. Мобільні додатки, CRM-системи призначені виключно для потреб юридичної фірми, нові ідеї використання традиційних соціальних медіа – все це дозволить зробити лідогенерацію ефективнішою та більш якісно керувати клієнтським досвідом. Наразі все піддається автоматизації: управління контактами, постановка завдань, відстеження перебігу справи, створення типових документів, обчислення робочого часу юриста, виставлення рахунків, фінансова звітність і бухгалтерія.

4. Розробка аналітичних продуктів, заснованих на аналітичному інтелекті. Використання штучного інтелекту як платформи стане більш поширеним і доступним не лише для великих компаній. Продукти на основі штучного інтелекту, здатні аналізувати великі масиви юридичної інформації та навіть приймати рішення, можуть пришвидшити революцію в юридичній

сфері та є інвестиційно привабливими. Постає питання зрілості суспільства, яке матиме такі технології [2].

Таким чином, діджиталізація полягає не в тому, щоб автоматизувати правничу діяльність, а в тому, щоб зробити її більш ефективною завдяки технологіям. Тож це складне явище, яке включатиме, передусім, зміну мислення та поведінки людей, формування культури використання даних. Суспільна роль юристів у цьому питанні полягатиме у виробленні меж та правил користування ними.

Список використаних джерел:

1. Стародуб І. Діджиталізація правовідносин. URL: https://legalhub.online/blogy/didzhytalizatsiya-pravovidnosyn

2. Загашева Н. Діджиталізація ринку юридичних послуг: провідні тренди 2020. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/didzhitalizaciya-rinku-yuridichnih-poslug-providni-trendi-2020.html

УДК 81:37.1.001(045)

ВРАХУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Велика К.І.
асистент кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет,
м. Біла Церква, Україна

Навчання студентів іноземної мови під час війни є значним викликом для педагога. Важкий емоційний та фізичний стан як у викладачів так і студентів негативно впливає на процес навчання. Опитування студентів показує, що зникає бажання навчатися через тривожний стан, відчуття страху за своє життя або навіть відсутність комфортних умов для дистанційного навчання. У здобувачів вищої освіти з’являється розсіяність та неуважність. Така тенденція не сприяє засвоєнню іншомовного навчального матеріалу. Викладачу доводиться змінювати звичайну форму проведення заняття, шукати такі методи навчання, які покращують психоемоційний стан, можуть переключати та концентрувати увагу на вивчення іноземних мов.

Психологи радять вносити змінити у організацію навчального процесу, робити більший акцент на психологічну підтримку, спілкування, переключення уваги, пом’якшити вимоги оцінювання. Навчання не повинно створювати додаткові стресові ситуації та хвилювання. Бажано більше звертати увагу на повторення пройденого матеріалу [5].

У пошуках відповідних методів навчання іноземних мов доводиться також враховувати сучасні умови проведення дистанційного заняття. Тобто такі методи, які можна реалізувати онлайн на освітніх платформах (Moodle) чи хмарних технологіях (Zoom, Google Classroom).

Із традиційних методів, які добре зарекомендував себе для проведення дистанційних занять онлайн, можна назвати комунікативно-когнітивний метод. Ключові ситуативні вправи на задану тему в іншомовній культурно-лінгвістичній реальності, рольові ігри, діалоги, робота в парах так само вдало залучають студентів до навчання онлайн. Завдяки новим комп'ютерним технологіям вдається краще реалізовувати аудіо-візуальний супровід для швидкого занурення у іншомовне середовище. Реалістичний приклад носіїв мови покращує сприйняття і відтворення мови. Також є можливість демонстрації автентичного граматичного іншомовного матеріалу для аналізу та порівняння, який є одним із основних когнітивних прийомів.

Під час моделювання ситуації реального спілкування, відбувається оволодіння навичками читання, аудіювання та письма, увага звертається на формування навиків усвідомленого навчання. Викладач використовує різні когнітивні прийоми, робить можливою самооцінку студентами їхніх успіхів у навчанні [2].

Через важкий психоемоційний стан та неможливість в організації всіх зручностей дистанційного навчання в умовах війни не всі елементи заняття за комунікативно-когнітивного методу вдається використовувати. У більшій мірі застосовуються навчальні платформи для дистанційного навчання.

Методика викладання іноземних мов вже стикалася із схожими випробуваннями підчас та після Другої світової війни, внаслідок чого виникали нові методи та школи іноземних мов (навчальні методи: натуральний, прямий, аудіо-лінгвальний, аудіо-візуальний, комунікативний і тд.) [1, с. 69 – 74].

Основним завданням воєнних та поствоєнних методів полягало в переключенні та збереженні уваги шляхом занурення в іншу мовленнєву реальність, повторенні вивченого матеріалу. Використовується більше вправ для усного мовлення, аудіювання, але зменшуються завдання для письма і виконання домашньої роботи.

Подібні принципи закладені і в методиці професора Робіна Каллана (Callan Method). Хоч його методика з'вилася досить давно і вважається нетрадиційною, її використовують і досі. Заснована ним школа іноземних мов на Оксфорд-стріт продовжує свою роботу, удосконалюючи нестандартний комунікативний підхід професора. Метод спрямований на розуміння англійської мови відразу без перекладу [3].

Вправи за цим методом дозволяють переключитися в інше іноземне середовище і утримувати увагу. Завдяки заглибленню у іншомовне середовище, зникає мовний бар'єр. Новий мовний матеріал накладається на попередній і накопичується як сніжний ком. Основний акцент сфокусований на аудіюванні та усній мові, але читання та письмо як важливі компоненти при вивченні іноземної мови теж використовуються в структурі уроку.

Практичне заняття організовується таким чином: 35 хвилин виділяється на мовлення, 10 хвилин на читання і 5 хвилин – письмовий диктант. Мовленнєві вправи побудовані на введенні граматичних вправ і лексиці, але мають ключову особливість у вигляді запитань та відповідей [4].

Студенти відразу навчаються сприймати іноземну мову і розмовляти нею, коли дають повні розгорнуті відповіді із тою лексикою, що чують у запитанні. Вони автоматично використовують в усному мовленні на практиці нову лексику та граматику, а викладач допомагає, виправляючи помилки. Весь попередній мовний матеріал відпрацьовується до автоматизму із поступовим додаванням нового.

Отже, у період війни, коли студенти відчувають стрес та втому, мають низький психо-емоційний стан, навчання повинно приносити позитивні емоції та задоволення разом із вивченим матеріалом. Організація процесу навчання повинна перебудовуватися, задовольняючи потреби психологічного стану та умов навчання студентів. Для запобігання неуважності та розсіяності, що виникають через тривожність та страх за своє життя, викладач підбирає найбільш потрібні у цій ситуації методи викладання іноземних мов, скорочує об'єм домашньої роботи та вивчення нового матеріалу, відводить більше часу на засвоєння вивченого матеріалу до автоматизму. Основна увага заняття фокусується на принципі переключення студента на позитивні емоції, занурення в іншу іншомовну реальність.

Список використаних джерел:

1. Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. https: // kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013 metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf.
2. Марченко Н. Комунікативно-когнітивний підхід до навчання майбутніх учителів німецької мови на базі англійської. https://social-science.uu.edu.ua/article/447.
3. Метод Каллана як прогресивна техніка навчання. URL: https://www.dut.edu.ua/ua/news-1-525-7143-metod-kallana-yak-progresivna-tehnika-navchannya_kafedra-inozemnih-mov.
4. Метод Каллана (Callan Method). http://cyclowiki.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0.

5. Правила організації навчання під час війни: поради психолога. https://www.pdatu.edu.ua/novyny/pravila-organizatsiji-navchannya-pid-chas-vijni-poradi-psikhologa.html.

УДК 81.340

ЗАКОНОДАВЧІ НОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Шульська Н. М.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Римар Н. Ю.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри славістичної філології,
педагогіки та методики викладання
Білоцерківський національний аграрний університет
Зінчук Р. С.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Сьогодні питання законодавчого врегулювання популяризації української мови як рідної і її функціонування на всіх рівнях суспільства набуває особливої актуальності, що визначає основні стратегії та пріоритети, зумовлені багатовіковою асиміляційною політикою тих, хто деформував мовно-культурний та інформаційний простір і робив усе можливе, щоб перешкоджати вільному функціонуванню української мови як державної. Хоча зрозуміло, що якраз мовний чинник є гарантією збереження ідентичності нашого народу, зміцнення державної єдності всього українського суспільства. Відомо, що мова – це системотвірний складник громадянства й цілісності нації. З метою консолідації української мови на державному рівні, посилення її державотворчого потенціалу, гарантування територіальної цілісності та національної безпеки України Верховна Рада України схвалила закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який набрав чинності із 16 липня 2019 р. Частину норм цього закону виконували ще раніше, адже українська мова була обов’язковою і до того: у рекламі, медицині, транспорті, діловодстві, документообігу, науці, проєктній діяльності тощо. Відповідно, тепер «статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов’язковість її використання на всій території України при

здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя» [1]. У законі стверджено, що українська мова як єдина державна є мовою міжетнічного спілкування, а також гарантією захисту прав кожного українського громадянина, неналежно від його етнічного походження, а також чинником єдності й національної безпеки України.

Як зазначали на сайті Уповноваженого із прав захисту української мови, із 16 липня 2021 року розпочався новий етап втілення норм цього закону, адже набрали чинності частини друга-шоста, восьма статті 23, а також стаття 26 зазначеного Закону України [2]. Адже відбулося збільшення присутності української мови в публічній сфері, а також зміцнився її статус як державної. Стали також чинними норми, які є важливими для великої категорії людей. Вони пов'язані насамперед зі сферою культури, розваг, туризму, книговидавництва та книгорозповсюдження, виробництва фільмів, особливості їхньої демонстрації в кінотеатрах і на телебаченні. Відповідно до внесених змін визначено, що мовою проведення культурно-мистецьких заходів є державна мова. У законі зазначено, що «застосування інших мов під час таких заходів дозволяється, якщо це виправдано художнім, творчим задумом організатора заходу, а також у випадках, визначених законом щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України» [1]. Якщо все ж відбувається на вітчизняних культурних заходах виступ іншою мовою, то організатори повинні забезпечити синхронний чи послідовний переклад такого виступу державною, тобто українською мовою. Важливо також, що інформаційно-рекламні матеріали, підготовлені для розповсюдження про культурно-мистецькі та видовищні заходи (афіші, оголошення, вхідні квитки), повинні бути надруковані винятково українською мовою. Закон регламентує, що «допускається використання інших мов поряд із державною мовою, при цьому текст іншою мовою не може бути більшим за обсягом та шрифтом, ніж текст державною мовою» [1]. Мовою музейної діяльності, поширення та демонстрування фільмів в Україні, а також різноманітних виставок є державна мова. Те ж саме стосується і театральної справи. Показ вистави в державному чи комунальному українському театрі може здійснюватися іншою мовою за умови супроводжувального перекладу державною мовою за допомогою субтитрів чи звукового перекладу. Демонстрація фільмів мовою оригіналу за погодженням із центральним органом виконавчої влади допускається за умови наявності субтитрів українською мовою.

Норми аналізованого закону регламентують, що організації та підприємства всіх форм власності, а також інтернет-магазини, повинні обслуговувати споживачів та надавати інформацію про послуги й товари лише

українською мовою. Передбачено також, що інформація залежно від попиту клієнтів може бути також продубльовано будь-якою іншою мовою. Визначено, що контроль за виконання всіх норм закону здійснює Уповноважений із захисту державної мови, а також спеціально створена законом структура. У перспективі заплановано, що в майбутньому ці мовні норми розповсюджуватимуть на друковані видання та сайти всеукраїнських і регіональних ЗМІ. Передбачено, що збільшаться мовні квоти на радіо й телебаченні – із 75 % до 90 % на загальнонаціональному, із 60 % до 80 % на місцевому рівнях. У перспективі зовнішнє незалежне оцінювання в школах також здійснюватимуть лише українською мовою.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної / Верховна Рада України. 2019. № 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text. Дата звернення : 15.04.2022.

2. Уповноважений із захисту державної мови : сайт. URL: https://mova-ombudsman.gov.ua/kursy. Дата звернення : 09.04.2022.

УДК 37.013.43:81:378

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Карпенко С.Д.
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри славістичної філології,
педагогіки та методики викладання
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Коли студенти-лінгвісти знайомляться з особливостями міжкультурної комунікації, в розрізі навчального курсу комунікативної лінгвістики, саме тема етностереотипу викликає великий інтерес. Адже здобувачі вивчають декілька мов, паралельно з оволодінням предметним лінгвокраїнознавством. Особливо доречним у такому ознайомленні є посилання на низку законів конкретної країни, що забезпечують мовні та культурні гарантії (зокрема, у нас це Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3] та Закон України «Про охорону культурної спадщини» [4] тощо). Це дозволить зрозуміти абсурдність чи доречність інтерпретації стереотипних характеристик, появу яких спричиняють переважно зовнішні уявлення про характер чи гонор окремого народу/етносу.

Сучасний вимір української мови та культури в умовах війни з росією набув особливої уваги не лише з внутрішнього боку сприйняття українцями власної ідентичності, особливості, неповторності як нація, а й зміною зовнішнього ставлення людства світу до українців та України. Особливо це стає відчутним, коли починають говорити про мову та культуру. Неодноразово в сучасних ЗМІ звучали етностереотипні закиди щодо окремих мовних та культурних реалій (таких, як борщ [9], паляниця, сало [7; 8] тощо), що вказують на формування нових етнічних ознак/характеристик українців на міжнародному рівні.

Сто років тому американський соціолог У. Ліпман у праці «Суспільна думка» (1922) запропонував поняття «соціальний стереотип», пояснивши його як «упорядкований, схематичний, детермінований культурою образ світу, що склався у свідомості індивіда, який активно впливає на сприйняття людей та подій» [2, с. 59]. Етнічний стереотип отримав похідне пояснення як спрощений вияв соціального стереотипу. До цього, у працях вчених XIX ст. В. Вундта [1] та О. Потебні [5] існував термін «дух», або «душа» народу, що якраз і відображав особливі психологічні етнохарактеристики через мову та культуру (включаючи звичаї, традиції, вірування, етнографічні пам'ятки тощо). На переконання першого, «хоча опис звичаїв різних груп людей з точки зору психології утворює необхідне підґрунтя формування моральних норм, головним чином у цьому процесі є історично конкретизована рефлексія абсолютних цінностей» [1, I, с. 63]. Що підкреслює ціннісно-орієнтовану поведінку етносу під час формування стереотипів. Другий – у своїх статтях про взаємозалежність мови та культури, розглядав поняття «дух» і «душа» не ототожнено. Для О. Потебні особливого значення набув термін «душа народу», який можна застосувати для виявлення рис характеру всього народу. Так, існує поняття «душа народу перебуває у пісні, у слові». Саме тому важливим є й сьогодні вивчення народної словесної творчості, фольклору не лише традиційного, а й нового, сучасного, іменованого науковцями як постмодерний.

Отже, питання наповнення навчального курсу комунікативної лінгвістики міждисциплінарними векторами вивчення національного стереотипу дещо спростовує механізм накладання виписаного в підручниках шаблону на ставлення до цього цікавого культурного та лінгвістичного явища.

Використання правових та звичаєвих джерел значно розширює зання здобувачів, сприяє формуванню наукового пошуку. Застосування комплексних міжгалузевих підходів до вивчення та інтерпретації образів-символів стереотипів дозволяє дійти обгрунтованих висновків, уникнути псевдонаукових тверджень.

Список використаних джерел:

1. Вундт В. Психологія народів. Дослідження законів розвитку мови, міфів і звичаїв (Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprace, Mythos und Sitte. – Leipzig: Wilhelm Engelmann 1900-1920).
2. Громадський філософ: Вибрані листи Уолтера Ліппманна. – Нью-Йорк: Ticknor & Fields, 1985.
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII : станом на 7 трав. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text
4. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III : станом на 24 лип. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text
5. Потебня О. Думка й мова (фраґменти): Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст, за редакцією Марії Зубрицької. Львів, 1996.
6. Сміт Е. Національна ідентичність. Пер. з англ. П.Таращук. – Київ: Основи, 1994.
7. http://ethnography.org.ua/content/chomu-ukrayinci-lyublyat-salo
8. http://www.bolshoyvopros.ru/questions/3590536-pochemu-salo-ukrainskoe-nacionalnoe-bljudo-a-ne-belorusskoe.html
9. https://kanobu.ru/news/zaharova-privela-ukrainskij-borsch-v-kachestve-primera-rusofobii-v-ukraine-450549/

УДК 81’1(043.2)

МОВА ПРАВА НІМЕЧЧИНИ: ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СОЦІАЛЬНА ЗНАЧУЩІСТЬ

Рєзнік В.Г.
старший викладач кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Мова права (Rechtssprache) або спеціальна юридична мова (juristische Fachsprache) є предметом всебічного вивчення лінгвістів та правознавців. Дослідження проблем взаємовідносини мови та права відповідно до вимог лінгвістики призвело до появи та розвитку самостійного наукового розділу – правової лінгвістики «Rechtslinguistik». Питання про те, чи є мова права особливою мовою, чи є вона внутрішньо єдиною, становлять одну з традиційних напрямків досліджень правової лінгвістики у німецькій науці. Вивчення даної проблематики в лінгвістичному та правовому аспектах знайшли відображення у наукових розвідках Е. Лампе, А. Подлеха, Д.Буссе, К. Кіркхофа, В. Отто та ін.

Сучасний процес розвитку національного права Німеччини, права Європейського Союзу, міжнародного права призводить до розширення правового понятійного апарату та утворення нових юридичних термінів, створення нових законів та їх тлумачення – все це знаходить відображення в мові права і вимагає нових підходів до її вивчення. Німецька юридична лінгвістика це коло

міждисциплінарних досліджень мови права за багатьма напрямами. Відповідно до класифікації робочої групи Берлінсько-Брандербурзької Академії наук виділяють наступні основні напрямки в дослідженні мови права: судова комунікація, судова лінгвістика, юридична аргументація, мовні норми в праві, правова сила мовних дій, критерії трактування текстів, мовні вимоги до юридичних формулювань [2, с.7-33].

Значний внесок у розвиток правової лінгвістики зробила Гейдельберзька науково-дослідна група «правової лінгвістики» (Heidelberger Gruppe der Rechtslinguistik). Міждисциплінарні дослідження цієї групи враховують: юридичну методологію як практичний аспект і правову лінгвістику як теоретичний аспект.

При розкритті поняття «мова права» слід пояснити, що розуміється під поняттям «спеціальна» мова. Велика кількість визначень поняття «спеціальна мова» дається зарубіжними лінгвістами. Найбільш точним є визначення німецького лінгвіста Л. Хофмана, згідно з яким, спеціальна мова розглядається як сукупність усіх мовних засобів, які використовуються у спеціально обмеженій комунікативній сфері з метою забезпечення розуміння серед фахівців, зайнятих у цій сфері [3, с.53].

Згідно з визначенням спеціальної мови Л. Хофмана, спеціальну мову права можна розглядати як сукупність всіх мовних засобів, що використовуються в правовій галузі з метою успішної комунікації серед фахівців даної галузі. Право Німеччини, як і право будь-якої іншої держави, включає різні правові галузі: конституційне право, адміністративне право, цивільне право тощо. Мова юстиції, мова прокуратури, мова кримінального права, мова договорів, мова економічного або соціального права – це, швидше, умовні позначення. Усі вони представляють одну спеціальну мову права. Підтвердженням цього є думка багатьох німецьких лінгвістів, згідно якої, вищевказані мови є форми прояву мови права як однієї спеціальної мови [3, с.55].

Мова права має свої особливості, які відрізняють її від розмовної. Ці особливості зумовлені характером галузі права. А саме:

- високий ступінь абстрактності юридичних термінів та понять;
- тісний зв’язок мови і права: право і правові норми виражаються мовою.

Мова – єдиний робочий інструмент юриста. Цей робочий матеріал, з яким працюють юристи, має бути добре налаштований на систему правовідносин, на забезпечення функціонування цієї правової системи у суспільстві [1, с.201].

Німецький науковець В. Отто запропонував наступну класифікацію «шарів» мови права, тобто її внутрішньої структури:

1. Мова законів: загальні, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як спеціалістів, так не юристів;
2. Мова судових рішень;
3. Мова юридичної науки та експертиз: коментарі та обговорення спеціальних питань спеціалістами для спеціалістів;

4. Мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки, повістки тощо;

5. Адміністративний жаргон: неофіційне обговорення спеціальних та напівспеціальних питань фахівцями [4, с.51].

Вищевказані різновиди текстів охоплюють також такі поняття як «службова німецька мова» (Amtsdeutsch) та «мова канцелярії» (Kanzleisprache). В. Отто позначає тексти другої, третьої та шостої груп службовою мовою та протиставляє їх мові закону. До «мови канцелярії» дослідник відносить також певні особливості офіційного службового листування (четверта група текстів). Термін «юридична мова» стосується мови закону, мови рішень та вироків, мови науки [4, с.483].

Таким чином, розглядаючи мову права на рівні різних правових текстів, приходимо до висновку, що мова права як спеціальна мова має наступні характеристики: наявність юридичної термінології, використання певних синтаксичних конструкцій, компактний спосіб викладу, наявність певних стилістичних прийомів.

Слід зазначити, що у 70-х роках 20 століття зміцненню співпраці правознавства та лінгвістики значно сприяла вимога суспільства створити зрозумілу громадянам мову відомчих установ. В останні роки одним із найважливіших факторів у розвитку співпраці правознавства та лінгвістики є процес правової гармонізації в Європейському Союзі, а також розвиток торгівлі та нових засобів комунікацій, внаслідок чого, зокрема, зросла увага до питань міжмовної комунікації у сфері права. Тому, слід наголосити на деяких лінгвістичних особливостях, що призводять до проблем непорозуміння між юристами та неюристами, тобто, звичайними громадянами держави. А саме «двозначність» (Missverständlichkeit) та «неясність» (Unverständlichkeit) стають все частіше предметом обговорення лінгвістів і правознавців. Дані проблеми вивчаються у рамках проєктів робочої групи Берлінсько-Брандербурзької Академії. На базі отриманих результатів пропонуються відповідні практичні рекомендації, які могли б використовуватися для укладання правових розпоряджень . Серед величезної кількості досліджень в даному напрямку можна виділити роботи Д. Буссе, Р. Крістенсена та ін. Учені наголошують, що причинами, що перешкоджають процесу розуміння є:

- тісний зв'язок із загальновживаною мовою;
- схильність до номінативного стилю;
- компактний спосіб викладу;
- високий ступінь абстракції правових понять [5, с.114-116].

Отже, згідно з твердженням дослідників правової лінгвістики, мова права як феномен професійної комунікації та правової системи, має соціальну значущість і концентрує досвід взаємодії членів суспільства у різних галузях діяльності людини.

Характерними особливостями німецької мови права та причинами, що ускладнюють комунікативний процес між фахівцями і громадянами, є тісний зв'язок із загальновживаною мовою, використання номінативного стилю, складних синтаксичних конструкцій, високий ступінь абстракції правових понять. Мова права має бути зрозумілою простим громадянам, адже вони повинні розуміти наміри правової держави, визнавати, схвалювати їх та дотримуватися відповідних приписів.

Список використаних джерел:

1. Arntz, Reiner. Fachbezogene Mehrsprachigkeit in Recht und Technik. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 2001. – S.201-206
2. *Berliner Arbeitsgruppe*: Sprache des Rechts. Vermitteln, Verstehen, Verwechseln // Dietrich, Rainer & Klein, Wolfgang (Hrsg.).Sprache des Rechts: Themenheft der 'Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik'. Stuttgart: Metzler, 2000. Jahrgang 30. Heft 118. S. 7-33.
3. *Hoffmann L.* Kommunikationsmittel Fachsprache. Berlin, 1987. 307 S
4. *Otto W.* Die Sprache als Verwaltungsmittel // Bayerische Verwaltungsblätter 24. 1978b. S. 481-486.
5. Eckardt B. Fachsprache als Kommunikationsbarriere: Verständigungsprobleme zwischen Juristen und Laien. – Wiesbaden: DUV, Dt. Univ. – Verl., 2000. – S. 114-116.

УДК 81.043

THE MAIN ELEMENTS OF STRATEGIC COMMUNICATION SYSTEM IN NATO

Рейда О.А.
старший викладач кафедри іноземних мов
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

The concept of "strategic communications" has recently become popular in the field of social communications. In the early 2000s the term was used mainly in the military, political and scientific circles of the USA and some European countries. Now there are many studies of strategic communications. This concept is being actively used in scientific works and official regulatory documents both in the world and in Ukraine. At the same time, there is still no generally accepted definition of what strategic communications are, how this system complex should be used in special works, and what is their goal. This creates uncertainty and discussions around even the basic components of this theoretical and practical phenomenon.

This article analyzes the experience of using strategic communications in the North Atlantic Treaty Organization. Temporary occupation by the Russian Federation of part of the territory of Ukraine, fomentation of armed conflict in the eastern

regions of Ukraine, the need to build the country's security and defense capabilities and put into practice the best world experience, which today is reasonably considered by the experience of the NATO member states, which will provide an opportunity for membership.

In this organization, actualize the elaboration and analysis of problematic issues of strategic communications as an effective counteraction in the hybrid war of Russian Federation in defense and security sector of Ukraine.

An analysis of the use of strategic communications in NATO has shown that it is an effective and up-to-date tool in the global information space that enables the active use of information and communication technologies to develop a clear information policy [1, p. 3].

For the first time, the issue of strategic communications development in Ukraine was raised in 2014 in the framework of the decisions taken at the NATO summit in Wales to support Ukraine in the face of Russian aggression. Alliance expressed readiness to provide advisory, practical and logistical assistance to Ukraine, including to consider launching a project to establish a national strategic communications center and situational centers within key authorities as a result of further developing a strategic communications system in the security and defense sector Ukraine, taking into account NATO's experience in this field, is extremely urgent.

The leading strategic communications experts say that we are currently in the process of forming a model for building a strategic communications system, but the system has not even been fully built yet. Important problems associated with the formation of an effective strategic communications system in Ukraine are finding a clear understanding of its components and effective coordination of the strategic communication entities at different levels with their own hierarchy, decision-making system.

The main task of the state is to ensure the unity of the actions of these structures within a single vector of activity due to the overall practical coordination of actions and the creation of a system of unified messages that do not contradict each other.

At the instrumental level, an effective system of strategic communications is, above all, a uniquely formalized model of interaction between agencies, their operational co-ordination for the affirmation of a certain narrative, formed not only by the state itself, but in close interaction with representatives of society: scientists, experts, and public activists. In view of this, the issue of building a strategic communications system is a matter of coordination.

Strategic communications as a complex concept includes local, regional, state and interstate level. Their main task is to increase industrial efficiency, economic and political stability, raising the level of culture by achieving quality interaction between the leadership of the state and its people through the channels of promotion of the

relevant ideas. Information policy, means of communication with public, public diplomacy, psychological manipulations, information activities are all elements of strategic communications, the main purpose of which is expanding the audience in order to promote more actively national ideas in accordance with the adopted strategy.

References:

1. Hallahan, K., Holtzhausen, D., van Ruler, B., Vercic, D. & Sriramesh, K. (2007) "Defining Strategic Communication", International Journal of Strategic Communication, 35, pp. 3–5. doi: 10.1080/15531180701285244.
2. Lange-Ionatamishvili, E., & Svetoka, S. (2015) "Strategic communications and social media in the Russia Ukraine conflict", in: Geers, K. (ed.), Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine. Tallinn: NATO CCD COE Publications, pp. 103–113.
3. Schall, M. (1983) "A Communication-Rules Approach to Organizational Culture", Administrative Science Quarterly, 28(4), p. 557–581. doi: 10.2307/2393009.

УДК 159.923.2

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Клочко А.О.
доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри романо-германської філології
та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Процес державних перетворень, який нині відбувається в Україні, відображається як на суспільстві загалом, так і на кожній людині зокрема. Усе це зумовлює необхідність адаптації громадян до нових умов життя й підвищення рівня правової свідомості представників різних верств населення, а саме здобувачів вищої освіти.

За думку науковців, структура правосвідомості складається з таких компонентів: раціонально-ідеологічний, соціально-психологічний, поведінковий [2].

Психологічними детермінантами правосвідомості є свідомість, розум і воля, які забезпечують людині можливість критично сприймати навколишнє буття, усвідомлювати й визначати своє місце в соціумі, програмувати свою перспективу та скеровувати свої дії згідно з визначеною метою. Це є важливим аспектом формування усвідомленої особистості здобувача вищої освіти.

Науковці наголошують на тому, що, по-перше, правосвідомість є вищим рівнем відображення соціально-економічних відносин людей, які виражено в законах суспільства, тобто вона виконує відображувальну функцію щодо соціальної дійсності, активно впливаючи на неї; по-друге, відображення механізмів правосвідомості завжди відбувається через другу сигнальну систему шляхом активної мисленнєвої та лінгвістичної діяльності, спрямованих на аналіз й засвоєння правових знань і понять, які регулюють суспільні відносини; по-третє, правосвідомість не може існувати без свого конкретного носія – особистості, груп чи колективів [3].

А. Овчиннікова зазначає, що правова свідомість і правова культура повинні розглядатися лише в нерозривному зв'язку з усвідомленням сутності людини, можливостей, цінностей, уявлень про себе й навколишній світ [1]. Тобто, правова свідомість є складовою частиною правової культури особистості.

Тому можна сказати, що правосвідомість – це не лише правовий, а й соціально-психологічний феномен, що безпосередньо відображається й реалізується в правовій поведінці та є своєрідним психологічно-ідеологічним базисом для її подальшого формування.

Слід розрізняти регулятивну, оцінну та пізнавальну функції правової свідомості, що розуміються як основні напрямки її впливу на соціальне життя.

Пізнавальна функція правової свідомості, як правило співвідноситься тут з інтелектуальними компонентами психіки та результатом її функціонування прийнято вважати правову підготовку, а емпіричними показниками функціонування, в свою чергу є правові знання і здатність ними користуватися. Ця функція зумовлена сприйняттям та розумінням правових явищ, а також, у залученні суб'єкта до правових знань, правильних соціальних норм та культурно-правових цінностей.

Оцінна функція правової свідомості, в свою чергу, відповідає інтелектуальній та емоційній складовим психіки. Результатом її функціонування є ціннісний підхід до права та практика його застосування.

Оцінна функція виражається в тому, що суб'єкт оцінює юридично значущі події через призму своїх юридичних уявлень.

Регулятивну функцію правової свідомості, зазвичай, співвідносять з інтелектуально-емоційно-вольовими елементами психіки, результатом її функціонування слід вважати: правові установки і орієнтації, а емпіричними показниками функціонування – поведінкові позиції (рішення). Основним завданням регулятивної функції є подолання асоціальної деструктивності людини у правовідносинах. Цю функцію реалізують соціально-правові установки та ціннісні орієнтації.

Оскільки заклад вищої освіти є основним інститутом соціалізації в період юнацького віку є, тому необхідно підвищувати рівень правосвідомості та правової поведінки здобувачів вищої освіти з метою розширення уявлення про правову сферу діяльності людини, та формувати в них нові якісні патерни правової поведінки.

Список використаних джерел:

1. Овчиннікова А.П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження : автореф. дис канд. юрид. Наук : 12.00.12. Одеса, 2016. 20 с.
2. Омельчук І.А. Структура правосвідомості молоді. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали IX Регіон. наук.-практ. конф., м. Львів, 13–14 лют. 2003 р. Львів, 2003. С. 37–39.
3. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Майдан, 2018. 684 с.

УДК: 159.922.8

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Хомчук О. П.
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

Деліквентна поведінка – це відхилення поведінки людини, яке виявляється у схильності до правопорушень та зумовлене взаємодією психологічних особливостей та соціальних умов розвитку особистості. Деліквентна поведінка підлітків визначається як різновид їх девіантної поведінки, яка виражається у здійсненні злочинів як стійка протидія неповнолітнього оточуючим вимогам, встановленим у суспільстві нормам поведінки і законам [3].

Дослідники звертають увагу на певні особливості самооцінки, самосвідомості та ціннісно-мотиваційної сфери деліквентних підлітків. Деформація системи цінностей та мотиваційно-регулятивної сфери в цьому віці визначається виникненням рефлексії та ціннісно-смислового визначення як ключових змін в підлітковий період. Зокрема, Н. Л. Москвічьова зазначала, що шкала ціннісних орієнтацій підлітків досить рухома, нестійка і залежить від впливу зовнішніх чинників. Тож, якщо система суспільних цінностей розмита, містить протиріччя, не узгоджується з пріоритетними орієнтаціями, діти переймають норми тих систем соціальних зв’язків, в яких перебувають [6].

У дослідженнях Є. В. Гартвіка виявлено такі психологічні особливості неповнолітніх правопорушників як самовпевненість, консервативність,

ригідність. Такі підлітки мають знижену дивергентну продуктивність, їм складно відмовитись від шаблонів, мислити нестандартно, виражена емоційна сплощеність, прагматичність. Відсторонення підлітка від прийнятих суспільних норм в психологічній літературі пов'язують з несприятливими умовами виховання, порушення емоційного зв'язку з батьками, ускладненнями кризи цього вікового періоду [3].

Ряд дослідників вказує на прагнення підлітків до самоствердження як джерело виявів негативізму та протистояння суспільно прийнятим нормам.

Самостверджуючись, проявляючи амбівалентність, підліток з одного боку, намагається бути таким, як всі, а з іншого, прагне вирізнитися, проявляючи власний егоцентризм, реалізує бажання отримати повагу та авторитет серед друзів. Суттєвих змін набуває тяжіння підлітків до емансипації, що тісно пов'язане з прагненнями до самостійності, інертності та самоствердження. На цьому віковому етапі розвитку особистість може спілкуватися ненормативною лексикою, хоче якомога швидше розібратися у власних почуттях, настроях, думках та взаєминах з ровесниками.

У період дорослішання виникають також певні реакції підлітків на соціальні вимоги дорослих: опозиції (вони демонструють дії негативного характеру); відмови (не підкоряються суспільним вимогам); ізоляції (прагнуть уникати небажаних контактів з іншими); заглиблення (проникнення у світ фантастичних образів); фрустрації, що відображаються у формі агресії та втечі від спілкування [10].

С. М. Артюхов зазначав, що особистість підліткового віку, вдаючись до пошуку свого «Я», майже не виконує вказівок дорослих, а намагається самостійно вийти на власний життєвий шлях. При цьому значення для неї набуває бажання самоствердитися, довести собі та іншим власні можливості. В деяких ситуаціях підлітки вдаються до бравади та зухвалості перед дорослими, що є формою самоствердження, тим самим приховують власну невпевненість та незахищеність [7].

Про вплив на поведінку референтних груп у процесі становлення самоствердження особистості молодшого підліткового віку вказували Г. Крайг і Д. Бокум. Саме в соціальних групах однолітків здійснюється пошук і підтримка власного «Я» підлітка, а також виникає спроможність долати фізичні, емоційні та соціальні бар'єри. На думку цих учених, значущим у цьому віці є соціальне порівняння, процес оцінювання власних здібностей, нормативів поведінки, особистісних потенціалів, властивостей зовнішності та співставлення власних почуттів з почуттями «Я» інших [5].

Д. Фельдштейн, який зазначав, що саме в цьому віці, з одного боку, структурується самооцінка (завищена чи занижена), формуються стійкі

взаємини з іншими, розширюється сфера їх діяльності, зростає почуття відповідальності за себе та однолітків, а з іншого, – відбуваються дисгармонійні процеси в розвитку особистості, змінюються та диференціюються її інтереси та бажання, й, навіть, більше, – проявляється «протестний» характер поведінки та афективна ригідність емоцій та почуттів. З його точки зору, підліткам досить важко задовольнити власну потребу в суспільному визнанні, оскільки їх думки, принципи, ідеї не співпадають з поглядом значущих дорослих. У зв'язку з цим підлітки можуть вдаватися до стихійно-групового спілкування зі своїми однолітками, створювати й входити до вуличних угруповань, де вони знаходять цілком ненормативні засоби самоствердження [9].

На думку А. Грецова, розвиток самоствердження у молодших і старших підлітків простежується в контексті розгортання міжособистісних взаємин, причому за допомогою прояву позитивних та негативних рис характеру, особистісних якостей, які вони спочатку демонструють перед своїми однокласниками, а згодом – й дорослими. У цей період в особистості з'являється «криза авторитетів», яка полягає в тому, що підліток не завжди може досягати успіху в діяльності, на відміну від окремих своїх однолітків та друзів, з-за чого в нього виникає агресивність та ворожість до всіх оточуючих. Завдяки формуванню внутрішньої позиції «Я» підлітка у нього виникають прагнення здобути певний статус, отримати повагу серед однолітків, проявити себе за допомогою тих якостей, які є для нього й інших найбільш цінними. Водночас виявлено, що підлітки поводяться так, ніби «ведуть боротьбу» за утвердження власного «Я» для того, аби підвищити свій статус, стати в певній сфері лідером й бути вільним у виборі як такому [4].

На думку І. Д. Беха, починаючи з молодшого підліткового віку, в особистості виникає почуття дорослості (бажання бути і стати дорослим); прагнення до самостійності, інтимного спілкування, усвідомлення своєї відповідальності, почуття егоцентризму та водночас змінюються її референтні орієнтації. Разом з тим особистість сучасного підлітка утверджує себе в соціальному просторі як самоцінність, котра може реалізовуватися в діапазоні емпатії чи псевдоемпатії до переживань інших, почуття відповідальності чи безвідповідальності, тенденцій до агресії чи співробітництва, авторитарного домінування чи діалогу у взаєминах, егоїстичних чи альтруїстичних тенденцій у спонуках та поведінці. На відміну від молодших, як зазначає І. Д. Бех, старші підлітки більше усвідомлюють вплив негативних явищ у сучасному суспільстві щодо становлення власного життя [1].

У своїх наукових доробках І. С. Булах вважає, що самоствердження особистості «набирає» все більшої значущості, так званих «обертів» саме в підлітковому віці. На її думку, сутнісною «тканиною» самоствердження молодої людини є її особистісне зростання. В розумінні дослідниці, «особистісне зростання

підлітка являє собою процес самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття в самому собі моральних якостей і моральних почуттів та піднімає особистість до осмисленого переживання власних дій, як вільних, відповідальних учинків» [2, с. 142].

Як підкреслює М. В. Савчин, самоствердження особистості в старшому підлітковому віці може мати як позитивну, так і негативну спрямованість. Позитивна спрямованість самоствердження, на думку вченого, актуалізується в конкретних видах діяльності, а саме в успішному навчанні, громадській роботі, праці та спорті. Негативна – пов'язана з іншим змістом: прагненням до егоцентричного визнання іншими [8].

Отже, серед психологічних особливостей неповнолітніх правопорушників дослідники визначають самовпевненість, емоційну відстороненість, нестійкість морально-етичних цінностей, схильність до опору прийнятим у суспільстві нормам. В підлітковому віці загострюється прагнення самоствердження, що за несприятливих соціальних умов може виявлятись у схильності до правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності : наукове видання. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання пілітка : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.
3. Гартвик Е. В. Психологические факторы деликвентного поведения подростков. Психопедагогика в правоохранительных органах. 2021. №3 (86). С.283-291.
4. Грецов А. Г. Практическая психология для подростков и родителей. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 224 с
5. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 940 с.
6. Москвичева Н. Л. Семья как середа формирования и развития ребенка. Семья: психология, педагогика, социальная работа. Под ред. А.А.Реана. Москва. 2010. С.229-289.
7. Отрицательный угол: Подросток: цели самоутверждения. Сост. С. М. Артюхов. Москва : Мол. Гвардия, 1990. 254 с.
8. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. Київ : Україна-Віта, 1996. 130 с.
9. Фельдштейн Д. И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды. 2-е изд. Москва : Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2004. 672 с.
10. Фридман Л. М. Психология детей и подростков : Справочник для учителей и воспитателей. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2004. – 480с.

УДК 347.787

Мельник В.О.
асистент кафедри цивільно–правових дисциплін
Білоцерківського Національного аграрного університету
м. Біла Церква, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ ПРАВОВІДНОСИН ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Під змістом правовідносин розуміють суб'єктивні права та юридичні обов'язки. У найпростішому вигляді перші тлумачаться як міра дозволеної поведінки, що належить суб'єктам і забезпечується державою, а другі – як міра належної, необхідної поведінки, приписаної цим суб'єктам. Найпоширенішою на сьогодні є концепція, згідно з якою кожні правовідносини мають свій специфічний матеріальний і юридичний зміст: матеріальний – це та фактична поведінка, дія (бездіяльність), яку управомочений може, а правозобов'язаний повинен здійснити; юридичний – це суб'єктивні юридичні права та обов'язки» [6, с. 38].

Право людини на безпечне (здорове) навколишнє середовище, за вірним зауваженням Ю.С. Шемшученка, – це фактично його право вимагати дотримання еколого-правових нормативів, яке встановлене на національному та міжнародному рівнях [7, с. 286].

Право громадянина на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище є основним правом для виробників та споживачів органічної продукції (сировини) та фундаментальним для закріплення інших специфічних суб'єктивних прав в цій сфері, як аграрного, екологічного характеру, так й політичного, економічного, технологічного змісту тощо.

Іншою важливою групою екологічних прав, що є притаманними правовідносинам щодо виробництва органічної продукції (сировини) є *природоресурсні права* – зокрема, право громадянина на здійснення спеціального використання природних ресурсів, що впливає на обсяг та зміст прав та обов'язків природо користувачів [5].

В загальному вигляді екологічні права людини і громадянина тісно пов'язані з правом на життя та правом на охорону здоров'я. Екологічні права спрямовані, перш за все, на забезпечення сприятливого для людини навколишнього середовища та входять до змісту вищеназваних прав, що передбачено, зокрема, ст.ст. 4, 6 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного

благополуччя населення» [4]. З огляду на це, спеціальне законодавство у галузі виробництва органічної продукції встановлює специфічні вимоги, що спрямовані на забезпечення права людини на здоров'я та її права на життя.

Суб'єктивним правам відповідають юридичні обов'язки. Юридичні обов'язки у сфері виробництва органічної продукції (сировини) мають в своїй основі екологічні вимоги, дотримання яких є обов'язковим при здійсненні цього виду діяльності. Так, реалізація права на виробництво органічної продукції (сировини) пов'язується з виконанням певних природоохоронних вимог, наприклад, використанням земельної ділянки за її цільовим призначенням [1].

Основні обов'язки суб'єктів ринку органічної продукції передбачені статтею 4 п 3 ЗУ «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [8].

Поряд із загальними обов'язками щодо органічного сільськогосподарського виробництва чинне законодавство передбачає спеціальні обов'язки, які враховують особливості об'єктів правовідносин. Наприклад, громадяни під час використання лісових ресурсів зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки в лісах, користуватися лісовими ресурсами, способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів та не погіршують санітарного стану лісів [2,с. 217].

З огляду на права та обов'язки суб'єктів в даній сфері, слід погодитися з Б. Шарапатка, що: «Особливістю процесу органічного виробництва є те, що воно спирається на системний контроль, тобто на оцінювання методів виготовлення продукції, а не лише на оцінювання вихідного продукту. Провідна ідея органічного виробництва – це господарська діяльність у гармонійно-збалансованій взаємодії з природою і якомога менша залежність від зовнішніх вхідних ресурсів (синтетичних добрив, палива, засобів захисту рослин та ін.).» [3, с. 54].

Окремо хотілося б звернути увагу на права та обов'язки, що належать приватним особам і юридичним особам публічного права. Дане питання є особливо актуальним з огляду на те, що органічна сільськогосподарська продукція є привабливим товаром для експорту та можливість здійснення її маркування вимагає дотримання відповідних вимог щодо виробництва, визначених міжнародними організаціями, як, наприклад, IFOA та затверджених відповідним компетентним органом держави реєстрації цього виробника. Як приклад прав юридичних осіб публічного права в даній сфері можна згадати положення п.6 ст. 27 **Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».** А саме, якщо в результаті інспектування компетентний орган країни призначення дійде висновку, що такі

потужності (об'єкти) не виконують встановлені вимоги, компетентний орган України приймає рішення про тимчасове припинення функціонування потужностей або їх виключення з реєстру.

Спеціальні правила встановлені в цій сфері щодо використання окремих природних об’єктів при органічному виробництві – аквакультури, морських водоростей, об’єктів рослинного та тваринного світу, бджільництва, грибівництва, виноробства, органічних кормів тощо. Обов’язковість здійснення сертифікації цього виробництва та маркування відповідної продукції обумовлюють особливості введення в обіг та реалізації органічної продукції. Слід звернути увагу на роль осіб публічного права у зовнішніх організаційно-управлінських правовідносинах щодо виробництва органічної продукції, яка обумовлена зацікавленістю виробників та споживачів даної продукції в її експорті та необхідністю дотримання вимог міжнародних організацій та країн-покупців цієї продукції.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України: від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. Урядовий кур’єр. 2001. № 211.
2. Лісова Т.В., Шарапова С.В., Гордєєв В.І. Правові засади використання природних ресурсів як важливого чинника забезпечення продовольчої безпеки. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія за ред. В.Ю. Уркевича та М.В. Шульги. Х.: ФОП Шевченко С.О., 2013. с. 207-234.
3. Органическое сельское хозяйство: монографія: ред. Б. Шарапатка, И. Урбан. Чешская Республика: Биоинститут Оломоуц. 2010. 398 с.
4. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. ст. 218.
5. Про рослинний світ : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 591-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 198.
6. Уркевич В.Ю. Аграрні правовідносини. Аграрне право: підруч. [для студ. вищ. навч. закл. В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. Х.: Право. 2010. с.31-47.
7. Шемшученко Ю.С. Вибране. К.: «Юридична думка». 2005. 592 с.
8. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19